ŞUBAT 2021 • YIL: 3 • SAYI: 33 • 15 TL

YENİ GELEN.

RED. KURGU. ÜTOPYA

"Militan" mı Dediniz?
TANER TİMUR

Köktencilik
YALÇIN KÜÇÜK

Toplumun Devrimsizleştirilmesi
TAYLAN KARA

Yalçın Küçük Kitaplarının Önsözleri
HASİP AKGÜL

Halikarnas Balıkçısı ve Tarihsel TKP
OSMAN ÇUTSAY

Muammer Sun: Ayakları Kendi Toprağında Bir Müzik Devrimcisi
EKREM ATAER

Aklınızda Tutun Bay Rektör, Sorumlusunuz
FİKRET İLKİZ

Evrenin Islığı
HAYRETTİN GEÇKİN

Özkan Mert: Şiirin Ölmez Gençliği
B. SADIK ALBAYRAK

555K

■ CEMAL SÜREYA

Şimdi bursa'da ipek çeken kızlar
Bir karasevda halinde söylemektedir:
Görmeğe alıştığımız nice yazlar
Kimleri alıp götürdüler ama kimleri
Karanfil bıyıklı genç teğmenleri
Ak saçlı profesörleri, öğrencileri
Adları şuramıza işlemektedir
Ah dayanmaz dayanmaz bakmaya gözler
Bir karasevda halinde söylemektedir
Şimdi bursa'da ipek çeken kızlar

Şimdi erzurum'da çift sürenlerin
Geçit vermez kaşlarının altında
Derindir, ıssızdır, korkunçtur gözleri
Sabanın demiri girdikçe toprağa
Hınçlarını gömmektedir içine yerin.
Çünkü millet hayınları ankaralarda
Çünkü izmirlerde, çünkü istanbullarda
Çünkü başka yerlerinde memleketin
Kanına girdiler masum gençlerin
İşte onun için karanlıktır gözleri
Şimdi erzurum'da çift sürenlerin.

Şimdi saat sekizdir başlar gecemiz
Gündüzü kısalttılar geceyi uzattılar
Şimdi acının ve hüznün göklerinde
Umudun yıldızı sarı yıldız mavi yıldız
Uykumuzun bir ucunda bombalar
Bir ucunda hürriyet inancı sabaha kadar
İngiliz usulü piyade tüfekleriyle
İnsanca yaşamanın onuru arasında
Milletcek bir gidip bir geliyoruz
Şimdi saat sekizdir başlar gecemiz

Şimdi ay doğar bulutlar arasından
Kavat derebeyleri yüreksiz bolu beyleri
Hırsızlar, yüzde oncular, kumar erleri
Cebren ve hile ile haklarımızı alan
Zulmü ve alçaklığı yöneten murdar üçgen
Biliyor musunuz bir orman gelişiyor şimdi
Türküleri duyuyor musunuz nice derin
Yakılmış çoban ateşleriyle dağlarda
Karanlığı tutuşturup bir köşesinden
Geceyi gündüze çevirenlerin

Biz şimdi alçak sesle konuşuyoruz ya
Sessizce birleşip sessizce ayrılıyoruz ya
Anamız çay demliyor ya güzel günlere
Sevgilimizse çiçekler koyuyor ya bardağa
Sabahları işimize gidiyoruz ya sessiz sedasız
Bu, böyle gidecek demek değil bu işler
Biz şimdi yan yana geliyoruz ve çoğalıyoruz
Ama bir ağızdan tutturduğumuz gün hürlüğün havasını
İşte o gün sizi tanrılar bile kurtaramaz.

(Papirüs, Ağustos 1960)

YENİ GELEN.

RED. KURGU. ÜTOPYA

YIL: 3 • SAYI: 33 • ŞUBAT 2021
AYDA BİR YAYIMLANIR
ISSN 2619-9432

YAYIN SAHİBİ
YURDANUR ALBAYRAK

YAYIN TÜRÜ
YAYGIN SÜRELİ AYLIK GAZETE

GENEL YAYIN YÖNETMENİ VE YAZIİŞLERİ MÜDÜRÜ
B. SADIK ALBAYRAK

ÖYKÜ EDİTÖRÜ:
EVİN OKÇUOĞLU

EGE TEMSİLCİSİ:
AHMET KALE
akale5@gmail.com

YENİ GELENLER
ALİ EŞKİ
AYSUN ADALI
B. SADIK ALBAYRAK
ELİF YILMAZ
MAHİR ARDUÇ
UBEYDULLAH GÜNEL
ULVİ ÖZDEMİR

KAPAKTAKİ PORTRE:
ERDOĞAN KARAYEL

GRAFİK TASARIM
FATİH MUTLU

YÖNETİM YERİ
TOPÇULAR MAH. OKUR SOK. NO: 5/2,
EYÜP / İSTANBUL
TEL: 0537 240 55 54
WEB: www.yenigelen.com
E POSTA: yenigelendergisi1@gmail.com

BASKI
CEYLAN MATBAA
MALTEPE MAH. DAVUTPAŞA CAD.
GÜVEN SAN. SİT. B BLOK,
ZEYTİNBURNU, İSTANBUL

ABONELİK İÇİN
YURDANUR ALBAYRAK
TEB-TÜRK EKONOMİ BANKASI
TR580003200000000037975929
HESABINA VEYA
YURDANUR ALBAYRAK, 15719029
NO'LU POSTA ÇEKİ HESABINA
200 TL YATIRILDIKTAN SONRA ADRES
BİLGİLERİNİN VE ÖDEME MAKBUZUNUN
KOPYASININ E-POSTA İLE İLETİLMESİ
YETERLİDİR.
YURTDIŞI ABONELİK 100 AVRO
KARŞILIĞI TL.DİR

İÇİNDEKİLER

2 • **AZRAİL OĞLAN DAĞITIYOR**
B. SADIK ALBAYRAK

3 • **ÇİÇEKLERİ ÖLÜMSÜZLÜĞÜN**
A. KADİR PAKSOY

4 • **AKP'NİN GÜVEN BUNALIMI: İMF RAPORUNUN DÜŞÜNDÜRDÜKLERİ**
SAİT ÇAKIR

5 • **"YAŞAM KISA, BİLİM UZUN"**
ÖZLEM YÜCESAN

6 • **ÇANAKKALE'DE KEMAL ÖZER BULUŞMASI**

7 • **AMA BU SUSMALAR NEREYE SIĞAR**
MÜJDAT GÜVEN

8 • **"MİLİTAN" MI DEDİNİZ?**
TANER TİMUR

10 • **TOPLUMUN DEVRİMSİZLEŞTİRİLMESİ**
TAYLAN KARA

13 • **İNTİHARIN BİLE ÖLÜMSÜZLÜĞÜNE DİRENEMEDİĞİ BİR YAZAR**
YEŞİM ZUHAL YOLCU

14 • **YALÇIN KÜÇÜK KİTAPLARININ ÖNSÖZLERİ**
HASİP AKGÜL

19 • **SINIRLAR ÜSTÜ**
EVİN OKÇUOĞLU

20 • **HALİKARNAS BALIKÇISI VE TARİHSEL TKP**
OSMAN ÇUTSAY

23 • **TUFANA KARIŞIR YÜRÜRÜM**
RAHİME HENDEN

24 • **KÖKTENCİLİK**
YALÇIN KÜÇÜK

33 • **SOKAKLAR / BARAKA**
MUSTAFA GÖKSOY

34 • **YARGIÇ ALİ FAİK CİHAN'IN DÜŞÜNSEL EMEĞİ**
AHMET ÖZER

38 • **YURTSEVERLİKTE ÖLÇÜSÜZ PLANCI: ALİ NEJAT ÖLÇEN**
CELAL İLHAN

40 • **MUAMMER SUN: AYAKLARI KENDİ TOPRAĞINDA BİR MÜZİK DEVRİMCİSİ**
EKREM ATAER

46 • **"YURDUM, ACIYLA YORGUN GİBİSİN"(*)**
TAMER ÇAĞLAYAN

50 • **AKLINIZDA TUTUN BAY REKTÖR, SORUMLUSUNUZ VE BİZLER TARİHİZ**
FİKRET İLKİZ

54 • **ROMANTİZMLE DİRENMEK MÜMKÜN MÜ?**
EMRE FİDAN

61 • **İSTANBUL'A KAR YAĞIYOR**
CAFER YILDIRIM

62 • **VİRÜSTEN KAÇILAN GÜNLERDE KİTAP OKUMAK-8**
DR. ULVİ ÖZDEMİR

70 • **32. SAYIDAKİ BİRKAÇ SATIRIN BANA HATIRLATTIKLARI...**
ÖZLEM YÜCESAN

72 • **SU YÜZÜNE GÖMÜLEN ŞİİRLER**
HASAN EFE

74 • **EVRENİN ISLIĞI**
HAYRETTİN GEÇKİN

77 • **1922 TARİHLİ DEVREK KARTPOSTALI**
İBRAHİM TIĞ

78 • **ÖZKAN MERT:ŞİİRİN ÖLMEZ GENÇLİĞİ**
B. SADIK ALBAYRAK

82 • **HEİDE DEYİŞLERİ**
HAYRETTİN ÖKÇESİZ

AZRAİL OĞLAN DAĞITIYOR

Bizim Yeni Gelen'in bu sayısını hazırlarken derin bir hüzne kapıldım. Taner Hoca'nın yazısını okuyunca "militanlık" kavramının nasıl tuhaf biçimde ters-yüz edildiğini görüyoruz. Kavramları somutlamak için romanlardan aldığı örnek cümlelere bile sansür uygulayan sözlükler yazılıyor. Ekrem Ataer'in geçen ay kaybettiğimiz Muammer Sun'u anlatan yazısını okurken sanatını devrimci ve halkçı duyarlıkla, yurtseverlikle yoğuran büyük bir aydınımızla karşılaşıyoruz. Ahmet Özer, 1960'larda ülkenin sorunlarına "Sosyalist Türkiye" kitabıyla çözüm arayan yargıç Ali Faik Cihan'ı tanıtıyor bize. Celal İlhan'ın yazısında 60'ların DPT'sinde ülkenin küstah bir kapitalistine haddini bildiren bir plancımızla karşılaşıyoruz. Ülkesinin ve halkının çıkarlarını korumak için çalışan aydın bürokratlar bunlar. Bir de bugünkülere bakıyoruz; Fikret İlkiz'in yazısındaki rektör, bilimin, felsefenin ve sanatın geliştirilmesinin koşullarını yaratması gereken yere, bir üniversiteye polis ordusuyla giriyor. Öğrencileri dövülürken, otobüslere doldurulup karakollara götürülürken, "Asla istifa etmem, bunlar 6 ayda yatışır" diyebiliyor. Yazdığı tezde referans vermeden başkalarının kitaplarından kopyala yapıştır yaptığı sayfalar sorulunca, "Tırnak içine almamışım" diyecek kadar bilim insanlığının gereklerinden uzak.

Yeni Gelen'in bu sayısını hazırlarken, sanki tarihsel bir yolculuk yaptım; nereden nereye gelmişiz. Gelmiş mi, yoksa düşürülmüşüz mü?

***

Yakup Kadri'nin o unutamadığım cümlelerinden birini anmanın yeridir; "Kendi ruhunun birçok başdöndürücü uçuşlarına şahit olmuş ve kendi beyninin bir billur top gibi türlü pırıltılarla parıldadığını seyretmiş bir insan için bu sürünüşten ve sönüşten daha acıklı bir akıbet düşünülebilir mi?" Hüküm Gecesi'ndeki Ahmet Kerim'in sürgün edilince Gonçarov'un Oblomov'una benzeyen gerileyişini vurgulayan bu cümle, 1960'lardan 2020'lere gerileyen Türkiye'nin durumunu da çok iyi anlatmıyor mu?

Lütfen bu sayıyı baştan sona okuyun, Yeni Gelen'in bu sayısıyla acıklı halimizin bir tablosunu ortaya koyduğumuzu siz de göreceksiniz.

***

Nereden nereye düşürüldük...

Yalçın Hocamız daha da eskiye gidiyor, 1870'lerde Paris Komünü ile ilk kez devletin yönetimini alan emekçilerle yükselen insanlıktan başlıyor bugünü anlamamızı sağlayan incelemesine. İnsanlığı tekellerin ortaçağına kapatabilmek için, önce bilimin çökertilmesi gerekiyor. Yalçın Küçük, kapitalizmin bilimi, Adam Smith'in, David Ricardo'nun en yetkin incelemelerini verdikleri ekonomi politik biliminin nasıl cüretkâr bir "köktencilikle" ortadan kaldırıldığını gösteriyor. Kendi bilimini tepeleyen bir düzen var karşımızda. Artık iktisat fakültelerinde Emek Değer Yasası değil, "marjinal fayda", "sınırsız ihtiyaçlar", "haz maksimizasyonu" türünden masallar okutuluyor.

Kapitalizm bunalımını aşmak için önce bilimini ortadan kaldırıyor, pratikte ise emperyalizmin duvarlarını örüyor. Emperyalizmin daha çok sömürgecilik, savaş, tekelleşme cephelerinin vurgulandığını biliyoruz, Yalçın Hoca, bu yazısında da göreceğiniz gibi, insan sorununu öne çıkarıyor. Kafka'nın yazdığı insan, emperyalizmle vücut bulan, iradesi ve aklı elinden alınmış insandır.

***

İnsanın aklı nasıl çökertildi; Taylan Kara'ya geliyoruz; ahmaklaştırılmış insanı imal eden ideolojik mekanizmalara, insanın sömürüden kurtuluş kapısının kapatılması için uygulanan ideolojik şiddete. İlk iki kitabı büyük ilgi gören "Edebiyatla Ahmaklaştırma Felsefeyle Çökertme"nin 3. Cildi baskıda ve Önsözü'nü yayınlayarak haberini vermiş oluyoruz.

***

Nereden nereye, nasıl gelmişiz tablomuzda daha çok ayrıntı var, fakat sayfanın sonuna yaklaşıyorum. Dediğim gibi, en iyisi dergiyi baştan sona okuyun. Hasip Akgül'ün Yalçın Hocamız üzerine harika yazısını, Osman Çutsay'ın Halikarnas Balıkçısı'nın yazgısı ile düşürülmemizin başlangıçları arasında ilişki kuran yazısını, Emre Fidan'ın cenneti geçmişte arayan romantikleri ve gelecekte kurmaya çalışan sosyalistleri ele aldığı incelemeyi okuyun.

Tabloyu göreceksiniz; nerelerden nerelere...

Bugünlerde iktidardakiler yeni bir anayasa yapmaktan söz ediyorlar. Anayasada yazılı toplantı ve gösteri hürriyetini ortadan kaldıranlar, sokağa çıkan öğrencileri karakollara taşıyanlar yeni anayasa yapacaklarmış.

Böyle durumlarda rahmetli annemin güzel bir sözü vardı; "Azrail oğlan dağıtıyormuş; oğlumu almasın da verdiği oğlan kendinin olsun."

Elbette tablo ağır, ama tabloda biz de varız. Bugünlerde ayağa kalkan, boyun eğmeyen gençler var. Patronlara hesap soran işçiler var. Bu sayıyla üçüncü yılını dolduran Yeni Gelen var; aklımızı korumanın, bilimin, felsefenin, sanatın sığınaklarından biri.

Bir dilekle bitireyim; aklınıza mukayyet olun, Yeni Gelen'e sahip çıkın!

■ **B. SADIK ALBAYRAK**

ÇİÇEKLERİ ÖLÜMSÜZLÜĞÜN

■ A. KADİR PAKSOY

Beethoven 250 yaşında!
5. Senfoni'nin esiniyle Beethoven'a

sonsuzluğu dövüyor dev çekiçleri şiirin
tüm yıldızlarını döküyor umudun gecesi
arzunun denizlerine
karanlığın kalbine dörtnala deniz atlıları
parçalanarak saçılıyor koca bir nar gibi onurun suskunluğu
günbatımında devrimin
ayağa kalkıyor engizisyon kurbanları çıkarak
odun ateşleri içinden
kuşatıyor aşkın askerleri son kalesini de yazgının
çocuklar çığlık çığlığa
zümrüt çimenlerinde sevincin
gökten gül yağıyor bulutlar kucak kucağa
utkumuzu bekliyor kadınlar ovada
ağaçları altında alınterinin
arkadaş artık anla
son bağ bozumundayız düşlerin
haydi haydi
çabuk olun
alın yerinizi
ordusunda yaratanların
dayanın yaşamın siperlerine
sürün namlulara ışığın mermilerini
özgürlüğün toplarını doldurun
ateş! çok uluslu tümenleri evrensel sevmenin
ateş korkaklığa ikiyüzlülüğe ihanete
işte bakın nasıl da açıyor
çiçekleri ölümsüzlüğün
Beethoven'la birlikte

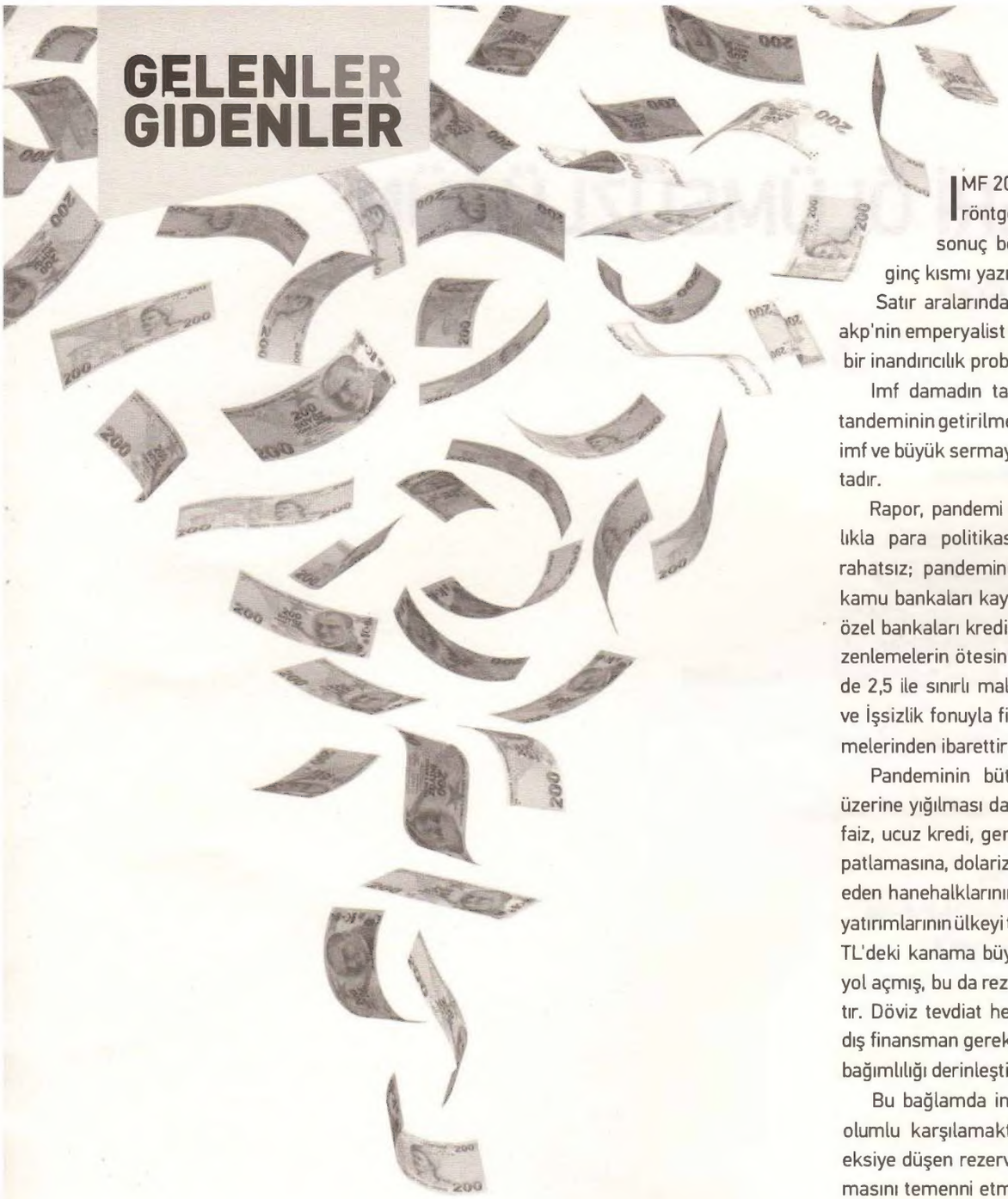

AKP'NİN GÜVEN BUNALIMI: IMF RAPORUNUN DÜŞÜNDÜRDÜKLERİ

Imf 2022 yılında yüzde 3,5 ekonomik büyüme öngörüyor. Yüksek faizle, milli gelirin yüzde 1,5'i ile sınırlandırılmış bir bütçe açığıyla ancak anemik bir büyüme patikasına yerleşilebilir. Yüzde üç buçukluk büyümeyle de ne gelirleri arttırabilirsiniz, ne de pandeminin kırıp geçirdiği işsizler ordusunu azaltabilirsiniz.

IMF 2020 yılı için Türkiye ekonomisinin röntgenini çektiği 4. Madde raporunun sonuç bölümünü yayımladı. Raporun ilginç kısmı yazılı metninden ziyade satır araları. Satır aralarından sızan tek bir mesaj var, o da akp'nin emperyalist mali kurumlar nezdinde çok ağır bir inandırıcılık problemi olduğu yönündedir.

Imf damadın tasfiyesini ve yerine Elvan-Ağbal tandeminin getirilmesini selamlamaktadır. Bu açıdan imf ve büyük sermaye aynı dalga boyunda yer almaktadır.

Rapor, pandemi sürecindeki uygulamaların ağırlıkla para politikası temelli olmasından oldukça rahatsız; pandeminin iktisadi etkileriyle mücadele kamu bankaları kaynaklı ucuz kredi büyümesinin ve özel bankaları kredi vermeye mecbur eden idari düzenlemelerin ötesine geçememiştir. Milli gelirin yüzde 2,5 ile sınırlı mali destekler de vergi ertelemeleri ve İşsizlik fonuyla finanse edilen istihdam desteklemelerinden ibarettir.

Pandeminin bütün yükünün para politikasının üzerine yığılması da kırılganlıkları arttırmıştır; düşük faiz, ucuz kredi, genişleyen kredi hacmi enflasyonun patlamasına, dolarizasyonun azmasına, altına hücum eden hanehalklarının ithalatı körüklemesine, portföy yatırımlarının ülkeyi terketmesine sebebiyet vermiştir. TL'deki kanama büyük ölçekli döviz müdahalelerine yol açmış, bu da rezervlerin erimesiyle sonuçlanmıştır. Döviz tevdiat hesaplarındaki şişkinlik ve yüksek dış finansman gereksinimi uluslararası mali akımlara bağımlılığı derinleştirmeye devam etmektedir.

Bu bağlamda imf, sıkı para politikasına dönüşü olumlu karşılamakta ve yeni ekonomi yönetiminin eksiye düşen rezervleri kademeli olarak yerine koymasını temenni etmektedir. KGF kredilerinin sadece kobi'lere verilmesi öğütlenmekte, kredi genişlemesinden kaynaklanan batık kredilerin incelenmesi için bankalara stres testleri yaptırmaları tavsiye edilmektedir. Albayrak döneminde TL faizlerini düşük tutmak için hazinenin yurtiçinden döviz cinsi borçlanması eleştirilmekte, yeni yönetimin bundan vazgeçmesi de takdirle karşılanmaktadır.

DERİN ŞÜPHE, UMARSIZ ELEŞTİRİ

Raporun iktisadi tespitleri kabaca bu şekilde. Şimdi satır aralarını didikleme vakti.

Imf yeni ekonomi yönetiminin politikalarını olumlu karşılasa da inandırıcı bulmuyor. Ve bunu da muhataplarının yüzüne vuruyor.

Parasal sıkılaşmaya gitmeniz iyi oldu, ama bunu titizlikle sürdürmelisiniz, enflasyon beklentileri istikrarlı hale gelmedikçe prematüre gevşemeden kaçınmalısı-

nız, diyor imf. Çünkü TL üzerindeki baskılar bir nebze olsun hafifleyince Erdoğan'ın yeniden faizleri düşürüp tam gaz kredi büyümesi için baskı yapacağından neredeyse eminler. Zira, ayinesi iştir kişinin, lafına bakılmaz.

Hedefin üzerinde seyreden enflasyonun politika yapıcıların güvenilirliğini ortadan kaldırdığı şeklindeki uyarılar, Merkez Bankası bağımsızlığına yapılan beylik vurguların ötesinde bir ültimatomdur. Çünkü bugün sıkı para politikası uygulansa bile, kurumsal yapı tahrip olduğu için, yarın neyin uygulanacağı belirsizdir.

Çok basit: Imf 2022 yılında yüzde 3,5 ekonomik büyüme öngörüyor. Yüksek faizle, milli gelirin yüzde 1,5'i ile sınırlandırılmış bir bütçe açığıyla ancak anemik bir büyüme patikasına yerleşilebilir. Yüzde üç buçukluk büyümeyle de ne gelirleri arttırabilirsiniz, ne de pandeminin kırıp geçirdiği işsizler ordusunu azaltabilirsiniz. Peki, 2023 seçimleri öncesinde Erdoğan bununla yetinir mi? Çok büyük ihtimalle yetinmez. Peki, Erdoğan sıkı politika duruşundan vazgeçerse, Cem Uzan'ın veciz deyişiyle, itiraz merciiniz neresi?

Imf'nin mali konsolidasyon ile ilgili muhtırası da aynı ölçüde çarpıcı.

Imf buyuruyor: Devlete ait bütün işletmelerin yarı-mali operasyonları şeffaf bir biçimde kamu kanaatine sunulmalıdır. Enflasyonun altında maliyetlerle dağıttığı ucuz krediler nedeniyle kamu bankalarının uğradığı görev zararları bütçeden karşılanıyorsa, kamuoyu bu operasyonları şeffaflıkla takip edebilmeli. Merkez Bankasının rezervlerindeki dolarları arka kapıdan satan kamu bankaları bir de bunların üstüne milyarlarca dolarlık döviz açık pozisyonu yaratıyorsa, bütün bu zararlar açıklanmalı.

Chp'nin 5'li çete söylemini çağrıştırırcasına, imf bütün kamu-özel işbirliklerinin bütçe kapsamına alınmasını talep etmektedir. Buna göre, devlet müteahhitlerinin denetimi kamusal otoriteler aracılığıyla gerçekleştirilmeli, projelerin yetkilendirilmesi ve değerlendirilmesi yeni bir kanunla düzenlenmelidir. Yap-işlet-devret projelerinin finansmanı için hazinenin verdiği teminatlar, müteahhitlere sağlanan vergi muafiyetleri ve gelir garantileri; bütün bunlar bütçe üzerinde mali yük yaratırken, projelerin bütçenin dışında kalması imf tarafından eleştirilmektedir.

Dahası, diğer bütün bütçe dışı kurumlar mali şeffaflık uyarınca azami denetim altına alınmalıdır. Imf burada açık açık Türkiye Varlık Fonu'nun uluslararası borçlanmalarına parmak sallamaktadır. Milyarlarca dolarlık borçlanmayla kurtarılan Finans Merkezi müteahhitleri, satın alınan Turkcell hisseleri çıkar çatışması yaratmakta, büyük ölçekli rant transferlerine neden olmaktadır.

Özetleyecek olursak:

Imf'nin Erdoğan yönetimine dönük beslediği şüphe oldukça derindir. Imf izlenen politikalara ihtiyatla yaklaşmakta, geçmişteki övgülerin yerini soğuk bir dille yapılan uyarılar almaktadır.

Diğer taraftan, Erdoğan'ın imf karşıtlığı kendinden menkul bir anti-emperyalizmden değil rant dağıtım mekanizmaları üzerindeki kontrolü kaybetme korkusundan kaynaklanmaktadır.

■ **SAİT ÇAKIR**

"YAŞAM KISA BİLİM UZUN"*

Kemal okur; çok okur. Kitap, gazete, dergi... İncelikle gözden geçirir, not alır, keser, saklar, arşivler; tam yerinde o arşivden bir kupür bulur, paylaşırdı. 60'lardan bu yana "öğrendiği" ve onu sarmalayan "okuma açlığı" hiç bitmemişti.

Türkiye İşçi Partisi'nin Zonguldak ayağında yürüdü, "Sömürücüye Yumruk" ve "İşçi Davası" gazetelerinin mutfağında çalıştı. Bildirilerde, gazete metinlerinde "telgraf gibi yazmayı" bu dönemde öğrendi. "Kitaplarımız Marksist-Leninist klasikler, evet" diyordu. "Yine de bizim okulun işçi sınıfı 'kısa ve öz' yazmayı öğretti bize... Yaşam kısa, bilim uzun."

Yaşamlar kısacık o büyük insanlık tarihinde ve fakat bilim önümüzü gösterip, yönümüzü buldurmaya devam ediyor.

Bazı insanlar da bıraktığı izlerle, minik anıları, kocaman gülüşleriyle bizimle hep yaşıyorlar.

Ve Kemalsizliği en çok hisseden Hikmet'imiz ayakta; tüm dirayetiyle...

Hikmet ve Kemal de Yeni Gelen dergisinin okuruydu ve her sayısının takipçisiydi. Kısa bir zaman önce bir minik anımız olmuştu yine.

O gün de bahsetmiştik biraz son yazılardan, yazarlardan... Kemal'in takıldığı konu 'arkası yarın' yazılardı; "Bunlar bizim gibiler için zor. Geçen sayıdan devam eden konunun önceki durumunu hatırlamak için 1 ay uzun bir süre..." demişti.

O gün tam çıkacakken evden; "Birlikte resminizi çekeyim" diyerek makineyi çıkardım. Çekmeye devam ederken; "Bunu da gönderirsin," dedi Kemal. "Nereye?" dedim. "Yeni Gelen'e gönderirsin işte" dedi. Hikmet de anlamadı ve öyle ona baktık ikimiz de...

Bu kez; "Yeni Gelen okuru diyerek bassınlar resmimizi" dedi.

Başladık gülmeye...

"İlahi Kemal!" dedi Hikmet, kahkahasını tutamayarak.

"Niye? Güzel olmaz mı? Bak seni de güldürdüm!" dedi Kemal o güzel gülüşüyle...

... Bu fotoğraflar o gülüşün fotoğrafları işte.

Yeni sayıyı Hikmet'e götüreceğim.

Ve Hikmet, "Gönlüm yorgun çok" dese de yaşamanın hakkını vermeye devam edecek. Hep olduğu gibi... Kemal'i olmadan döndürürken evini; Gorki, Emek, Sarman, Ömer ve Mucize adlı kedilerine bakarken bebek gibi; başucuna dizdiği kitaplarını da dergilerini de okumaya devam edecek...

Hayatında bir kitap bile okumaya "zamanı olmayan"lara nispet edercesine!

**Kemal Kuşhan anısına (1942-2021)*

■ **ÖZLEM YÜCESAN**

Kemal ile Hikmet

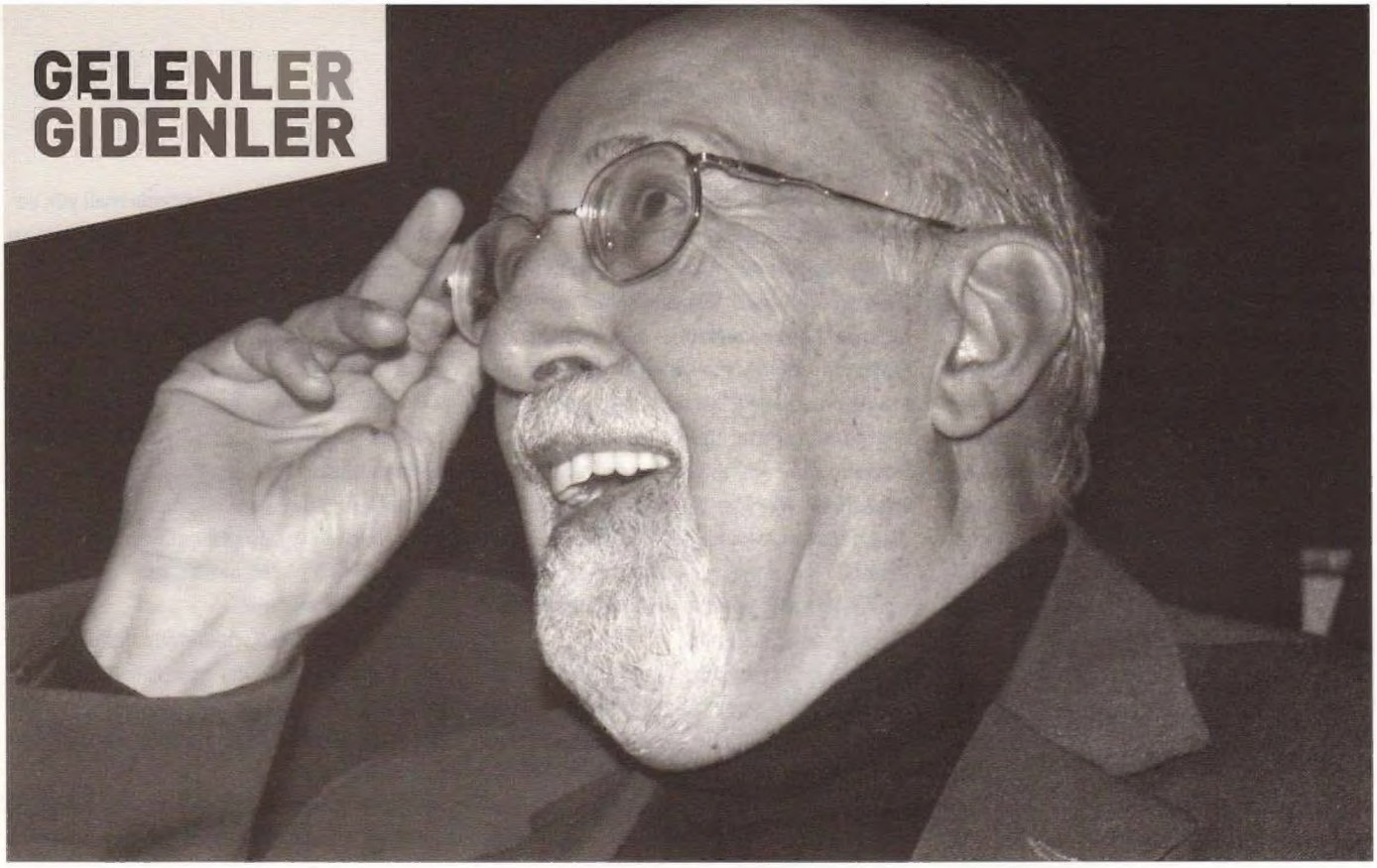

ÇANAKKALE'DE KEMAL ÖZER BULUŞMASI

Çanakkale TKP Kepez Semt Evi, 10 Ocak 2021 günü "Kemal Özer Buluşması" düzenledi. Şair Hayrettin Geçkin'in konuşmacı olduğu etkinlikte Kemal Özer'in kişiliği ve sanatı anlatıldı. Salgın nedeniyle toplantı bilgisayarlar ve telefonlar aracılığıyla elektronik ortamda gerçekleştirildi.

Buluşma öykü yazarı Reyhan Yıldırım'ın açılış konuşmasıyla başladı ve soru cevaplı bir söyleşi biçiminde gelişti. Soru soranların, düşünce belirtenlerin söz almalarının ardından Reyhan Yıldırım tarafından Kemal Özer'in 1999'da kaleme aldığı 21 Mart Dünya Şiir Günü Bildirisi'nin okumasıyla buluşma sona erdi.

Kemal Özer'i anlatmaya "Modern Türk Şiirinin Yunus, Karacaoğlan, Pir Sultan, Dadaloğlu ve Nâzım Hikmet şiir zincirine en sağlam ve en geniş halka olarak eklenen; Türkçenin olanakları ile, dil içinde bir öte dil ve bir üst dille; bizlere adil, demokratik, eşitlikçi ve özgürlükçü bir dünyanın mümkün olduğunu duyumsatan ezilenlerin şairi, sınıf şairi. Yoldaşımız..." sözleriyle başlayan Hayrettin Geçkin, lise öğrencisiyken şairin adını bilmeden öğrenci panosuna astığı bir şiiri yüzünden başına gelenleri de anlattı.

Toplumcu şiirleriyle tanınan Kemal Özer'in, kavganın ön saflarında yer alırken, kişisel yaşamı öne çıkmamış bir şair olduğunu belirten Hayrettin Geçkin, yaşarken anılarını yazmış ve bu anıların yayınlanmış olmasını onu bu yönüyle de tanımak için bir şans olduğunu söyledi. Geçkin'e göre, bu anılar, Kemal Özer'in şiirini ve kavgasını daha iyi anlayabilmemiz için önemli verilerle dolu. "Bir yaşam pratiği, bir sosyalistin el kitabı ve bir şiir okulu olarak değerlendirilebilir."

İKİNCİ YENİ'DEN TOPLUMCU ŞİİRE

Şairin yetişme yıllarını anlatan Hayrettin Ökçesiz, 1950'lerde hakim İkinci Yeni şiir akımı içinde şiire başlayan Kemal Özer'in 1960'larda yaşanan toplumsal gelişmelerin etkisiyle şiirini değiştirmesi üzerinde durdu: "İkinci Yeni Hareketi içindeyken yayınladığı, derin simgesellikle yazılan şiirlerden sonra Kemal Özer 10 yıl sessiz kalır. Bu sessizlik dönemi sol düşüncelerle tanışması ve onları en ince ayrıntılarına kadar içselleştirmesiyle geçer."

1973'te yayınladığı "Kavganın Yüreği" adlı şiir kitabı ile sessizliğini bozması edebiyat dünyasında yankı uyandırır. Kemal Özer İkinci Yeni Hareketi'nden tamamen kopmuş ve bambaşka bir şiirle karşımızdadır artık. Şiiri "kavganın yüreği" olarak tanımlamaktadır ve emekçilerin kavgasına katılmaya geç kaldığı için hayıflanmaktadır. Hayrettin Geçkin bunu dile getirdiği şiiri okuyarak şairi anlatmayı sürdürdü. Kemal Özer'in bir gün kendisine, "Benim şiirimi bir cümleyle anlatacak olsan, ne dersin" diye sorduğunu söyleyen Geçkin, verdiği cevapla söyleşiyi özetledi: "Nerede insan varsa, nerede işçilerin, köylülerin ekonomik, demokratik mücadelesi varsa, nerede ezilen, yok sayılan ötekileştirilen kesimler varsa, nerede özgürlük, bağımsızlık ve insanlık mücadelesi varsa Kemal Özel şiiriyle oradadır, onların yanındadır."

Kemal Özer, Kavganın Yüreği kitabına şiirle şu önsözü yazmıştı:

Bunca geç kaldığıma üzgünüm
bulanıklıktan sıyırıp yaşamı
açmakta çalışkan ellere.
Bu sizin demekte, kavrayın sımsıkı,
sahip çıkmak gerekir en önce.
Alında biriken tere sahip çıkmak,
yorgunluğun ardından beliren türküye.
Kavga mı ediyorlar, bilsinler,
niçin ettiklerini ve kiminle.
Gelecek günlerin bilinci
su versin ateşteki çeliğe.
Üzgünüm, insanın dağılan yüreğini
bir dizeyle birleştirmek için
bunca geç kaldığına şiirlerimin.
Ama övünüyorum gene de kardeşler,
kavgaya girmekte geciksem bile
yanınızda olacağım yaratırken zaferi.

AMA BU SUSMALAR NEREYE SIĞAR

■ MÜJDAT GÜVEN

Nereye sığar bu susmalar
Sığındığım bunca türkü
Dilden dile şiirler
Sesimizi arıyor
Bütün aynalardan firardayız

Sade dikene durur mu gül dediğin
Kuşlar göçer mi bu mevsimde
Hangi yola koyulsak heyelan
Kalsak bencil çocuklar büyütür müyüz?
Ellerini kollarını sallayarak
Geçebilsinler diye
Kontrol noktalarından

Ama bu susmalar nereye sığar
Göğsümüzün üstünde tepinip duran
Örtük pencerelerimizden içeri
Seviştiğimiz odaları dolduran
Boğacak bizi

Boğulacağız
Birikmiş sözleri köpürterek mosmor ağzımızdan
Son nefesimizde
Küf ve korku
Ve küfredecek ardımızdan
Bencil yetiştirdiğimiz çocuklar bile

18 Haziran '19, Çanakkale

"MİLİTAN" MI DEDİNİZ?

■ TANER TİMUR

Siyasetçileri geçelim; "militanlık" zaten siyasetin özü; "olmazsa olmaz"ı! Memurlara gelince, onlar da zaten iktidar tarafından atanıyorlar; "militanlık" yapmasalar da muktedirlere hoş görünmek, emirlerine uymak zorundalar. **"Demokrasi"ler böyle işliyor. Hatta ABD'de bunun adını bile koymuşlar; "spoils system" diyorlar; yani iktidara gelen parti, idari görevleri yandaşlarına "ganimet" gibi dağıtıyor.**

Devlet Başkanı; ayrıca parti başkanı! Sık sık partisinin il ve ilçe kongrelerine katılıyor ve üyelere "kapı kapı dolaşın!" talimatı veriyor. Şimdi de kızmış, "militan" kavramını "hakaret" sayıyor ve savcılara suç duyurusunda bulunuyor! Neymiş? Kendisi, bakanları, valileri, hakimleri vb "militanlık"la suçlanmışlar!

Tayyip Bey'i dinlerken, "acaba 'militan' sözcüğünün bilinenin dışında, Türkçe'de bir de 'galat'ı (çarpıtılmış anlamı) mı var?" diye düşündüm? Öyle ya, Latince kökenli bu sözcük hemen bütün Batı dillerinde bir "dava"nın, bir "düşünce"nin, bir "parti"nin gönüllüsü olmayı, o uğurda aktif çalışmayı ifade ediyor. Örneğin İngilizcede marka sözlüklerden Webster'de "militanlık" (militancy), "savaşçı ruh, davranış veya siyaset" olarak tanımlanıyor. Ne var ki bu "savaşçı ruh"un da meşru bir "dava"sı ve bir takım etik kuralları olması lazım. Örneğin, mafyacıların, "organize işler"in, terörist çetelerin vb "dava"larından herhalde söz edilemez.

***

Ama yine de merak ettim, bir de Türk Dil Kurumu'nun "Batı kökenli kelimeler sözlüğü"ne bakayım dedim. Gördüğüm şu: sözlükte "militan" karşılığı olarak önce şu iki tanım sıralanıyor: "1) Bir düşüncenin, bir görüşün başarı kazanması için savaşan, mücadele eden; 2) Bir örgütün etkin üyesi". Tam da Başkan Erdoğan'ın siyasetteki başarılarını anlatır gibi! Oysa bu anlamlara bir de -bence galat teşkil eden- bir üçüncüsü eklenmiş ve şöyle deniyor: "Mücadelesini zor kullanarak ve yasa dışı yollarla yapan taraftar!". Bu anlama dair de çağdaş romancılarımızdan alınan birçok örnek veriliyor. Ne var ki örneklerin hepsi de militanlığı küçültücü yönde! Hatta bu niyetle metinlerde sansür bile uygulanmış. Örneğin, Adalet Ağaoğlu'nun "Düğün Gecesi"

romanından şu cümle alınmış: *"Bu caddeden geçenler de zaten işçiyle köylü karışımı birileri, örgütsüz halk ihtilalinin başıbozuk militanları(!) diye gülümsüyorum"*. Aslında bir devrimci ağzından söylenen bu cümle "gülümsüyorum sevecenlikle!" diye bitiyor, ama "sevecenlikle" sözcüğü silinmiş! Galiba bu da TDK'nın "militan"lığı? Hiç *"halk ihtilalinin başıbozuk militanları* "sevecenlik"le seyredilir mi? Ve anlaşılan Erdoğan da bu anlayışla öfkeleniyor ve siyasi militanlığı bile karalama sayıyor.

Oysa durum ne?

Siyasetçileri geçelim; "militanlık" zaten siyasetin özü; "olmazsa olmaz"ı! Memurlara gelince, onlar da zaten iktidar tarafından atanıyorlar; "militanlık" yapmasalar da muktedirlere hoş görünmek, emirlerine uymak zorundalar. "Demokrasi"ler böyle işliyor. Hatta ABD'de bunun adını bile koymuşlar; "spoils system" diyorlar; yani iktidara gelen parti, idari görevleri yandaşlarına "ganimet" gibi dağıtıyor. Gerçi bir yasa bunu yıllar önce yasaklamış, yerine "liyakat" ilkesini ("merit system") koymuş; ama dinleyen kim? Zaten şu anda Biden yönetimi de idarede "Trump temizliği" yapmakla meşgul! Çılgın selefi "burjuva demokrasisi" sınırlamalarını bile kırmaya çalışıyordu.

***

Aynı şey bizde de gelenek! Ne var ki 19 yıllık AKP iktidarında "spoils system" görülmemiş derecelere ulaştı. Artık özerkliğin en gerekli olduğu kurumlar, yani yargı ve üniversiteler bile tayin ve dolaylı tayinlerle yönetiliyor! Sonuç: Üniversiteler büyük bir itibar kaybına uğradı; adalete ise güven kalmadı. Artık bu ülkede Anayasa Mahkemesi kararları bile uygulanamıyor. Daha birkaç hafta önce açıklanan MAK danışmanlık anketi, Türkiye'de yargının "en az güvenilen kurum" haline geldiğini ilan ediyordu. Boğaziçi Üniversitesi'nde ise şu sırada öğrenciler yeni tayin edilen rektöre "yuh çekmek"le meşguller! Aslında bu da bir "militanlık"! Fakat "özerk üniversite" militanlığı; "özgür düşünce" militanlığı; demokrasi militanlığı! En asil anlamda militanlık!

***

Evet, Tayyip Bey öfkeli ve "bir 'militan' lafıdır tutturdular; sermaye(leri) bu! Bunlara göre Cumhurbaşkanı militan; bakanlar militan; Cumhur İttifakı ve Ak Parti tepeden tırnağa kadar militan!" diyor. Sonra da gelsin açık oturumlar, köşe yazıları, tweetler vb.. Başka ülkelerde pek akla gelmeyecek, yüzde yüz "yerli ve milli" bir tartışma! Üstelik tartışmanın hararetine dalanlar, Devlet Başkanı'nın aynı konuşmayı nasıl bitirdiğini de pek fark edemediler! Sözlerine son verirken, "mahalle yanarken", diyordu Tayyip Bey, "kendi kısır hesaplarının peşinde koşanların defterini kökten dürene kadar bir mücadeleyi biz de sürdüreceğiz!".

Daha da açık olunamaz! Muhalefetin "defterini kökten dürme" kavgası! Tam da "mahalle yanarken!". Cumhur İttifakı, Cumhuriyet'in 100. yıldönümünü bu kavgayı sonlandırma umuduyla kutlamaya hazırlanıyor; bizler de varılan noktaya bakarak, acıyla, "nereden nereye!" diye hayıflanıyoruz. Daha birkaç yıl önce "mahalle baskısı"nı tartışıyorduk; meğerse bu arada mahalle de "yanmaya" başlamış!

Peki, neden yanıyor? Kim yakıyor? Yangın nasıl söndürülür? İşte bugünkü gülünç "militanlık" tartışmalarının yerini, asıl bu soruları yanıtlama çabaları aldığı zaman, bu ülkede yeniden umut ışıkları yanacaktır.

İşsizlik ya da ekmek kuyruğu: Mahalle yanıyor mu?

TOPLUMUN DEVRİMSİZLEŞTİRİLMESİ

EDEBİYATLA AHMAKLAŞTIRMA FELSEFEYLE ÇÖKERTME 3. CİLDİN ÖNSÖZÜ

■ TAYLAN KARA

19. ve 20. yüzyılda felsefe, neredeyse bütün toplumsal hareketlerin ve devrimlerin motoru işlevini görüyor, toplumsal dönüşümlere yol gösteriyordu. **19. ve 20. yüzyıl devrimlerinin önder kadrosunun felsefeyle çok yakından ilgileniyor olması bir tesadüf değildir.** Bu kişiler gündelik siyasetin yanı sıra zamanlarının önemli bir kısmını felsefe okuyarak, yazarak ve yaparak geçirmişlerdir.

Castro Sartre ve Simone de Beauvoir ile

Dünyanın nasıl olması gerektiği konusunda ileri sürülen düşünceye ideoloji denir.
Andre Lefevere

İçinde yaşadığınız atmosferi ya da soluduğunuz havayı fark etmezsiniz. İdeoloji de böyledir. İdeoloji, bir kameranın merceği gibidir. Kameranın merceği filmde görünmez ancak çektiği filmi doğrudan etkiler.

Altındaki iktisadı görünmez kılan ideolojiler, en çok iktisat içerenlerdir. En iktisadi ideolojiler ise iktisattan hiç söz etmeyenlerdir.

Bu çağda içinde yaşanan koşullar ne kadar olağandışı olsa da olağan gibi göstermenin türlü türlü olanağı keşfedilmiştir.

Ekonomik, toplumsal, politik ya da askeri alanlarda yaşamın kılcallarına kadar işleyen bir sistemin kültürel üretime, sosyal bilimlere ya da felsefeye karışmamış olması mümkün müdür?

Tek tek bireylerin tüketim modelleriyle bile ilgilenen bir sistemin sosyal bilimleri kendi haline bırakması düşünülebilir mi?

Kapitalizmin ekonomik düzeni, siyaset anlayışı, silah sanayisi, tarım politikası vs. olduğu gibi bir kültür politikası, sosyal bilimleri ve teorik üretimi de vardır. Üniversiteler ve bu kurumlarda üretilen düşünceler de bundan bağımsız değildir.

Tekelci kapitalizmin en büyük başarısı sadece kültürü değil aynı zamanda "karşı kültürü" de biçimlendirebilmiş olmasıdır.[1]

19. ve 20. yüzyılda felsefe, neredeyse bütün toplumsal hareketlerin ve devrimlerin motoru işlevini görüyor, toplumsal dönüşümlere yol gösteriyordu. 19. ve 20. yüzyıl devrimlerinin önder kadrosunun felsefeyle çok yakından ilgileniyor olması bir tesadüf değildir. Bu kişiler gündelik siyasetin yanı sıra zamanlarının önemli bir kısmını felsefe okuyarak, yazarak ve yaparak geçirmişlerdir.

Bundan 100 yıl önce teori, yaşamı güçlendirip gelişmesine ve dönüşmesine neden olurken bugün teori yaşamı tahrip etmektedir.

Sermaye 20. yüzyılın ilk çeyreğinden itibaren felsefeye el koymuştur.[2]

Yüz yıl önce felsefede özgürleştiren, mücadele ettiren bir damar hâkimken bugün dolaşıma sokulan felsefe çoğunlukla aptallaştıran, mücadeleden kaçıran bir güç haline gelmiştir.

21. yüzyılda bilgi körleştirmekte, felsefe toplumu devrimsizleştirme işlevini yürütmektedir. Cehalet, artık sadece imkânsızlıktan ya da "bilgi eksikliğinden" değil bizzat "bilgi"nin kendisinden kaynaklanmaktadır.

19. ve 20. yüzyılın başında okumanın, kitapların ve edebiyatın etkisini önlemenin bir tek yolu vardı: Kitapları yasaklamak, kitabın topluma ulaşmasına engel olmak.

Böyle bir çağda kitap bireylere ne kadar çok ulaşırsa, kitap ile birey arasındaki etkileşim ne kadar yoğun ve güçlü olursa düşüncenin dönüştürücülüğü o kadar çok olurdu.

Tekelci kapitalizmin soğuk savaş sırasında edebiyatın, kültür savaşının ve ideolojik mücadelenin önemini kavramasından sonra artık bu dönüştürücülüğü de ortadan kalkmıştır. 100-150 yıl önce kitap, roman, en genel anlamıyla bireyde pozitif bir dönüştürücüyken şu anda edebiyat ve felsefenin ana gövdesinin bireyde yarattığı etki olumsuz ve dönüştürücülüğü negatif yöndedir.

Hâl böyleyken "kitap okumak iyidir" ya da "kitap okumaya teşvik etmek" vs. gibi alışılageldik klişelerin artık hiçbir anlamı yoktur. Ne okunduğundan bağımsız olarak "kitap okuma" eyleminin pozitif bir şey olması için hiçbir gerekçe yoktur.

Bu çağda içinde yaşanan koşullar ne kadar olağandışı olsa da olağan gibi göstermenin türlü türlü olanağı keşfedilmiştir. Ekonomik, toplumsal, politik ya da askeri alanlarda yaşamın kılcallarına kadar işleyen bir sistemin kültürel üretime, sosyal bilimlere ya da felsefeye karışmamış olması mümkün müdür?

TOPLUMUN DEVRİMSİZLEŞTİRİLMESİ

Günümüzde topluma sunulan felsefe ya da geniş anlamıyla sosyal bilimler, sürmekte olan sermaye sisteminin hiçbir şekilde sarsılmadan sürmesi için düzenlenmiştir. Bu düzeni tehdit edebilecek bir akımın bu felsefeden çıkma olasılığı yoktur. Topluma sunulan, akademilerde işlenen, çevirileri yapı-

Fidel Castro, Ernest Hemingway ile

Kaba şiddetin etkisi kısa vadeli ve geçici iken ideolojik şiddetin etkileri uzun vadeli ve çok daha kalıcıdır. Bugün gördüğünüz toplumsal, kültürel, sanatsal yapı, bu sistematik şiddetin doğrudan ürünüdür. Bu ideolojik müdahalenin girmediği hiçbir yer yoktur ve en şiddetli biçimde edebiyat ve felsefe alanında kendini göstermektedir.

lan ve teşvik edilen felsefi çerçevede şekillenen bir pratiğin gideceği en uç yer bile asla sistemi tehdit etmemektedir. Son derece kalın çizgilerle belirlenmiş bu felsefi çerçevede ne yaparsanız yapın düşeceğiniz yer, yine bu sistemin içinde bir yer olacaktır. Soğuk savaş döneminde somut bir blok, somut bir ülke ve ideolojiye karşı kullanılan kültür silahları artık daha radikal ve çok daha etkili bir şekilde kullanılmaktadır. Tekelci kapitalizm düşmanını yenmekle yetinmemiştir; artık düşmanı olduğu ideolojinin toplumda oluşma şartlarını da hedef almaktadır. Tekelci kapitalizm artık sosyalist devrimi değil, "herhangi bir devrim düşüncesi"ni hedef almaktadır. "Felsefenin devrimsizleştirilmesi" büyük bir özenle başarılmıştır. Toplumun devrimsizleşmesi, felsefenin devrimsizleştirilmesine bağlıdır.

ENTELEKTÜEL SUİKAST

Bu toplumun 90'lı ve 2000'li yıllarda yaşadığı şeyin adı "entelektüel suikast"tır. Bu toplumda akıl, uzun süren bir suikastın kurbanı olmuştur. Zamana yayılmış, uzun soluklu bu suikast bugün de sürmektedir. Kültür kurumlarından akademisine, felsefesinden edebiyata kadar topluma sistematik bir yıkım uygulanmış, bu toplumu akılsızlaştırmak ve düşünme yetilerini felç etmek için son derece bilinçli bir uğraş verilmiştir.

Bu toplum, ince bir bilinç terziliğinin, son derece hassas bir "sosyal nanoteknoloji"nin son ürünüdür. Bu topluma kaba şiddetin dışında son derece programlı ve sistematik bir ideolojik şiddet uygulanmıştır.

Kaba şiddetin etkisi kısa vadeli ve geçici iken ideolojik şiddetin etkileri uzun vadeli ve çok daha kalıcıdır. Bugün gördüğünüz toplumsal, kültürel, sanatsal yapı, bu sistematik şiddetin doğrudan ürünüdür. Bu ideolojik müdahalenin girmediği hiçbir yer yoktur ve en şiddetli biçimde edebiyat ve felsefe alanında kendini göstermektedir. Buna karşı yapılacak ilk iş öncelikle bu ideolojik şiddetin farkına varmaktır.

Aldous Huxley'in Cesur Yeni Dünya adlı kitabındaki terimlerle konuşmak gerekirse bu düzen, "epsilonogenezis" ve "alfalizis" üzerinde kuruludur. Son hedef, toplumu tamamen "epsilonlaştırmak"tır; bu nedenle "alfanın" ve "alfalığın" tümden yok edilmesi gerekir. "Alfalığı" akıl, "epsilonluğu" ahmaklık olarak okuyabilirsiniz. Tekelci kapitalizmin varlığı ancak insanı küçültmekle olanaklıdır.

Ahmaklaştırmayı yenmenin yolu öncelikle onu görebilmektir. Akıl, toplumların "fabrika ayarlarında" hazır bulunan bir özellik değildir; onu elde etmek için mücadele etmek gerekmektedir.

GÖMÜLMEYİ BEKLEYEN CESET

İçinde yaşadığımız kültür-sanat iklimi, kokusuna hemen hemen her kesimin alıştığı gömülmemiş bir cesettir. Kültür, sanat ve edebiyat üzerine koca koca kitaplar yazanların bu çürümeyi görmemesi mümkün müdür? Mümkündür!

Çünkü onlar da bu cesedin bir parçası, bir uzantısıdır. Çürümeyi izleyenler de çürümeye dâhildir; sessizce izleyenlerin yüzüne çürümeden çıkan o fosfor, metan ve azot saçılır. Çürümenin artıkları, izleyicilerin yüzünü ele geçirir. Çürümeyi izlemek de çürütücüdür. Çürümeye direnen insan, çürümeye direnme inadını yitirdiği an çürümeye başlar.

Edebiyatla Ahmaklaştırma Felsefeyle Çökertme serisi ve serinin bu 3. cildi, uzun zamandır burnumuzun direğini kıracak kokular saçan bir cesedi göstermeye çalışmaktadır. Bu kitap serisi, bu cesedi gömme denemesi, cesedin üzerine atılan bir kürek toprak olma çabasıdır. Günümüzde küçülmüş ve cılızlaşmış olsa da çürümeye direnişin uzun tarihini, olanakları ölçüsünde geleceğe taşıma uğraşıdır.

[1] "Karşı kültür" kavramı Uluğ Nutku'ya aittir.

[2] Cümle Afşar Timuçin'e aittir.

İNTİHARIN BİLE ÖLÜMSÜZLÜĞÜNE DİRENEMEDİĞİ BİR YAZAR

Nermin Sarıbaş, Stefan Zweig, Gerekli Kitaplar, 2019, İstanbul

Kitabı okurken Zweig'ın otobiyografisi olan "Dünün Dünyası"nın özetini okuyor gibi oldum biraz ama bu benzerlik aslında Sarıbaş'ın Zweig'ın hayatını çok iyi araştırmasından ileri geliyor bence. **Kitap derli toplu. Kuru ve nesnel dilden kaçınılarak kaleme alınmış.**

Kısa süre önce kitaplığının üzerine "Her kim, kitaplarımı yağmalamaya teşebbüs ederse, Anitta'nın laneti üzerine olsun!" yazan bir not yapıştıran, çocukluk arkadaşımın kitaplığından Jeun Teule'un "İntihar Dükkânı" adlı kitabını (gizlice ödün(ç) aldım. Daha sonra başıma gelecek felaketler silsilesinden ve Anitta'nın gazabına uğramaktan duyduğum huzursuzluk yüzünden ona dair ufak çaplı araştırmalar yapmaya koyuldum.

M.Ö 18. yüzyılda Anadolu'da yaşayan Kuşşara ve Neşa şehirlerinin kralı olduğunu öğrendim. Mahfi Eğilmez'in de aynı adlı bir kitabını edindim, fakat okuma girişiminde bulunacağım sırada fikrimi değiştirip bir kez daha "İntihar Dükkânı"nı okumaya karar verdim. Okuduğum en özgün eserlerden biriydi. Adının aksine karamsarlıktan tamamen uzak, yaşamanın değerli bir serüven olduğunu vurgulayan ve komik öğelerle dolup taşan mizahi-gotik bir kitaptı.

Diğer yandan intihar olgusuna dair sevimsiz imgeler üşüşmeye başladı aklıma. Kuşağımdakilerin çoğu intihar eden rock yıldızlarının şarkılarını ezberlerken ben ruhi bunalımların pençesinde kıvranmaktan yorgun düşerek intihardan ölen yazarların ve şairlerin biyografilerini okumak gibi tuhaf bir hobi edindim. Asla intihar heveslisi (naçizane) yazar olduğum düşünülmesin. Bilakis ağır semptomlar eşliğinde süren kronik depresyonla verdiğim zorlu mücadele sırasında bana en çok ilham veren, yaşama karşı beslediğim derin aşk ve yine yaşamanın, hayatı solumanın şükran verici bir mucize olduğuna dair duyduğum sonsuz inançtı. Buna rağmen intiharı anlamak istedim, çünkü beni yazmaya iten dürtü, acı çeken insanların kederlerini hissetmenin ötesine geçip onları yaşamam, hatta sahiplenmemdir. Ama bir gün bu alışkanlıktan tamamen sıyrılacağıma şüpheniz olmasın.

İntihar eden edebiyatçıların yaşam öykülerine duyduğum merak hâlâ taptaze. Verandada sessizce oturup göğü seyrettiğim zamanlarda gözümün önünde bir bir siluetleri beliriyor. Önce Sylvia Plath, ardından Virginia Woolf, Ernest Hemingway, Cesare Pavese , Jack London, Romain Gary ve Stefan Zweig... Birbirinden eşsiz bu edebiyat dehaları arasında en çok eserini okuduğum isim Zweig sanırım. Yaşamı boyunca savaşın bir gölge gibi gittiği her yerde yakasını bırakmadığı Zweig.

ZWEİG'İ HİSETTİREN BİYOGRAFİ

Nermin Sarıbaş'ın Gerekli Kitaplar Yayınları'ndan çıkan, biyografi türündeki "Stefan Zweig" adlı kitabı Zweig'ın yaşamıyla ilgili merak duyduğumuz her detayı okuyucuya ziyadesiyle sunuyor. Kitabı okurken Zweig'ın otobiyografisi olan "Dünün Dünyası"nın özetini okuyor gibi oldum biraz ama bu benzerlik aslında Sarıbaş'ın Zweig'ın hayatını çok iyi araştırmasından ileri geliyor bence ☺ Kitap derli toplu. Kuru ve nesnel dilden kaçınılarak kaleme alınmış. Bazı biyografi türündeki kitaplar bana tarih kitabı okuyormuşum gibi hissettiriyor ama Sarıbaş'ın bu titiz eseri kesinlikle içinde duygu barındırıyor. Yazar, 20. yy. Avrupa'sının sosyal, kültürel ve siyasal atmosferini bize duyurmayı başarıyor.

Nermin Sarıbaş'ın Zweig'ın, yaşadığı savaş travmaları ve intiharına dair okuru aydınlatan özgün tümceleri okurun belleğinde ve yüreğinde iz bırakacaktır. Sarıbaş'ın üniversitede edebiyat ve psikoloji eğitimi almış olmasının bunda etkisi büyük olmalı. Bilimin kesinlikle edebiyatı ve edebiyatçıyı beslemekte olduğu yadsınamaz. Zweig'ın eylemlerini, Sarıbaş'ın, psikolojik tahlilleri sayesinde neden- sonuç ilişkisi içinde değerlendirebiliyoruz

İntiharının ardından 74 yıl geçmesine rağmen biyografi, tiyatro oyunu da dahil olmak üzere 76 adet edebi eser bırakan Zweig, dünyada en çok okunan yazarlar arasında hâlâ başı çekiyor. Zweig'ın, yaşamı Yahudi kökenli olduğu için toplama kamplarına kapatılacağı korkusuyla, savaş travmalarıyla, yıkımlarla geçiyor. Pasaportu elinden alınıyor, vatansız, dostsuz, kimliksiz bırakılıyor.

Hitler gibi vahşi bir diktatörün zulmünden duyduğu endişe ruhunu hasta ediyor. Tüm bunlara rağmen yaşamı birçok yazarın elde etmeyi arzuladığı başarılar ve güzelliklerle dolu aslında. Onlarca ülke geziyor. Gittiği her ülkede onlarca şair, yazar, sanatçı dostu oluyor. Usta heykeltıraş Rodin, Fransız şair Rilke, Maksim Gorki, Romain Rolland, Paul Valery, Hoffmanstal gibi sanatçıların isimlerini duymak bile bizleri heyecanlandırırken, yazarlığının ilk yıllarında Zweig'ın onlarla derin dostluklar kurduktan sonra yaşadığı mutluluğu düşünebiliyor musunuz?

Edebiyatçı kendi cümleleri kadar güzel bir dünya düşlüyor çoğu zaman. Ama gerçek dünyanın nahoş ve acı verici yönleri ve yaşamdaki kurgusal olmayan karakterlerin korkutuculuklarını görünce, çirkinliğe olan aşırı duyarlılığı onun ruhunu derinden sarsıyor. Zweig'a olan da buydu sanırım. Onu umutsuz düşüren savaşın yıkıcılığıydı. Barış dolu, umudun hiç bitmediği, karanlığa direnmekten tükenmeyeceğimiz, aydınlığın ruhlarımızı kuşattığı yarınların dileğiyle, iyi okumalar.

■ **YEŞİM ZUHAL YOLCU**

Yalçın Küçük
KİTAPLARININ ÖNSÖZLERİ

■ HASİP AKGÜL

Tatların en başında yazarla birlikte düşünmeye başlamanın tadı vardır; konuyu nasıl seçmiştir, nasıl soyutlamıştır, malzemeler hangi kütüphanelerden toplanmıştır; yaşamının hangi yerindeki basit bir gözlemle tüm bunlar nasıl bir "aydınlanma" yaratmıştır da aslında sonsuz akış ve bir kaos olan olaylar doğa ve toplum içinde birdenbire figürlere, anlaşılır sistemlere dönüşmüştür; tüm bunlar önsözde imgelerimizi ayaklandıracak şekilde masaya konulur.

Gürdal Duyar

Yalçın Küçük Hoca ile en son salgın başlamadan hemen önce büyükçe bir sofrada buluşmuştuk. O, geniş sohbetlerin yapıldığı bu tür kalabalık sofraları çok sever. O gün, her şeyin zevkle konuşulduğu, yemeğe esprilerin, sataşmaların, iltifatların, anıların, projelerin karıştığı, neşe ve yaşama sevincini herkesin birbirine bulaştırdığı bu sofra hem "yeme" hem de "yenilenme" yerine dönüşmüştü. Onunla konuşurken, dinlerken, izlerken bir yandan da Yalçın Hoca'nın yazarlık dünyası ile bu tür sofralar arasında bir bağ olduğunu düşünmüştüm. Kitaplarında kurduğu ve bilinç tabaklarıyla donattığı büyük sevinçli sofralar ile oturduğumuz sofranın benzer bir yanı yok muydu gerçekten?

Yalçın Küçük, olgulara, tarihin değişik kesitlerindeki paternlere, günümüzde patlak veren ve ilk anda kavraması zor şaşırtıcı gelişmelere bakarken üç yıldızlı bir yemek ustası gibi zevkli ve besleyici bir yaratıcılığa sahip değil miydi? Kitaplarının tiryakilik yaratması, çıkan kitaplarının birçok baskı yapması, tutkulu bir okur kitlesine sahip olması biraz da onun bu yanıyla ilgili değil miydi?

Özellikle kitaplarının önsözleri bu "sofra meselesi" açısından dikkat çekicidir. Önsözlerindeki farklı farklı unsurları yan yana koyuşu tıpkı büyük sofralardaki lezzetli atıştırmalıkların sunumu gibidir. Bunlarla oburca karın doyurulmaz; sofranın birleştirici gücüne değişik aperatiflerle bir davet yapılmış olur. Öncelikle iştahın açığa çıkması sağlanır. Bu yolla misafirin zihninde bir keyif oluşturulur ki bu zihinler sofraya daha sonra neler geleceğini düşünmekten vazgeçsin ve o ana odaklansın. Nitekim Hoca'nın kitaplarındaki önsözlere hiç kimse çabukça bitirilip atlanılacak bir yer

muamelesi yapmaz, yapamaz. Bu tür bir aceleci oburluktan burada vazgeçilir; çünkü düşünce üretmeye davet edilmiş misafir okur için önsöz denilen bu harika yerde şimdiden her şey vardır; sakince tadını çıkarmak ve besini özümsemek en iyi seçimdir. Tatların en başında yazarla birlikte düşünmeye başlamanın tadı vardır; konuyu nasıl seçmiştir, nasıl soyutlamıştır, malzemeler hangi kütüphanelerden toplanmıştır; yaşamının hangi yerindeki basit bir gözlemle tüm bunlar nasıl bir "aydınlanma" yaratmıştır da aslında sonsuz akış ve bir kaos olan olaylar doğa ve toplum içinde birdenbire figürlere, anlaşılır sistemlere dönüşmüştür; tüm bunlar önsözde imgelerimizi ayaklandıracak şekilde masaya konulur. Bütün okurlar kitabın önsözündeki bu mutfak sunumuna bayılırlar. Sanki az sonra bir kitabı okumaya değil de beraberce yazmaya başlayacakları heyecanına kapılırlar. Yalçın Hoca'nın kişisel gibi görünen, kendi yaşamından sahneler de içeren bu önsöz yerinde okurlar onu izlerlerken "onunla birlikte yazdıkları" hayaline kapılırlar. Onun gibi olmayı arzularlar. Bilim felsefesi burada o kadar sadeleşir ve açıklık kazanır ki herkes bilim yapabileceğini düşünmeye başlar.

Mehmet Gölebatmaz

OKURDA YARATMA ARZUSU UYANDIRMAK

Arzu, insanlığın ve aynı anlamda uygarlığın gelişimindeki en büyük motivasyon kaynaklarından biridir.[1] Güzel anne-babalar ya da ünlü yemek ustaları tabağı oluştururken yalnız doyurmayı değil tabakta görünen besinlerin şifa veren, enerji veren yanlarını hissetmemizi hatta onun gibi olma arzumuzu da açığa çıkarmak isterler. Bu arzu açığa çıkınca salt yemek yemeyi değil yemek yapmayı da arzulamaya başlarız. Dürtüsellikten belli bir duygusal bilince doğru yükseliriz. Başkasının arzusunu isteme ya da öykünme diyebileceğimiz olguyu anlamak önemlidir, çünkü bunu anlamak sanatı anlamaktır. Provaya dayalı yapısıyla özellikle tiyatronun, müziğin, resmin ve elbette yazının üretimiyle uğraşanlar bunu anlamak zorundadır. Arzu duyma o kadar önemlidir ki öykünmenin temel olduğu bir çıraklık döneminden geçmeden kendi üslup ve biçimine ulaşmak, kendi imgelerinin toplumun kolektif bilinciyle olan bağını kurmak neredeyse imkânsızdır.

"Yalçın Hoca'nın önsözleri o kadar güzeldir ki onlardan ayrı bir kitap bile yapılabilir."

İşte böyle, sonunda bu iştah açıcı önsözler yapacağını yapar, kitap okurken yazma düşleri kurmaya başlanır. Kitabın daha en başında kendine özgü projeler, bakış açıları oluşturulmaya başlanır. Kitabı kendi yazıyormuş gibi yazarıyla özdeşleşir okurlar. Hatta bazı yerlerde kitabın aslında bulunmayan özgün ara yollar, düşünceler üretmeye bile başlayabilir gerçekten. Okur pasif bir tüketici olmaktan çıkmış yaratıcı bir yoldaşa dönüşmüştür artık. Arzunun doğru ve ilerletici yapılandırılmasıdır bu.

"Önsözlerden ayrı bir kitap yapmak" da bana göre özgün bir kitap projesiydi işte.

Bilindiği gibi onun 1993 yılında başlayan Paris sürgünlüğü 1998 yılında Kapıkule'den girişiyle hapisliğe dönüşmüştür. Bilinçle, birikmiş cezaları için gelmiştir; en ön safta çarpışarak buna engel olma karalılığıyla dönmüştür. Ne var ki aralıklar olsa da bu dönem başlayan hapislik silsilesi yaşamının daha önce ve daha sonrasındaki hapisliklerinden uzun sürmüştür. Önceki tutuklanmalarında hâkimlere, savcılara şapkayı ters giydiren müthiş savunma metinleri artık hukuk alanında başlayan yeni süreçler nedeniyle bu dönemde duvarlara toslamıştır. 1993'ten başlayarak düzen artık kendi kurucu metinlerinin son kırıntılarını da inkâr etmiştir. Devletin ve sermayenin derin ihtiyaçları sokak infazlarıyla birlikte hukuk infazlarına başlamayı uygun görmüştür. 2000'lerden sonra ise kuvvetler ayrılığı askıya alınarak daha gerici bir düzleme resmen geçilmiştir. Zaten Hoca'nın gidiş kararı da bu durumları teşhir etmek ile ilgilidir.

Bilindiği gibi onun 1993 yılında başlayan Paris sürgünlüğü 1998 yılında Kapıkule'den girişiyle hapisliğe dönüşmüştür. Bilinçle, birikmiş cezaları için gelmiştir; en ön safta çarpışarak buna engel olma karalılığıyla dönmüştür.

Dönüş kararı ise "teşhir"in yetersizliği, ülkedeki büyük gerici dönüşümün önüne fiziksel olarak dikilme zorunluluğu ile ilgilidir. Fakat karşı taraf dünya konjonktürünün rüzgârını arkasına alarak tepe mevkileri bir bir ele geçirerek (şu an tüm ayrıntılarını çok iyi bildiğimiz) karanlık iklimin oluşması çabasındadır.

Bu dönemden Yalçın Hoca'nın kitap yayın ritmi de etkilenmiş ve neredeyse okurun okuma hızına yakın olan bu ritim bozulmuştur. Edirne'den, Gebze'ye, Haymana'ya, İstanbul'a "hapishane sürgünlüğü" diyebileceğimiz bu süreçte kendisi için rahat çalışabileceği bir hapis rutini oluşturması da engellenmiştir. Kısa delici demeçler, hafif makineli makaleler, bomba röportajlarıyla hâlâ savaşsa da onun tank gücünde olan kitapları solun toplumsal mücadelede belli bir toparlanma yaratabilmesi için önemlidir. Bu dönem Hoca, toplumsal mevzilerin bir bir düşürülmesine dayanamayıp tıpkı filmlerdeki "çılgın bilimadamları" gibi yeni silahlar yaratma eğilimine bile girmiştir. İşte tam bu sırada ve benim şu an anlatmaya çalıştığım "Hoca'nın kitapları ve önsözleri"yle ilişkili olarak yeni bir durum oluşmuştur.

TOPLUMSAL KURTULUŞ GEMİSİ

O dönemde Hoca'nın kitaplarından yeni bir kitap yapıp hızla yayınlamayı, onun sesini susturamayacaklarına yönelik bir mesaj olarak düşünmüştüm. Acaba onun önsözlerinden oluşan bir kitap yayınlasak okuru bu mesajı alıp sahiplenir mi? Sonra bu proje biraz daha gelişti kafamda: onun kitaplarındaki can alıcı pasajları, aforizmaları, yöntemli düşünmeyi öğreten unsurları konulara göre bir sistematik oluşturacak bir şekle dönüştürmek daha iyi bir fikir olmaz mıydı? Eğer bunları hayalimdeki gibi dizebilirsem, okur Hoca'nın sessizlikle boğulmaya çalışıldığı bu dönemde, mücadelesini hapishanede duvar yazıları yazarak sürdürdüğünü görecekti.

REZİSTANSI BULMAK

Yalçın Hoca'nın "Sabetayizm" çalışmalarının bu döneme oturtularak incelenmesi açıklayıcı olabilir. İki hapisliği arasında, 2000'lerin başları İzmir'e bir konferans için gelmişti. Bornova-Ulusoy terminalinden Ankara'ya yolcu etmek üzere çay içip beklerken dayanamayıp biraz tepkisel bir biçimde birden, "Nereden çıktı bu Sabetayizm be Hocam, sınıfsal bakışın altı biraz oyulmuyor mu?" deyivermiştim. Bilimsel ve politik bir gücün, uğraştığı nesnesine en coşkulu halinde bile mesafe koyabilme yeteneğinden çıktığını gösteren cevabı çok ilginçti. Çok sakince bardağından bir yudum almış, uzaklara bakar gibi gözü sabitlenmiş ve normalde pek işitmediğimiz halde bir hapishane anısını anlatmaya başlamıştı: "Eylül darbesinden sonra Sultanahmet'te koşullar çok kötüydü, bölük bölük solcu koğuşlarımıza getirilip boca ediliyordu. Bir yandan cezaevinde tek tip giysi atıp duruyorlar önümüze; bunun için biz de iç çamaşırlarıyla direniyoruz; üstümüzdekileri alıyorlar ama verdiklerini biz giymiyoruz; üşüyoruz, kış, ama direnişi kimse bozmuyor. Sonra kalabalık koğuşun içinde biri kalktı, o atlet donlu haliyle duvarları yoklamaya başladı. Aklını yitirmiş biri ya da performatif bir gösteri yapan dansçı gibi duvarları okşuyor, tıklıyor, dinliyordu. Yanımdakine 'Ne yapıyor?' der gibi bakınca, 'Hocam, daha önce yatanlardan haber geldi burada bir zula varmış, onu bulmaya çalışıyor.' dedi. Nefesimizi tutmuş onu izliyorduk. Bir-iki saat sonra birisinin omzuna çıkıp yukarı yerleri okşarken birden 'Buldum' diye gürledi. Gerçekten tıkladığı yerin arkası boş gibiydi, tok bir ses geliyordu. Neyse, dikkatle ve tekrar kapatınca belli olmayacak şekilde duvara cerrahi bir işlem uyguladılar. Oyuğun içinden kablonun ucuna bağlanmış metal bir iletken çıktı. Yanımdaki yoldaş hemen bunun bir rezistans olduğunu söyledi. Sonra bununla su ısıtıldı, buharlı bir sistem kuruldu, bir zafer çorbası yapıldı, hastalar iyileşip ayağa kalktı, direnişe büyük bir güç geldi. Hasip, bütün sendikaları düşürdüler, partileri dağıttılar, yasaları ilga ettiler, öğretmenleri bayağılaştırdılar, üniversiteleri boşalttılar, işçi sınıfını her şeye razı hale getirdiler; ne yapayım? Ya direnişi bırakacağım, ya boş boş direniyor muş gibi yaparak klasik lafları çiğneyeceğim ya da Sultanahmet'te gördüğüm deli direnişçi gibi kör duvarlarda bir rezistans bulacağım. Ölene kadar teslim olmayacaksak, egemenleri rahatsız edecek, onların başına fırlatacak, yoksullarda yeniden bir araya gelme fikri oluşturacak yeni bir şey bulmak zorundayız. Egemenlerin hepsinin birbiriyle akrabalığını ortaya koyuyoruz. Sınıfsallığı oymak değil de dürtmek diyebilirsin" dedi. Sonra bize sarılıp otobüsüne bindi.

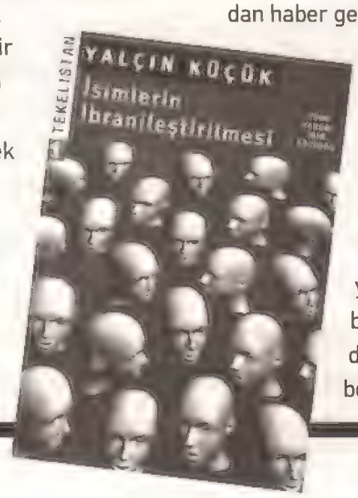

Tabii proje dediğimiz şey herkesin aklına gelebilen bir şeydir. Bir de oturup çalışmak gerekiyor. Oturdum birkaç ay içinde biraz daha az uyuyarak tüm kitaplarını yeniden okudum. Hedeflediğim alıntıları birer birer bulup kartladım ve bunlardan yepyeni bir kitabın yavaşça ortaya çıktığını gördüm. Sonra sıra işin en zevkli yerine geldi. Bir önsöz yazılacaktı; ama bu özgün, "Türkiye Büyülü Hapishanem" (kitabın adını böyle koymuştuk) için yazılmış bir önsöz olmalıydı. Bunu doğal olarak kitabı hazırlayan kimliği ile benim yazmam gerekiyordu. Onun gibi imge öbekleriyle dolu güzel bir önsöz yazamazdım; bu onun buluşuydu; bir tek o yaptığı zaman güzel olurdu. Ben de yekten girdim, salt en saf duygumu anlatarak dört-beş sayfalık bir önsözle yetindim. Toplumsal Kurtuluş'u bir keşif gemisi, Yalçın Hoca'yı da bunun kaptanı olarak çizen ilkokul resmi naifliğinde bir yazı çıktı ortaya. Yine de samimi ve gerçek olduğu için sıcaklık yaratabiliyordu. Kitabı bastık ve kitapçı vitrinlerine çıkmasını sağladık. Birkaç yıldan beri Yalçın Küçük kitabı çıkmadığı için harika bir şey olmuştu. Kitap kısa sürede üç bin satmıştı. Bu hem moral hem o dönem çıkardığımız yayınlar için para hem de Hoca'nın örgüt dışındaki daha geniş bir kitleyle teması sürdürebilmesi anlamına geliyordu. Üstelik Hoca'nın yalnız olmadığını, arkadaşlarının hep yanında olduğunu duyumsaması ve onun dayanma gücü için duygusal bir anlam da yaratmış oluyorduk.

"TÜRKİYE BÜYÜLÜ HAPİSHANEM"İN ÖNSÖZÜNDEN

"Yolculuğun en güzelini büyük kâşifler yapmışlardır. Kâşifler garip insanlardır. Bunlar, dünyanın sınırlarından hep kuşku duyarlar. İçinde bulundukları dünyayla yetinmezler; henüz keşfedilmemiş "başka dünyalar"a dair tuhaf bir inançla yaşarlar.

Gariptirler; ancak insanlığın bu türü, hiçbir yalnız, meczup ve münzevi bir yaşam sürmez. Çevrelerinde aynı şeyi hissedecek bir avuç tutkuluyu hemen her zaman yaratırlar. Olağanüstü tutkuludurlar, dokundukları insana bunu hemen geçirirverirler; bundan olsa gerek gemileri hiçbir zaman tayfasız kalmaz; çünkü başka bir dünyaya özlem, insanın en evrensel duygusudur.

'Başka dünya'yı herkes özler ve düşler; ancak çok azı onu aramaya çıkar. Oysa asıl müthiş olan duygu bu. Tasarlanan bir dünyayı aradıklarından olsa gerek, 'normal' insanlar tarafından pek makul ve dengeli sayılmayan bu bir avuç insan, denize koşar. Limandan onlara kimse el sallamaz. Normal insanlar geminin limandan ayrılışına bir süre bakarlar. Ufuksuzdurlar. İç çekişleri, giz ve macera dolu bir yolculuğa açılamama ürekliğinin özeleştirisidir. Kıyıda çökerler.

Bizim keşif gemimizin adı 'Toplumsal Kurtuluş'tu. Kaptanımız yaşında ikinci, üçüncü kaptanlar, lostromolar vardı, ama çoğunluk genç öğrenci ve işçi aydınlardan oluşuyordu. Gemimizi özgür bir üniversite olarak görüyorduk. Salt yaşam isteği ile dolu beyinlerimiz, birbirimizi hisseder ve tamamlardı. İstek ve aramızdaki güçlü temas, rüzgârın, soğuğun amansız inatçılığına karşı bizi dayanıklı kılıyordu. Gökyüzü; Eylül, Reaganizm-Thatcherizm fırtınalarının saldırısıyla koyu bir karanlığa dönüşmüştü bir de. Üzerimizdeki karagök, gemimizin üstünde ağır ağır dönüyor ve gemi, üstündekilerin sabrını ve acılarını bu keşif yolculuğunda denizin kimsesizliğine sürüklüyordu.

Benim de tayfası-çımacısı olduğum, makine dairesinde çalıştığım, güvertesinde subaylık, mutfağında patates soyarak yamaklık ettiğim bu gemide kaptan bizi hep şaşırtırdı. Keşfedilmemiş yerlere diyerek bizi heyecanlandırır, tehlikeli anlarda ise mucizeleriyle korurdu bizi. Aynı zamanda bir bilimadamı, kitapları elden ele gezen bir düşünür olan Kaptan'ımızı dışardan tanıyanlar onu geçimsiz, sert, zor biri diye bilirlerdi. Oysa kızdığımız, eleştirdiğimiz hatta kolayca kavga ettiğimiz bile olurdu onunla. Bizi anlıyordu. Bizleri, genç tayfaları kırdığı da oldu olmasına ama bizim de benzer davranma hakkımıza sessizce, alıcı bir bakışla yaklaşırdı. Gelişmemizde bu davranışları çok etkili olmuştur onun..."

"GÖRME KILAVUZU"NUN ÖNSÖZÜ

Şimdi tüm bunların benim için ayrıca nasıl bir kişisel değer içerdiğini de anlatmalıyım. Toplumsal Kurtuluş'ta benim yaşıtım arkadaşlar (hatta Hoca'nın yaşıtı olanlar da) hepimiz doğal olarak onun yazarlığının baskın etkisi altındaydık. Cümlelerimiz, üslubumuz, temalarımız hep Yalçın Küçük gibiydi. Bunu bir kavga dergisi olduğumuz için çoğu zaman sorun saymıyorduk ama bazılarımızın yazısı da doğrusunu söylemek gerekirse Yalçın Küçük'ten daha fazla Yalçın Küçük oluyordu. Çok geçmeden yaratıcı bir yazım başarısı için cesaret, güven, bağımsız bir zihinselliğin gerekli olduğunu gördüm. Çünkü bu uğraşı bir heves olarak değil yaşam boyu sürdürmek istiyordum. Zaten Güzel Sanatlar Fakültesi'nde Tiyat-

Sofrada soldan sağa: Yusuf Şaylan, Mehmet Bozkurt, Yalçın Küçük, Mesut Odman, Hasip Akgül.

İnsanın bir öğretmenini ya da bir yazarı çok sevmesi onun gibi olmak anlamına gelmemeliydi. Ya da insanın kendisine giden bir yazarlık yolu oluşturması o yolun başında sizi destekleyen yazarlara ihanet sayılamazdı. Ne güzel bir paradokstu: Tamamen Hoca olunca artık Hoca gibi olmaktan kurtulmuştum.

ro-Dramatik Yazarlık okumuştum. Niyetim ciddiydi.

Ama yaratıcılık, yıllar süren ve belki gerekli sayılabilecek o taklit çalışmalarından sonra etkilenilen kaynakların bilinçdışında özümsenmesi ve kaynaştırmasını, kendisinde organik hale getirmesini gerektirir. İşte Hoca için hazırladığım Türkiye Büyülü Hapishanem kitabı farkında olmadan o kısa sürede benim üzerimde tam olarak bu bilinçdışı sürecin yaşanmasını sağladı. Yani, zaten Hoca'nın kitaplarındaki alıntılardan oluşan kitap boyunca neredeyse değil resmen "Hoca olmuştum". Ama bu büyük tatmin yanı başında bunun tuhaflığını görmemi ve bu durumun dışına çıkma koşullarını da sağladı. İnsanın bir öğretmenini ya da bir yazarı çok sevmesi onun gibi olmak anlamına gelmemeliydi. Ya da insanın kendisine giden bir yazarlık yolu oluşturması o yolun başında sizi destekleyen yazarlara ihanet sayılamazdı. Ne güzel bir paradokstu: Tamamen Hoca olunca artık Hoca gibi olmaktan kurtulmuştum. (Aslında yazarlık özellikle tiyatro ve edebiyat, böyle paradokslar üretebilmek üzerine kuruludur.)

Bu kitabın öncesinde Yalçın Hoca'ya Haymana'da yattığı dönemde birkaç koli kitapla birlikte bir de "Görme Kılavuzu" adıyla hazırladığım kitabımın müsveddesini götürmüştüm. Bunlara da belki göz atmak ister diye düşünmüştüm. O bunları okumuş, âdeti olmadığı halde salt kitaba odaklanan oldukça uzun bir de önsöz yazmıştı. İnanılır gibi değildi. Üstelik birkaç yıl sonra ben de onun bir kitabına önsöz yazıyordum. Hoca'nın bu dönem yazılarından birinde artık Marks'ın, Lenin'in, Engels'in kendisi için göksel varlıklar olmadığını, artık mahalle ya da koğuş arkadaşı gibi günlük yaşamında hissettiği insanlar olduğunu yazmıştı. Toplumsal Kurtuluş, sürgün yılları ve hapishane dönemlerinde hiç yalnız bırakmadığımız Yalçın Küçük de bizim için göksel bir varlık değildi artık. Birbirimizin gönlüne, bilincine, kitaplarına akabiliyor, müdahalelerde bulunabiliyorduk.

Yalçın Hoca için hazırladığım kitap bugün onun bütün eserleri arasında ve onun benim Görme Kılavuzu kitabım için yazdığı o harika önsöz yirmi yıl sonra yeniden Yeni Gelen dergisinde (Ocak 2021)... Yeni Gelen yayın kuruluna, dostlarıma teşekkür ediyorum.

[1] René Girard, "Romantik Yalan ve Romansal Hakikat" kitabında ortaya attığı "arzu üçgeni" kavramıyla hayatı ve ilişkilerimizi anlamada kafamızı aydınlatır. Arzu üçgeni kuramı, kendi arzularımızı her zaman (dolayımlayıcı denen) bir başkası yoluyla edindiğimizi söyler. Böylelikle arzu edilen şey, dolayımlayıcı ve bizim aramızda kurulan bir üçgende oluşur. Özne, bir başkası tarafından arzulandığı için arzular nesnesini; ona arzusunu veren, o arzuyu 'dölleyen' ve kışkırtan (dolayımlayan) başka biri mutlaka vardır. Öğretmenimiz gibi olma arzusu buna örnek olarak verilebilir.

SINIRLAR ÜSTÜ

■ EVİN OKÇUOĞLU

Düşman yoğun bir sisti
Çöktü üstüme
Kıtalar aşırıydı
Ülkeler üstü
Uluslar üstüydü
Çöktü geleceğime

Ellerim yorgundu
Onu asırlardır taşımaktan.
Daha henüz doğurgandım
Bereketime çöktüğü zaman
Ama yoktu kızoğlankız paylaşımın tadı
Birbirimize bulaştırdık
O masum, süt kokan kanlarımızı.

Çılgın zevklere
Deneysel saldırılara kurban
Başrolde çıktık savaş oyunlarında
Yerin yüzüne çizdiği
Yeşil - kırmızı çizgiler uğruna
Ölüme boyandık.

İşte böyle sağıldı
Pörsüdü meme
Yangından kaçırdığı
Viran atölye.

Üç kuruştu insan emeği
Beden dediğin ne ki
Delik deşik girdik akşamları
Sokaklarımıza ev diye.

Tapındık ulus aşırı
Irk aşırı
Din aşırı
Şeylere
Marka olduk,
Mal olduk biz de
Bakındık yaban yaban.
Neredesin, kimsin?
Tanımadık hemşerimizi
Yollarda kaldık günlerce
Sağ mıydık ölü mü
Yoksa tutarık mı tuttu bizi de
Nasıl saçıldı da
Koptu irinli lokmalar
Takıldık düştük peşine
Masallarda gezindiğimizde
İflah olmaz haldeydik
Korkunçtu gölgemiz
Aslımız kara delik
Biz hâlâ neslimizin peşinde...

İlk ışığında bile yoktuk sabahın
Ne doğrulttu bizi
Neydi o can havli
Ne mahşerdi
O 'Hayır'ın savrulduğu an
Derin uğultularla
Çözülmüş halde
Kaldırdık elimizi
Kavga tuttu
Ekmek tutmayan elimiz
Aşkla tutuştuk
Güller döküldü önümüze
Kanadık
kanadık
kanadık
Temiz kan gelene
Sis gidene
Uğultu dinene dek
Kanadık zamanlarca
Dirildik
Heybetle
Ürettiğimiz, kendimizdik
Üfledik hayatı yeryüzüne...

Halikarnas Balıkçısı
VE TARİHSEL TKP

■ OSMAN ÇUTSAY

Komünizm düşmanlığıyla beynini yiyenler hariç, burjuva devrimcileriyle komünist eğilimli ve sosyalizme sempatiyle bakan aydın adayları için modern Türkiye, tarihin en eski dönemlerinden beri benzersiz bir meşruiyetin üzerinde yükselmekteydi. Halikarnas Balıkçısı işte bu haklılığın peşindeydi ve Anadolu'nun Yunanistan yarımadası karşısında antik çağlardaki önceliği ve öncülüğü vurgusunun altını çizerek, Türkiye topraklarındaki modernist atılımın da önünü açıyordu.

Soru basit: Türkiye'nin edebiyattan ayrılamayacak kadar onun parçası olmuş devrimcileri, neden Dr. Eberhard Zangger ve Türkçe olarak da yayımlanmış kitaplarını, son dönemdeki "Luvi" çabalarını yakın takibe almalı ve destek vermelidir?

Yanıtı da basit: Çünkü Türkiye'deki artık bir enkaza dönüştürülmüş cumhuriyetçi kuruluşun, yani 1923 Projesi'nin tarihsel haklılığı, Eberhard Zangger'in arkeolojik çağrılarıyla bir kez daha vurgulanmış oluyor ve derinleştiriliyor. Eski bulgular geliştiriliyor, zenginleştiriliyor ve Dr. Zangger bunu tarihsel Türkiye solunun, hatta Türkiye komünist hareketinin çabalarıyla örtüştüğünü bilmeden, sadece kendi bilimsel dürtüsüyle yapıyor. Böylece Türkiye'nin de bilimsel ve tarihsel meşruiyete sahip bir cumhuriyet olduğunun altı çizilmiş oluyor.

Aslına bakılırsa, birkaç yerde daha yazmıştık. Dr. Zangger, Halikarnas Balıkçısı'nın açtığı bir yolu kendi bilimsel kararlılığıyla bulmuş durumda. Bu örtüşme başlı başına bir kitap konusudur.

Ama sorumuz ve sorunumuz Dr. Zangger'in Zürih merkezli çabaları ve çağrıları (https://luwianstudies.org) değil. Konumuz Halikarnas Balıkçısı. Cevat Şakir Kabaağaçlı.

Peki, Balıkçı, hakkıyla yazıldı mı?

Henüz yazılamadığına son bir örnek galiba birkaç yıl önce yayımlanan Sevim Kahraman imzalı "Karanlık ve Mavi" başlıklı ne olduğu pek anlaşılamayan çok kötü bir kitaptır. Alt başlığına takılacak olursak "Bir 'Halikarnas Balıkçısı' Romanı" bu. Sevim Kahraman belki bir roman yazdığını düşünüyordur, yayıncısı da aynı fikirde herhalde, yoksa neden bassınlar?

Olabilir. Mümkündür. Ancak...

Ancak ortada roman falan değil, acemi bir heveslinin kaleminden çıkmış bir anlatı ("Novella") taslağı var ve maalesef edebi hiçbir değeri bulunmuyor. Böyle kitaplara gerek olup olmadığı ayrı bir konu, çünkü sonuçta her kitap bir gerekliliktir, en kötüsü ve insana en düşmanından bile insanlık ve eşitlik adına dersler çıkarmak mümkündür. Elimizdeki bu bozuk metin de bazı bilgileri yineleyerek, bazı meseleleri dar bir çevrede bile olsa tekrar masaya getirmiş sayılabilir ve bu nedenle "affedilebilir". Halikarnas Balıkçısı'nın, karısıyla ilişki kuran babasını öldürdüğü, yani bir "baba katili" olduğu türünden genç kuşakların pek bilmediği bilgiler bunlar. 1925'te ise siyasi gerekçelerle apar topar mahkûm edilmesi, mahkemede hüküm giymesine neden olan yazıya Zekeriye Sertel'in müdahalesi ile ilgili söylentiler dahil,[1] Tür-

kiye solu böyle şeyleri hiç kullanmadı, hatta unuttu ve unutturdu, Cevat Şakir'e sahip çıktı. Başta da Nâzım...

Komünizm düşmanlığıyla beynini yiyenler hariç, burjuva devrimcileriyle komünist eğilimli ve sosyalizme sempatiyle bakan aydın adayları için modern Türkiye, tarihin en eski dönemlerinden beri benzersiz bir meşruiyetin üzerinde yükselmekteydi. Halikarnas Balıkçısı işte bu haklılığın peşindeydi ve Anadolu'nun Yunanistan yarımadası karşısında antik çağlardaki önceliği ve öncülüğü vurgusunun altını çizerek, Türkiye topraklarındaki modernist atılımın da önünü açıyordu.

Gerçi cumhuriyet rejimine ("1923 Projesi") tarihin kirli bir gölgesi ve/veya anomali olarak bakanlar da, Anadolu'nun Yunanistan ve çevresindeki rejimlerden daha yüksek, daha zengin bir aşamada olduğunu kabul etmek zorundaydılar. Yani genel "context" bunu gerektirirdi, fakat yapamadılar. Çünkü Batı, 19'uncu ve 20'nci yüzyıllarda "muasır medeniyet" ve "demokrasi"nin beşiği olarak Anadolu'yu değil Yunanistan'ı gösteriyordu. Türk gericiliği, daha doğrusu Türk burjuvazisi böyle bir çıkmazdaydı.

Türkiye'nin -tarihsel bir ileri adıma karşılık gelen- burjuva ihtilalcileri de muasır medeniyetin bu ısrar ve hatta takıntısına karşı çıkacak entelektüel bir cürete, inada ve haklılığa sahip değildi. Halikarnas Balıkçısı'nın bu çıkışının dar bir sol çevrenin içinde kapalı devre kalmasına göz yumdu "kurucu babalar".

Batı, Türkiye'nin tarihsel meşruiyetini hırpalayan tezlere sahip çıkıyordu. Genç cumhuriyetin kurucu kadroları da -belki küçük bir kısmı istemeden- antikomünist histerinin pençesinde, bu cumhuriyetin yakın bir gelecekte anomali ilan edilmesinin yollarını açıyordu.

Bugün baktığımızda, Halikarnas Balıkçısı'nın belki sosyalizm ciddiyetinden uzak, ama samimiyetle ve kendi çabasıyla çok büyük bir kapıyı aralamaya çalıştığını görüyoruz. Burada, Balıkçı'nın, arayışlarıyla ister istemez Türkiye'nin tarihsel meşruiyete sahip

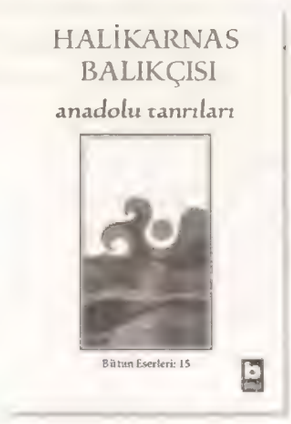

bir cumhuriyet olduğunu düşünen komünist/aydın kadrolarla aynı dalga boyunda olduğu ileri sürülebilir. Cevat Şakir'in, tarihsel TKP çevrelerine uzak olmadığını bildiğimiz Azra Erhat'la uzun beraberliğini düşünmek bile yeterli bu sonuca varabilmek için.

Ama asıl önemlisi, fazla yaklaşmamasına rağmen, tarihsel TKP'nin Balıkçı'yla belli belirsiz bir rabıtayı korumuş olmasıdır. Bunu uzun bir dönemin ertesinde yaşananlara bakarak söyleyebiliriz. Sınıfsal bağlarının, travmatik yaşamının ve akademik disiplini taşıyamayacak kadar coşkulu kişiliğinin kendisiyle bir kadro ilişkisi kurulmasını engelleyeceği açıktı. Yine de bir bölümü tarihsel TKP'yle "iltisaklı" cumhuriyetçi aydınların bu belki kendine kapanmış fakat samimi coşkuya kayıtsız kaldığını, hiç ilgi göstermediği iddia edilemez. Azra Erhat'ın, ölümünden az önce Zeynep Oral'la yaptığı söyleşide, büyük aşklarının haberini ileri kuşaklara bıraktığı bölüm, biraz da bu ilintinin bilgisidir. Tarihsel TKP, Halikarnas Balıkçısı'nın farkındaydı ve hatta o dalga boyundaydı: Anadolu, yani Türkiye Cumhuriyeti bu insanlar için tarihsel bir haklılıktı; anomali değildi.

Büyük Nâzım'ın Balıkçı için ve daha henüz pek gençken yaptığı "şairlikten, şaraneliğe kayabildiği" saptaması ("Şakir büyük şairdir. [...] Fakat oğlanda bu şairlik öyle azıtır ki, bazen şairane olur.") sevgi doludur ve tarihsel TKP'nin ilgisine erken bir kanıt sayılmalıdır. Bütün bunlar bir ilişkisizliği değil, tersine, bir ilişki biçimini imleyen vurgulardır. Türk burjuvazisi ise, tıpkı dünyanın diğer burjuvazileri gibi, ilerici yönsemeler karşısında her zaman ahlaksız ve acımasızdı.

Tarihsel TKP ve cumhuriyetçi aydınlar, birbirlerine hiç öyle sanıldığı kadar düşman değildiler ve Balıkçı'nın yaşam trajedisini iyi biliyorlardı. Bu acı öykünün trajik kahramanını desteklediler. Tezlerini reddetmediler, kendilerine yakın saydılar. 1923'ün, kuzeydeki sosyalizmin bir dolaylı armağanı olduğunu iyi biliyorlardı. Birbirleriyle yakın akraba olduklarını da...

TÜRK BURJUVAZİSİNİN KİNDARLIĞI

Eklemek elzem oldu: Türk burjuvazisi, diğer "demokrat" burjuvaziler gibi, hırsız, gaspçı, korkak ve katildir. Tek ahlakı paradır. Tek tek bazı burjuvaların bu karakterin dışında ve ahlak dersi verebilecek durumda olması, böyle bir tarihsel karakteri değiştiremez. Cumhuriyetin kuruluşunu damgaladığı andan itibaren ileri ve Batı'ya gerçekten kafa tutan her şeyi satmaya kararlıydı Türk burjuvazisi. Mustafa Kemal'in Ekim Devrimi rüzgârıyla getirdiği başlangıç radikalizmini zamanla etkisizleştirmeyi becerdi. Türkiye'deki aydınlanma hareketine yakışacak her fırlak arayışı arkasından vurdu. Antikomünist histeri nöbeti içindeki Türk burjuvazisinin laiklik oynayan kesimleri de buna dahildir. Balıkçı'nın aldığı darbelerin bu satılık ve satıcı sınıfla yakın ilişkisi vardır. Cumhuriyetçi her görüşün, her arayışın belini kırma kararlılıkları, sınıf bilinçlerinin yoğunluğundan kaynaklanıyordu. Daha yaşı yeni dolmuş cumhuriyet rejiminin ilk işlerinden biri Cevat Şakir'i 1925 yılında mahkûm etmek değil miydi? Üç yıl Bodrum'a sürgün edilmesi, bu yetenekli ve gerçekten dürüst, halkını kendince seven adamın matbuat üzerinden ortalığı karıştırma olasılığına karşı alınmış bir önlem sayılabilir. Türk burjuvazisi, Avrupa'da sönmeye yüz tutmuş devrim yıllarında ve Türkiye'de, her gerçek cumhuriyetçi adımın kuzey komşusundaki büyük sosyalist kuruluşu sahneye ve gündeme çağıracağından emindi. Yalçın Küçük Hocamız her fırsatta altını çizerken, haklıydı: Olağanüstü keskin bir sınıf bilinci ve kini vardı Türk burjuvalarının.

Geleceğimiz yer şu: TKP tarihi, Nâzım gibi, Reşat Fuat Baraner gibi, Şefik Hüsnü gibi cumhuriyetin kurucu kadrolarıyla yakınlıklarına, hatta akrabalıklarına rağmen ağır baskılar yaşayan kahramanlarla doludur. Türk burjuvazisi kendi içinden çıktığını düşündüğü bu "hainleri" de hiç affetmedi. Cevat Şakir bu hiddetin kurbanlarından sadece biridir ve tezleri bugün geliştirilerek dünya üniversitelerine kürsü olabiliyor. Bu şiddet daha nerelere açılacak, bakacağız.

Sonuçta Balıkçı'nın öyküsü tarihsel bir başka gerçeği açığa çıkarmış kabul edilebilir. Cumhuriyetin kurucu babaları, Osmanlı ile Türkiye Cumhuriyeti arasına ilk 8-10 yılda koyabildikleri mesafeyi hızla geri almak zorunda kaldılar. Tekrar: Cevat Şakir'in 1925'teki mahkûmiyeti bu hırsa erken bir örnektir. Neden mi?

Çünkü çareyi dünya kapitalizmine kapaklanmakta görüyorlardı. Muhtemelen "Rus Devrimi"ndeki burjuvaların tasfiye sürecinden çok korkmuşlardı. Burjuva aydınlanması, eninde sonunda, sosyalist bir aşkınlığa evrilmezse, böyle kendi kendisini yemeye başlar ve korkunç bir gericilik halini alır. Hitlercilik, Mussolinicilik, hatta Franco yolu ve onların bizdeki izdüşümleri sayabileceğimiz 12 Eylül 1980-3 Kasım 2002 darbeleri, bugün artık cumhuriyetsizleştirilmiş Türkiye'deki aydınlanmanın da nerelere evrilebileceğine birer örnektir. Sonuçta Türk burjuvazisi ve uhdesine alıp istihdam ettiği antikomünist teknokrat güruh, bu emperyalist-kapitalist bataklıkta ya sosyalizme yanaşılacağını ya da burada kalınacağını, ama bunun için bu bataklığa ve efendilerine kafa tutanlara prim verilmemesi gerektiğini öğrenmişlerdi. Emperyalist sistemden bir toprak koparıp sonra yeniden yanaşmayı, pazarlıklara girişmeyi politika saymışlardı.

Türkiye burjuvazisine tarihsel şanslarının kalıcı olamayacağını cumhuriyetin yüzünü sosyalizme dönmemesi halinde tüm kazanımların teker teker yitirileceğini, canlarına kıydıkları Türk komünistleri çok anlatmaya çalıştı. Ama kulak verilmediler ve hep katledildiler.

Şimdi fatura, Anadolu parça parça olmadan önce cumhuriyetçi değerlerin tamamen tasfiye edilmesi şeklinde, kapıda duruyor. Bu kapının "sahipleri" için Cevat Şakirler her zaman sakıncalıdır. Çünkü komünistlerin etkinlik alanında yer almaktadırlar. Bunu önlemek gerekir.

Cevat Şakir'e böyle bakıldı. Türkiye burjuvazisi de tarihsel TKP de. Kuşkusuz aradaki farkı görmek zorundayız. Cevat Şakir'den kahraman yaratmak için değil, ama onun farkına varıp aradıklarının ancak sosyalizmle ve sosyalistlerle bir anlam kazanabileceğini yeniden hatırlamak için. Kahramanlaştırılmış bir Cevat Şakir, burjuvazinin fazla itiraz edeceği bir figür değildir. Böyle bir girişimin zaten var olduğunu ve olayı "dekomünize" edeceğini iyi biliyor Türk zenginleri.

Yeni ve gerçekten devrimci biyografilerle bu toprakları, cumhuriyetçi yeniden doğumu zenginleştirmek için Balıkçı ve tezleri yeniden yazılmalıdır.

Başlarken Dr. Eberhard Zangger'i boşuna anmadık. "Karanlık ve Mavi" türünden acemiliklere yer vermemek için derinliği arayanlara destek çıkmalıyız.

Bitirmek için: Halikarnas Balıkçısı, günümüzün Luvi araştırmaları, Anadolu uygarlıkları ve cumhuriyetin tarihsel haklılığı için kurulacak bir yol, biraz da şu günlerde ilk kitabın okur önüne çıkması beklenen "Parti Tarihi" (Yazılama Yayınevi) türünden çalışmalardan geçiyor. Türkiye'nin gerçek ve saklı tarihi devrimcilerin savaşımına içkindir çünkü.

Orada Balıkçı da var.

Galiba bizde yeni ve eşitlikçi bir dünya için çırpınan herkese yer var.

---

[1] "Yalnız, Zekeriya'nın o kahraman fıkrasının kendisi tarafından yazılıp benim yazıma ilave edilmiş olduğunu mahkemede söylemediğimden bahsetmeyeceğim." (Sevim Kahraman, Karanlık ve Mavi, Destek Yayınları, İstanbul 2017, s.189.)

TUFANA KARIŞIR YÜRÜRÜM

■ RAHİME HENDEN

I
Ben, sevgilisi öldürülmüş
yaralı bir geyiğim dağ başlarında.
Uzun bağırışlarım yankılanır
ormanın derinliklerinde.

II
Tufana karışır yürürüm.
Bacaklarımı kanatır çalı dikenleri...
Yankılanır acılı bağırışlarım
sarp kayalıklarda.
Baba ceylan tökezler
düşer sarp kayalıklardan.
Düşlerinde Ay Vadisi
yiğit küheylan.

III
Seslenir uzaklardan yaralı geyik
yitip gitti mi baba ceylan?
Sirenler yankılanır dağlarda
delikanlı türkülerin ülkesi
baba ceylan Hopa'da...
Üşüşür beyaz yakalılar başına
yaralı geyik perişan.

IV
Hırpalanmış yaralı geyik
ormanın derinliklerinde.
Saçları ağarmış birden,
dağılmış göz uçlarına.
İnanmıştı oysa
hayatın baharına...
Sen gitme baba ceylan,
ömrüm senin olsun.

V
Sağalttı yaralarını, beyaz yakalılar
sirenler çaldı yeniden;
yankılandı Hopa, Rize arası...
Yüreği titreten o siren sesi.
Yankı buldu, derinliklerinde ormanın.
Yaralı geyik ürperdi yenidèn;
yaşamalı baba ceylan.

VI
Kavuştu sonunda yaşama baba ceylan.
Sildi gözyaşlarını yaralı geyik.
Çiçeğe durdu bahçeler bağlar.
Yaralı geyik sonbaharında,
yaşar mıyım diyor bir bahar daha?
Düşlerinde Ay Vadisi bir de yaralı ceylan.

17.04.2020/Balıklıova

Köktencilik

■ YALÇIN KÜÇÜK

Yetmişli yılların başında, kapitalist dünyanın belki de göz bebeği olan Paris Parisli komüncülerin eline geçmişti ve Parisli işçi ve emekçiler, tümü tutarlı olmasa bile çoğu komünizan politikalarla, kapitalizmin en önemli iki merkezinden birisini yönetiyorlardı; komünizm hayalet olmaktan çıkmıştı ve moral bozucu olduğu kesindir.

Kapital'in bir yabancı dile çevrilmesi için ilk talebin Çarlık Rusyası'ndan gelmesinin, Marx'ı çok şaşırttığını biliyoruz, bunu, Rusya aydınlarının Batı modalarına düşkünlüğüne bağlamıştı, herhalde bir hoşnutsuzluk işaretidir. Düşündürücü bir sürpriz olduğunda kuşku yok, ancak, karşıtları ilgisizlikten ve taraftarları da yol açabileceği yeni sorulardan olabilir, üzerinde düşünmediler. Akla gelebilecek ilk soru, acımasız bir despotizmde olsa da ilk sanayi kapitalistlerini çıkartmaya başlamış Rusya'da, sansürün Kapital'i "tehlikesiz" bulması, radikal olmadığı anlamını taşıyor mu, yıllar sonra İtalyan zindanlarında tuttuğu notlarda, Antonio Gramsci bu yargıyı ileri sürüyordu ve Kapital'i, devrimcilerden çok sanayi burjuvazisinin kitabı sayıyordu. Gerçekten de, yayınlandığı andan itibaren, Kapital'e formel bir bağlılık, başlı başına, bir kovuşturma gerektirmiyordu ve bunlara da, çok zaman, "legal marksist" deniyordu, tarihte

karşılaşılan cilveli adlandırmalardan birisi olmalıdır.

Marx'ın bu temel çalışmasını, bilimsel sosyalizmin temel kaynağı saymak genellikle kabul görüyor, eğer öyleyse bilimsel sosyalizmin radikal olmadığını ve eğer çıkışında değilse, zaman içinde radikal transformasyonlara tabi tutulmadığını söyleyebilir miyiz? Bu soruyu ortaya atmaktaki amacım, kapitalizmin, bilimsel sosyalizmin Marx'ın öğretisi haline gelmesinden sonraki zamanda, iki kez büyük ve köktenci transformasyona uğradığını tespittir. Şöyle de söylenebilir, kapitalizm, hem pratik ve hem de düşüncel planda, her büyük tehditle karşı karşıya geldiğinde, kendisini köktenci olarak yeniden kurmaktadır.

Kapital'e gelince dünyanın her yerinde sansürü rahatsız etmemesisin bazı nedenlerini teşhis edebiliyoruz. Bir kez adı üstünde, kaynağını ekonomi politik'ten ve bunun en bilimsel kodifikasyonu olan A. Smith ve D. Ricardo yazımından alıyordu, bunların kitaplarının da sanayi burjuvazisinin iktidar yolunu açmaya çalıştığı kabul edilmektedir. Bu nedenle Kapital'de sınıf ve sınıf mücadelesi analizi varsa, bunların geliştirilmesini, hep birlikte, büyük burjuva iktisatçılarına, borçluyuz. Marx, sıklıkla aktarılan, Weydemer'e yazdığı mektubunda, bunu, çok açık bir biçimde ifade etmişti,[1] kuşkusuz, Ricardo-Marx devamlılığı bu cümlelerle ortaya çıkmıyordu, herhalde saptamak zor mümkündür. Daha sonra açığa çıkan bu mektubun önemi, kaynağın Marks tarafından da doğrulanması ve Marx'ın bilimsel dürüstlüğünü göstermesindedir.

Bir tarafı bilimsellik ve diğer tarafı ise polemikçiliktir, her zaman ince polemikleri sevdiğini biliyoruz, ancak, ne kadar ince olursa olsun polemikleri, başkalarıyla birlikte, anarşist ve ütopyacı nazariyeleri mahkûm etmeye yetiyordu. Anarşizm ve ütopyacılık türünden çok radikal akımları mahkûm etmek de sansürün ilgisizliğine neden olabilir, ancak, bunların, çok büyük bir titizlikle araştırılıp tartılmasına ihtiyaç var. Fakat bu, bu yazının dışına çıkmaktadır, burada ve çok kısa olarak, kapitalizmdeki radikalizme işaret etmek istiyorum.

YETMİŞLİ YILLAR RADİKALİZMİ

Bin sekiz yüz yetmişli yıllar, kapitalizm için, hem siyasi ve hem de ekonomik cephede çok büyük sorunlar getiriyordu; Komünist Manifesto'da haber verilen nihai felaketin kapıya dayandığını düşünmek kaçınılmaz görünüyordu. Yetmişli yılların başında, kapitalist dünyanın belki de göz bebeği olan Paris Parisli komüncülerin eline geçmişti ve Parisli işçi ve emekçiler, tümü tutarlı olmasa bile çoğu komünizan politikalarla, kapitalizmin en önemli iki merkezinden birisini yönetiyorlardı; komünizm hayalet olmaktan çıkmıştı ve moral bozucu olduğu kesindir. Aynı yıllarda, daha sonraki iktisat tarihçilerinin, "Büyük Depresyon" dedikleri bir ekonomik kriz başlamıştı; Hobsbawm, kısmi olmayıp dünya kapitalizmini tümüyle etkisi altına aldığını, "a World-wide phenomenon" belirtiyor ve "insanlarda huzursuzluk ve Büyük Britanya ekonomisinin geleceği hakkında da karamsarlık" yarattığını yazıyordu.[2] Bu depresyona "büyük" adının verilmesi hem genişliği, hem derinliği ve hem de uzunluğu nedeniyledir; iktisat tarihçileri, 1873-1896 yıllarını, ekonomik ve hiç kuşkusuz politik çöküntü yılları kabul etmektedirler.

Şu söylenebilir, sanayi kapitalizmi, parlak ve güven veren bir dönemden sonra derin bir krizin içine girmişti ve geleceğiyle ilgili sadece siyah bulutlar vardı; Çernişevskiy'in ünlü romanının adıyla şimdi "şto sledat" sorusu ortaya çıkıyordu, "ne yapılacak", soru budur. Yapılanın bir bölümü çok iyi biliniyor; kapitalizm, kendisini sür-

Akla gelebilecek ilk soru, acımasız bir despotizmde olsa da ilk sanayi kapitalistlerini çıkartmaya başlamış Rusya'da, sansürün Kapital'i "tehlikesiz" bulması, radikal olmadığı anlamını taşıyor mu, yıllar sonra İtalyan zindanlarında tuttuğu notlarda, Antonio Gramsci bu yargıyı ileri sürüyordu ve Kapital'i, devrimcilerden çok sanayi burjuvazisinin kitabı sayıyordu.

Schumpeter'in, "Jevons-Menger-Walras Revolution" dediği, aslında iktisat disiplini söz konusu olduğunda tam bir karşı devrim olan, geliştirmeler var; marjinal ütilite kavramına dayalı genel denge analizi demektir. Burada, bu iki yönelişten hangisinin daha radikal olduğunu ciddiyetle sormak isabetlidir; marksizmin kullandığı, "apoletik", dalkavuk, veya "vülger" bayağı nitelemeleri, hem gerçekleştirilen transformasyonun niteliğini ve hem de yönünü işaret etmekle birlikte, kapsamını da küçümseme sonucunu doğurabilmektedir.

dürebilmek için tekniklerinin çoğunu değiştiriyor ve daha önemlisi 1900 yıllarının başında, İngiliz iktisatçısı Hobson tarafından "emperyalizm" damgası vurulan bir yapıya geçiyordu. Bu, dünyanın pek çok yerini ele geçirmek, bunun için yerli halklarla savaş yapmak ve gerektiğinde, rakip devletlerle çatışmak demek oluyordu; "emperyalizm" diyerek küçümsemek mümkündür, ancak, yeni yönelişin çok köktenci olduğu kabul edilmelidir. Yeni kıta, Amerika, zaten elde edilmişti; büyük Hint Kıtası, Büyük Britanya İmparatorluğu'nun toprağı yapılmıştı, Sibirya, Rusya tarafından kolonize ediliyordu, Afrika, Fransa ve İngiltere arasında paylaşılıyor, Almanya, İtalya, Belçika, Hollanda pay sahibi oluyordu; Osmanlı İmparatorluğu ise artık Hemingway'in balığına benziyordu, limana çekilirken her an bir parçası koparılmaktadır.

Bunun yanında, Schumpeter'in, "Jevons-Menger-Walras Revolution" dediği,[3] aslında iktisat disiplini söz konusu olduğunda tam bir karşı devrim olan, geliştirmeler var; marjinal ütilite kavramına dayalı genel denge analizi demektir. Burada, bu iki yönelişten hangisinin daha radikal olduğunu ciddiyetle sormak isabetlidir; marksizmin kullandığı, "apoletik", dalkavuk, veya "vülger" bayağı nitelemeleri, hem gerçekleştirilen transformasyonun niteliğini ve hem de yönünü işaret etmekle birlikte, kapsamını da küçümseme sonucunu doğurabilmektedir. Çünkü "Walras-Jevons" Karşı-Devrimi denilebilecek bu yeni kurgu ile, Smith ile Ricardo'nun kurduğu ve Marx'ın mümkün olduğu ölçüde kodifiye ettiği Ekonomi Politik, üniversitelerden kovuluyor ve geliştirmek için hiçbir artık zamanı olmayan sosyal mücadele pratisyenlerinin dışında, insan düşüncesinin bir parçası olmaktan çıkarılıyordu; bu hepsi olmaktan uzaktır.

Fransız L. Walras, Elements d'economie politigue ciltlerinin yayınını, 1874-1877 yıllarında tamamlamıştı ve aynı zamanlarda yazan İngiliz W. Jevons da, hâlâ "Ekonomi Politik" etiketini kullanmaya devam etmekle birlikte, büyük transformasyonlarıyla, ortasında emek süreci ve başlıca aktörleri sınıflar olan analiz türünü toptan kazıyarak yerine, hiçbir zaman sınanmamış birtakım psikolojik önermeleri ve bir matematiksel psikoloji haline getirmekle özdeştir. Bu haliyle bu disiplin ancak düşünebilme çağını geride bırakmış yaşlılara uygun bir akıl oyunu haline geliyordu ki, bu karşı-devrimin gerçekleştirildiği zamanda ekonomi politik adının en parlak araştırıcıları çektiğini düşünürsek, bunun, insanın akli yeteneğinin gelişiminde olumsuz bir etki yapacağını kabul ederiz.

HAZ MİSTİSİZMİ

Walras-Jevons sistemi, tüketicilerin, her zaman, elde ettikleri hazzı maksimize ettiklerini gösteriyordu; müdahale edilmediği takdirde, bütün bireylerin elde edecekleri hazlar en yüksek düzeye çıkıyordu ve ayrıca geliştirilen mantık da her türlü müdahaleyi yasaklıyordu. Çünkü bu transformasyona göre bireyler her koşulda ve on binlerce mal arasında mutluluklarını en çok yapabilecek seçimleri, matematik olarak veya matematiğe başvurmadan, bulabiliyorlardı; ancak, on ton elması olan bir kimseden yarım kilo elma alıp hiç elması olmayan birisine vermeyi beceremiyorlardı. Çünkü, kişilerin ütilite veya haz eğrilerini karşılaştırmak imkânsız ve bilim dışıdır. Nedeni çok basit, on ton elması olandan yarım

kilo elma alındığında bu kimsenin toplam ütilitesindeki eksilmenin hiç elması olmayan kimseye yarım kilo elmanın vereceği ütiliteden fazla olması ihtimali var; kuşkusuz böyle bir ihtimal, eğer yarım kilo elma transferi yapılırsa ütilite eksilmesi ütilite artmasından fazla olabileceği için, toplam ütilitenin aleyhine bir sonuç verecektir ve yapılmaması gerekmektedir.[4] Doğrusu, kapitalist bir dünyada yaşayanların hem Paris Komünü ve hem de Büyük Depresyon nedeniyle karamsar ve ekonomik sistemin geleceği hakkında kötümser oldukları bir dönemde, inandırıcılığı az da olsa, böyle bir formülasyonun rahatlatıcı etkisinden kuşku duyamayız. Bilimselliği tartışabilir, ancak, dua gücü tartışılamaz durumdadır.

Köktencilik, yıkarak veya dokunmayarak, ancak genellikle varolanı ortadan kaldırarak, yeni bir kurguya yönelmek ise, Walras-Jevons transformasyonunun çok daha radikal olduğunu söyleyebiliriz. Ve bir karşılaştırma yapacak olursak, bilimsel sosyalizmin, burjuva ekonomi politiğe biçtiği değerin ve gösterdiği özenin binde birini bile burada bulamıyoruz. Walras-Jevons sistemi varolanı toptan reddetmişti ve reddettiğinden neredeyse bir tek eleman bile almadan yeni bir model oluşturduğunu tespit ediyoruz.

Peki ne getirdi; insanların ufkunu ve aklını küçültmenin, nesnel olarak, amaç olduğunu düşünebiliriz. Krizden çıkmak için firma içinde rasyonalizasyonun ve konsantrasyonun temel yöneliş olduğunda da kuşku bulunmuyor; öyleyse, emperyalist savaşlar, işsizlik ve firmaların büyümeleri aynı zamanda gerçekleşiyordu. Artık böyle koşullarda ne olacağını çok iyi biliyoruz.

F. Kafka'nın Metamorfoz öyküsünün, gerçeklikle tek çelişen yanı belki bir on yıl geç gelmesidir. Bunun dışında, Walras-Jevons karşı-devrimi de dahil, bütün bu gelişmelerin, insan planındaki metaformozu, dönüşüm, dahiyane bir biçimde betimliyordu; böyle bir transformasyon ancak insanın hamam böceğine metamorfozuna yol açabilirdi ki, Kafka bunu duyabilmişti. Benim bilebildiğim büyük yaratıcılar arasındadır.

KAFKA İLE DOYLE

Kuşkusuz, Einstein, Picasso, Schönberg, Lenin de var ve arkadan Brecht geliyor; bunlar, diğerlerinden ayrı ve birbirine yakın bir dil kuruyorlar, bu dilde eşitsiz gelişme yasasını duyuyoruz. Yeni müdahale yolları açılmaktadır. Ancak kapitalizmdeki bu köktenci transformasyonun insanı ve aklını tehdit ettiğinden kuşku olmamalıdır; insanı müdahale eden yaratık olmaktan çıkarmayı vaz ediyordu. Kafka'nın kendisini böcek olarak algılayan insanı da artık kendi günlük haline bile müdahale edemiyordu; Kafka, bunun tehdit olmaktan çıkıp genel bir zafer olması halini yazmıştı. Conan Doyle ise bunun karşısında ve tehdide sınırlı, düzen içinde, isyan eden birisidir. Yarattığı tip, Sherlock Holmes, kendi adını gölgeliyordu; Einstein, Sherlock Holmes'i en iyi takdir eden durumdadır. İnsanı, basit hazlarının optimizasyon denklemlerini çözmekle meşgul, vücuda bürünmüş bir ampirisizm yapan bu yeni durumda Conan Doyle, insan aklını formunda tutabilmek için zor cinayetler kuruyor ve bunları her birisi bir teori şaheseri olan egzersizlerle çözüyordu. İnsan aklına, çok iyi kurulmuş öldürmeler ve bunun mükemmel ve önce teorik planda çözümlerinin kalması, hiç kuşkusuz, büyük bir kötümserlik kaynağıdır. Aslında dönem, kötümserdir. Kafka ile Doyle, bu transformasyonun iki kutbu oldular, herhalde Andre Gide de bu iki kutbu birlikte yaşamanın sarkacındaydı; bazen aşırı hedonist ve bazen de aşırı sofudur.

Kapitalizmin, bu çok köktenci yöneliş ile, ekonomi politik düzlemde artık tekeller sistemine geçilmektedir, bireylerin büyük çoğunluğunu, hazcılık ile sofuluk arasında günlük zikzaklar çizen bir kütleye dönüştürürken, 1929 yılında yine ikili bir tehditle karşılaşmasına tanıklık ediyoruz. Bu kez,

Kafka'nın kendisini böcek olarak algılayan insanı da artık kendi günlük haline bile müdahale edemiyordu; Kafka, bunun tehdit olmaktan çıkıp genel bir zafer olması halini yazmıştı. Conan Doyle ise bunun karşısında ve tehdide sınırlı, düzen içinde, isyan eden birisidir. Yarattığı tip, Sherlock Holmes, kendi adını gölgeliyordu; Einstein, Sherlock Holmes'i en iyi takdir eden durumdadır.

sosyalizm dünyanın önemli bir parçasında egemen olmuştu ve ekonomik sistem de, Büyük Depresyon ile karşılaştırılamayacak bir bunalımın içine düşmüştü; ekonominin durduğu, para değerinin anlamını yitirdiği ve işçi sınıfının çok büyük bir çoğunluğunun işsiz olduğu bir dönemdir.

Bu dönemde, sistemin, hem köktenci yönelişlerin karşısına çıktığını ve hem de reformist bir yol izlediğini gördük. Bazı mekanizmalarını genelleştirerek asimile etmekle birlikte, bunalıma köktenci bir çözüm olarak beliren, faşizmin egemen düzen olmasına itiraz edildiği gibi, bu çok büyük bunalıma, adı "Keynesian Revolution" olmakla birlikte, Keynezyen Reformlar ile cevap bulunmaya çalışıldı. Keynes, İngiliz yüksek tabakasından bir ekzantrik idi, snop da denebilir, geliştirdiği reform paketinde kişiliğinin damgası var.

KEYNEZYEN REÇETE

Virginia Woolf, Isadora Duncan ve benzeri küçük ve insan yaşamının sınırlarında denemeler yapan ve "Bloomsbury Society" denilen bir grubun mensubu olan ve Londra'ya temsiller vermek üzere gelmiş Sovyet Balesi'nin baş balerinasıyla evlenme fırsatını kaçırmayan bu İngilizi, John M. Keynes'i, bir teorisyenden daha çok sihirbaz bir pratisyen saymak yerindedir. Nasıl olmuşsa, yaşadığı sistemin çok özel dinamiklerini, dengelerini ve saklı tuzaklarını teşhis edebilmiş ve bunlara göre bir hareket kılavuzu yazabilmişti; İkinci Dünya Savaşı sonundan yeni bir yetmişli yıllara kadar, bu sistemi, parlak bir refah düzeyinde sürdüren işte bu keynezyen reçeteler oldu.

Bu mülk sahibi düzeninin geleceğine, 1890 yılındaki Principles kitabıyla A. Marshall tarafından, daha da sınırlandırılarak, kataloglanan Walras-Jevons sistemine hiç güvenmediği anlaşılmaktadır; bu isimlerin sözünü bile etmeyerek iktisadı bir beş parmak hesabına indirgediğini ve "in the long run we are all dead" dediğini biliyoruz, uzun dönemde bu sistemin ölü olduğuna inanıyordu. Yaşatabilmek için sürekli müdahaleyi gerekli görüyordu; Marx'ın sistemiyle akrabalık iddiaları dayanıksız olmakla birlikte, hem müdahaleciliği öne sürmesi ve hem de yatırımları bir manivela olarak kullanmayı önermesi, Marx'tan esinlenmeye işaret sayılmalıdır. Bu sistemin kendi haline bırakılmayacağına inandığı için güçlü ve uluslararası planda müdahale araçları planlıyordu; Uluslararası Para Fonu ve kısaca "Dünya Bankası" denilen organizmalar, bu planlamanın sonucudurlar.

Yatırılabilir fonların, tatminkâr ölçüde kârlı yatırım imkânlarından fazla olduğu saptaması esastır; tüketimin yatırımların kârlılığını arttıracağına inanıyor ve bu nedenle geniş kütlelere tüketim gücü sağlanmasını gerekli görüyordu, bunun için gerektiğinde "kuyu açtırıp kuyu kapattırmak" da bir yoldur. Söylediklerinin hiç birisini, mevcut ve artık kutsal sayılan iktisat kitabında bulmak imkânsız olmuştu; şaşkınlık yaratıyordu ve iktisatçılığı reddediliyordu. Fakat ne kadar saçma görünürse görünsün, reçetesi ile, Hitler'in Almanya'da ve "New Deal" adıyla Roosevelt'in Amerika'da yaptıkları arasında tam bir paralellik tespit etmek kaçınılmaz olmuştu; pratiğin, Keynes'in lehinde geliştiği kesindir. Keynes, işçi sınıfı ve geniş yığınların yüz yıllardır süren mücadelesinin üzerine gelmişti; uzun bir "boom" dönemi ve "Refah Devleti" anlayışı egemenliğini kuruyordu, böylece özetlemiş ve hatırlatmış oluyoruz.

Keynes'in sihirli reçetelerinin verimini Batı'nın en çok ihtiyaç duyduğu

Bu İngilizi, John M. Keynes'i, bir teorisyenden daha çok sihirbaz bir pratisyen saymak yerindedir. Nasıl olmuşsa, yaşadığı sistemin çok özel dinamiklerini, dengelerini ve saklı tuzaklarını teşhis edebilmiş ve bunlara göre bir hareket kılavuzu yazabilmişti; İkinci Dünya Savaşı sonundan yeni bir yetmişli yıllara kadar, bu sistemi, parlak bir refah düzeyinde sürdüren işte bu keynezyen reçeteler oldu.

Pablo Picasso

bir zamanda sağladığından kuşku duyamayız; Sovyetler, sanayileşmede yatırım malları üreten birinci ve zorunlu dönemi geride bırakmışlardı, bu, politik zorlukları da aşmak anlamındadır. Ellili yıllara girerken Çin Kıtası da sosyalizme geçmiş, bu on yılın başında, Sovyetler'de, atom bombası keşfedilmiş, kapitalizme yetişme gerçekleşmiş ve sonunda, Latin Amerika'da Castro iktidarı almıştı; sosyalizmin çekiciliğinin çok arttığı bir dönemin başladığı açıktır. Sosyalizm artık reel bir tehdit düzeyindedir, Amerikan sinemasının yaydığı yüksek tüketim düzeyi pek çok yoksul halkı özendiriyor, fakat bunların seçkinleri, yüksek refah için, artan ölçüde, sosyalist yolu seçiyorlardı; dolayısıyla keynezyen formüllere dayalı Refah Devleti, bir tür, savunma imkânı sağlıyordu.

VEBA İLE KOLERA

Bütün bunlardan ayrı olarak, Keynes reformunun gizli bir formülünün daha olduğuna inanılıyordu; Keynes, de bir eğri çizmişti ve bunun bir yanında enflasyon ve diğer yanında işsizlik oranı yer alıyordu ki, biri veba ve diğeri kolera sayılmaktadır. Keynes formülasyonunun rahatlatıcı yanı, yüksekçe halde her ikisine birden yakalanmanın imkânsızlığını garanti etmesidir; eğri, fiyat artışları yükseldiğinde işsizlik oranını biraz arttırarak yükselişi durdurmak imkânına işaret etmektedir, Amerikanca ile, her iki artış arasında bir trade-off hep mümkündür. Demek, fiyat artışı ve işsizlik oranlarının üst sınırları yüzde beş sayılırsa, bu sınırın altında, istenen dozda enflasyon ve işsizlik sağlanabilecekti; böylece reform paketi sistemi dışa karşı korumanın yanında işçileri ve tüketicileri de terbiye imkânı veriyordu. İşsizlik oranı arttırılınca, Keynes kontrol düğmelerini veriyordu, sendikalar düzene girmek zorundadır.

Bir noktayı tekrarlamak gereği var; ikisinin birden yükselmesi, başka bir deyişle hem veba ve hem kolera, sistem için mümkün değil, çünkü trade-off eğrisi elimizdedir. Peki, bunlardan birisinin yüzde beşi aşması halinde ne olur; gizli formülün bununla ilgili olduğuna inanılıyordu ve bu, kabul edilebilir politik sınırın aşılması olarak değerlendirilmektedir. İhtilal mi; mümkündür ve bu nedenle, bu keynezyen refah döneminde bu sınırların aşılmaması için çok özenli davranıldığını biliyoruz.

Fakat 1960 yıllarının sonlarına yaklaşırken, Keynes sisteminin "olmaz" dediklerinin her ikisi de olmaya başlamıştı, hem yüzde beş sınırı aşılıyor ve hem de trade-off eğrisi çalışmıyordu; demek, veba ve kolera, birlikte kapıyı çaldılar. Keynes, çoktan beri yaşamıyordu ve ortada sadece izleyicileri vardı; bunlar da hem enflasyon ve hem de işsizlik, stagnasyon, ile aynı zamanda karşı karşıya gelince, çaresiz kaldılar ve bu "stagflasyon" demekle yetindiler. O zaman bir dönem sona eriyordu ve ancak çağdaşları bilemiyordu, hâlbuki pek çok habercisi vardı.

Altmışlı yılların başında, uzaya ilk insanı Sovyetler Birliği göndermişti, ikinci yarısında Vietnam'da, Kurtuluş Cephesi, Amerikan Ordusu'nu perişan etmeye başlamıştı, Amerika ve Avrupa'daki üniversite gençliği, bu sistemi bürokratik ve gayrı insani buluyordu ve başkaldırıyordu, 1968 Mayıs ayında Paris, üniversitelilerin eline geçmek üzereydi; bu sistemin lideri Amerika Birleşik Devletleri ekonomisi zayıflık işaretleri gösteriyordu. Sabit fiyatlarla gayri safi milli hasılanın yıllık ortalama artış hızı, 1957-1967 arasında yüzde 4 iken, 1967-1972 döneminde yüzde 3 ve 1972-1977 yıllarında da yüzde 2,7 oranına düşmüştü; liderliğinin sarsıldığı nettir. 1970 yıllarının başında, doların devalüe edilmesi ve Vietnam'da yenilgiyi kabul etmek zorunluluğu, pek çoklarınca, bu sistemin sonu olarak da algılanabiliyordu; abartılı, ancak bir panik havası yarattığı kesindir.

Geriye bakıldığında, Batı sisteminin bu panikli havada en köktenci kararını vermiş olduğunu anlıyoruz; refah devleti kurum ve aletlerinden başlayarak, kapitalizmi re-

Kuşkusuz, Einstein, Picasso, Schönberg, Lenin de var ve arkadan Brecht geliyor; bunlar, diğerlerinden ayrı ve birbirine yakın bir dil kuruyorlar, bu dilde eşitsiz gelişme yasasını duyuyoruz. Yeni müdahale yolları açılmaktadır. Ancak kapitalizmdeki bu köktenci transformasyonun insanı ve aklını tehdit ettiğinden kuşku olmamalıdır; insanı müdahale eden yaratık olmaktan çıkarmayı vaaz ediyordu.

F. Kafka'nın Metamorfoz öyküsünün, gerçeklikle tek çelişen yanı belki bir on yıl geç gelmesidir. Bunun dışında, Walras-Jevons karşı-devrimi de dahil, bütün bu gelişmelerin, insan planındaki metaformozu, dönüşüm, dahiyane bir biçimde betimliyordu; böyle bir transformasyon ancak insanın hamam böceğine metamorfozuna yol açabilirdi ki, Kafka bunu duyabilmişti. Benim bilebildiğim büyük yaratıcılar arasındadır.

forme eden bütün adımları ortadan kaldırmak olarak görünmektedir. Hedef, reforma uğramamış bir kapitalizmdi ve buna vahşi kapitalizm de denmektedir. İlk haline yöneliş de sayılabilir ve tartışılabilir; ancak tekeller düzeninin kendisini koruyabilmek ve sürdürebilmek için, kapitalizmin, Marx ve Engels'in Komünist Manifesto'da övmekten hoşlandıkları tüm kazanımlarını kazımaya karar vermesi, gerçekten çok cüretkârdı. Bu, tespit edebildiğim, ikinci köktencilik olmaktadır.

ŞİLİ VE TÜRKİYE

Hızla, üç noktayı not etmek durumundayım. Bir: Kazanımları, genellikle, insanoğlunun gelişmiş tiplerine borçlu oluyoruz. Kazımalar ise, çoklukla, gelişmemiş türün marifetidir; bu sırada Amerika Birleşik Devletleri'nin kovboy filmlerinden tanınan bir eski aktör tarafından yönetilmesini bir rastlantı saymamalıyız. Bu kazıma yıllarında, Batı'nın büyük devletleri, bir kural olarak, zekâ ölçülerinin düşüklüğünden kuşku duyulmayan kimseler tarafından yönetiliyordu. Bunların, kapitalizmin övülen kazanımlarını içselleştirememiş tipler olduklarını saptamak doğrudur. İki: Bu kazanımları silmek, benim yukarıda formüle ettiğim şekilde, kapitalizmin ilk haline dönüş anlamına gelmemektedir; bu dönüş imkânsızdır ve anlatım, böyle bir dili gerekli yapıyordu. Kazıma, var olan sistemi, kapitalizmden daha net bir biçimde ayırma anlamındadır. Üç: Bu ise sadece kurumları çökertme değil, daha önemlisi, bu reformları çıkaran, düzenleri, işçi sınıfı ve sendikalarını, aydınları ve aydın ürünlerini ve giderek devleti zayıflatmak ve mümkün olduğu halde ortadan kaldırmak demektir.

Sistemi, reforme edilmiş kapitalizmin kalıntılarından temizlemek güzel de, peki bu halde sistem kendisini sürdürebilir mi; bu soru da varolan sistemin ne kadar cüretli olduğunu tekrar ele almayı gerektirir. Kumar oynayacağını veya oynamış olduğunu düşünemeyiz; iki deneme yaptığını biliyoruz. Bunlardan birisi, yetmişli yılların başında Şili ve diğeri sonunda, Türkiye darbesidir ve her ikisinin de silahlı kuvvetler tarafından realize edildiğini biliyoruz. Her ikisi de, ister ulusal ve isterse enternasyonal bütün reformist kazanımları büyük bir gözükaralık içinde silme yönünde denemelerdi; herhangi bir şekilde baltalanmasını veya bir sol devrimle boşa çıkarılmasını ihtimal dışı bırakmak üzere silahlı kuvvetlerin koruması altında yapılıyordu, demek cüret ile tedbirlilik iç içedir.

Öyle sanıyorum, anlaşılıyor; burada, dersleri çok büyük bu iki darbeyi analiz etmem söz konusu değil, sadece yerlerini göstermiş oluyorum. Bu kadarı yeterlidir ve dolayısıyla bu bölüm de sona ermiş olmaktadır: Her iki darbe de, sistemin köktenciliğini anlamak için bulunmaz laboratuvar değerindedirler.

Kuşkusuz ne Şili ve ne de Türkiye darbeleri, kendi hallerinde ve tek başlarına, uluslararası sistemin tercihleri olmadılar. Moda söyleyişle kendi dinamikleri de bir darbeyi hazırlıyordu; bunu, her iki ülkede, öncesinde haber verenlerin varlığından hiç kimse kuşku duymamaktadır.[5] Türkiye'de çok büyük ekonomik bunalımların yanında tam bir iç savaş hali vardı; yeni bir devalüasyonun kaçınılmazlığı

üzerinde ilgililer ortaktılar.

Yalnız Türkiye'de devalüasyon istemek veya hazırlamak sözleri tek başlarına, fazla bir anlam ifade etmemektedir; çünkü devalüasyonlarla iktidar değişiklikleri arasında bir korelasyon olduğu bilinmektedir. Tablo çok açık, gerçi bu tabloyu, bu gelişmiş haliyle, eylülist darbeden sonra, yayınlamıştım, ancak daha önceden açıklanmış olan bu ilişki artık kamunun malı olmuştu. Bu nedenle, Türkiye'de devalüasyon hazırlamak, darbe kurmak anlamına da geliyordu.

Ekonomik nedenlerle devalüasyonu zorunlu bulanlar arasında, darbeyi de beraberinde getireceği için karşı çıkanlar vardır; fakat, İstanbul büyük sermayedar çevrelerinde, darbeyi davet edeceği için devalüasyon propagandası yapanlar çoğunlukta idi. Dolayısıyla, devalüasyon ve darbenin beraberce, Washington-İstanbul-Ankara ekseninde hazırlandığını söylemek gerekli ve yerindedir.

Stoklar artmış, ihracat çok yavaşlamış, devalüasyon hazırlığı ilerliyor; yalnız yine de salt ekonomik bakış eksiklidir. Ülke bir iç savaşta idi, mahalleler bölünmüştü, mahalle halkı kendi içinden "direniş komiteleri" biçiminde örgütlenmişti, geceleri nöbet vardır; baskılar ve destekli faşist paramiliter örgütlerin cinayetleri de solu geriletemiyordu. Güvenlik güçlerinden polis, sol ve faşist taraftarı olarak ikiye bölünmüş ve öylece örgütlenmişti; ilk kez ortaya çıkan bir gelişmedir. Komuta kademesi hakim olmakla birlikte genç subayların sola yatkın olduğu tahmin ediliyordu; günlük ölüm sayısı yirmiyi buluyordu; her iç savaşta olduğu üzere daha çok seçkinler öldürülüyor ve bu da panik duygusunu yayıyordu.

Zengin sınıflarda "ülkenin komünizme teslim olduğu" inancı çok büyük ölçüde yerleşmişti; bunu, bütün büyük finansman analistlerini şaşırtacak boyutlara ulaşan servet transferinden çıkarıyoruz, dövizleriyle birlikte kendilerini de transfer edenler çoktur. Türkiye sermayesinin enternasyonalize olduğu bir dönemdir; sol, egemen sınıfı terörize etmişti. Köktencilikte, bu terörizasyonun etkisi büyüktür.

Hâlbuki şiddet pratiği, perspektifi çok aşmıştı; solun genel perspektifine göre böyle bir şiddete gerek yoktu, ve eğer böyle büyük bir şiddet harekete geçiriliyorsa, hedefi zorunlu oluyordu, fakat çok küçük bir azınlığın dışında, bu iktidar perspektifi yoktu; Sovyetler Birliği'nden bağımsız düşünülmeyen ve düşünemeyen Türkiye Komünist Partisi, bir ara iktidar sözcüğüyle flört etti ise de, 1970 yıllarının sonuna doğru hem döndü ve hem de içinden bir bölümünü, bu flörtün sorumlusu ilan ederek, tasfiye etti. Türkiye Komünist Partisi'nin bu dönüşten sonra, daha kararlı bir biçimde, CHP Başkanı ve Başbakan B. Ecevit'in arkasına dizilmesinin

DEVALÜASYON TABLOSU: YAPANLAR VE BAKANLAR

Seçim	Devalüasyon	Zaman Farkı	Siyasal Sonuç	Zaman Farkı	Oran	Başbakan	Sonu	Memurlar	Sonu
Temmuz 1946	Eylül 1946	2 Ay	Mayıs 1950 İktidar değişikliği	44 Ay	%53	Recep Peker	Kısa zaman içinde uzaklaştırıldı ve öldü.		
Ekim 1957	Ağustos 1958	10 Ay	27 Mayıs 1960	20 Ay	%60	Adnan Menderes	Düşürüldü. Asıldı.	K. Kurdaş M. Aytür	Maliye bakanı Müsteşar Büyükelçi
Ekim 1969	Ağustos 1970	10 Ay	12 Mart 1971	6 Ay	%40	Süleyman Demirel	Düşürüldü.	N. Talû K. Cantürk T. Özal	Bak. Kur. Başk. Ticaret Bakanı Bak. Kur. Başk.
Ekim 1979	Ocak 1980	2 Ay	12 Eylül 1980	8 Ay	%35	Süleyman Demirel	Düşürüldü.	T. Özal K. Erdem	Bak. Kur. Başk. Maliye bakanı

Kaynak: Y. Küçük, Quo Vadimus, İstanbul, 1985, s.110-111.

1979 yılı, İran İslam Devrimi ile başladı; bu, Washington'un, bölgedeki en sadık müttefikinin devrilmesi anlamına geliyordu.

mantığını hâlâ çözebilmiş değilim; Afganistan'daki gelişmelerle bir ilgisi olsa bile analiz etmek kolay görünmemektedir.

1979 yılı, İran İslam Devrimi ile başladı; bu, Washington'un, bölgedeki en sadık müttefikinin devrilmesi anlamına geliyordu. Yakın Afganistan'da da şahlık rejimi yıkıldıktan sonra, burjuva-demokrat hükümetler birbirini kırıyorlardı; 1979 yılının sonlarında, bunlardan birisinin daveti üzerine, Sovyetler Birliği birliklerinin Afganistan'a girişine tanık oluyorduk, bu gerçek anlamda bir ilk adımdır. Sovyetler, sosyalist blokun dışına asker göndermemişlerdi, üretici güçlerin gelişmediği ve 1921 yılından beri nötr sayılan bir toprağa asker çıkarıyorlardı; köktenci kategorisinin içine girmektedir.

Dengenin, Washington aleyhine geliştiğini saptamak hiç zor olmamaktadır; gerçi, Polonya'da, Leh Walesa'nın, kapitalizmin restorasyonunu amaç edinmiş ve Amerikan destekli hareketi ilerliyordu, ancak, henüz kalıcı bir başarısından söz edilemiyordu. Demek, bu açıdan da, yakın bir cevap kaçınılmazdır ve bu her cepheye, kökten bir cevap olmalıdır; eylülizmin böyle tasarlandığını düşünebiliyoruz.

Böylece bu bölümün sonuna gelmiş oluyoruz. Ancak, kabul etmek gerek, yasak kitapların bir çekiciliği var ve zaman zaman yazarları için de çekici olduklarını görüyoruz. Yazılarının çoğu, 1980 baharında tamamlanmıştı ve bence, fakat kuşkusuz çok daha az yetkin analizlerle, bir cuntayı haber veriyordu. Bir Yeni Cumhuriyet İçin adını taşıyan bu çalışmamdan her zaman suçsuz üç aktarmada isabet görüyorum.

Bir: "Kuşku yok, Afganistan Olayları, tarihin akışını hızlandıracak." Tahmini aşan bir hız saptayabiliyoruz.

İki: "Öyleyse emperyalizm, Asya ve Afrika'da sosyalizmin yeni kazanımlar elde etmesini önlemek için islama sarılacak. Bundan yetmiş yıl kadar önce Kayzer'in pan-islamizmi gibi dinine yeni misyonlar yüklenecek." Amerika Birleşik Devletleri'nin, sadece sosyalizmi durdurmak ve tasfiye etmek için değil, yine öngörüyü aşarak, kendi yayılmacılığı için de İslam kartını oynamaya başladığını gördük ve 11 Eylül 2001 tarihine kadar görmeyi sürdürdük.

Üç: "12 Mart Süleyman Demirel'i başbakanlıktan indirdi. Ancak, esas olarak, Süleyman Demirel'in politikasını uyguladı. Demirel'in bütün rakiplerini politika sahnesinden sildi. Türkiye İşçi Partisi'ni kapattı, İnönü'yü tarihin derinliklerine gönderdi, Necmettin Erbakan'ın Partisi'ni kapattı, kendisini İsviçre'ye ikamete raptetti. Şimdi çok daha kapsamlı bir askeri idarenin bunun tersini yapması mümkün. Tersi şu: Erbakan'ı Türkiye'nin siyaset sahnesinden silip Erbakan'ın temsil ettiği İslamcı politikayı daha yoğun bir biçimde uygulamak."[6] Ne yazık, bunlar da doğru çıktı ve eylülizm, Türkiye'de İslamcı politikaların en çok yaygınlık ve derinlik kazandığı bir rejim oldu; burada da köktencilik var.

Bu yazı Yalçın Küçük'ün Şebeke (İthaki Yayınları, İstanbul, 2005) kitabından alınmıştır.

---

[1] "As to myself, no credit is due to me for discovering either the existence or the struggle between them. Long before me bourgeois historians had described the historical development of this class struggle and the bourgeois economists the economic anatomy of the classes."
Marx – Engels, Selected Correspondence, M., 1965, p.64.

[2] E.J. , Industry and Empire, London, 1968, p.104.

[3] Joseph A. Schumpeter, History of Economic Analysis, Oxford U.P., 1954-1994, p.829.

[4] Dışarıda üniversitelerde okuduğum ve içeride üniversitelerde iktisat dersi okuttuğum için biliyorum, hâlâ Walras-Jevons öğretisini öğreniyor ve öğretiyoruz.

[5] Benim, birisi haber veren ve diğeri sadece analiz eden olmak üzere iki çalışmam var; bunlardan ilki, 12 Eylül 1980 Darbesi'nden bir hafta önce yayınlanmıştı ve haber vermekten başka hiçbir suçu olmayan bu çalışma bana, sıkıyönetim mahkemesi kararıyla, sekiz yıllık bir hapis cezası getirmişti. Kitap şu anda da yasaklıdır.
Y.Küçük, Bir Yeni Cumhuriyet İçin, İstanbul, 1980.
Y.Küçük, Ouo Vadimus – Nereye Gidiyoruz?, İstanbul, 1985.

[6] Kuşkusuz, bu kitap, yasaklanmadan önce satın alınmış ve yaygınlıkla okunmuştu, yasalara göre, tek olması koşuluyla isteyen kütüphanesinde tutabilmektedir. Dolayısıyla, benim bu görüşlerim, bilim çevrelerinde biliniyor ve bana, bunun üzerinde doktora çalışmaları yapılacağı sık sık söyleniyordu. Ben, güzel ancak imkânsız sözler saydım; çünkü, bunun için, öncelikle, ordu, kemalizm ve Türkiye toplumunda dinin yeri ile ilgili köhne düşüncelerden ayrılmak gerekir; hâlbuki üniversite, ne yazık, daha çok köhne fikirlerin kataloglandığı yerler kabul edilmektedir.

SOKAKLAR

■ MUSTAFA GÖKSOY

Sokaklar fırtına soğuğu gözlerimde
Çocuklar istemediği insan da olabilir kendine

Kış ortasında bahar serinliği rahatlığımız
Düşlerini çaldı
Haksızlığa itilen çocukların

Şimdi kızgın çöl güneşi sokaklarımız
Aynalar yüzlerimizi parçalıyor

Kış ortasında bahar serinliği rahatlığımız
Çocuklar istemediği insan da olabilir kendine

BARAKA

Ne güzel
Ne güzel
Işık gülü yetenekler
Çocuktaki insanda
Emeği yaşıyor

Ama bizi uyuşturan mülkiyet
Yağmalıyor yarınlarımızı
Temalar içinde zehirli oyunlarla
Talan ediliyor doğanın güzelliği
Düşüyor içimize gelecek günlerin korkusu

Ve doğa yitiriyor aklını öfkeden
Yine emeğe yeşeriyor çocuk yanımız

"SOSYALİST TÜRKİYE"NİN YAZARI

Yargıç Ali Faik Cihan'ın Düşünsel Emeği

■ AHMET ÖZER

60'lı yılları, salt ülkemiz açısından değil, dünya ölçeğinde, evrensel boyutta düşündüğümüzde de büyük bir coşkuyla karşılaşırız. Öncelikle 27 Mayıs'ın ardından oluşturulan 1961 Anayasası, beraberinde getirdikleriyle temel hak ve özgürlükler konusunda önemli bir aşama kaydeder. Sendikalarla, yapılan yayınlarla, işçi hareketleriyle, öğrenci, öğretmen eylemleriyle ülkemizin her tarafında büyük bir dinamizm yaratılır.

Ali Faik Cihan, Rize-Fındıklı, 1926, İstanbul, 29 Ağustos 2002

60'LAR TÜRKİYESİ'NİN UFKU

Yaşı elvermeyen kişilere, 60'lı yıllar Türkiye'siyle ilgili kimi konuları açtığınızda, kimi kişilerden söz ettiğinizde, sizi bir masal evreninde dolaşır gibi dinler; anlattıklarınızın çoğunun bir hayal ürünü olduğunu düşünür. İlginçtir ki bu kişilerin, 60'lı yılların dinamizmini; günümüzün suskun, içe kapanık, sessiz, savaşım gücünü yitirmiş, vurdumduymaz görüntüsüyle karşılaştırdığında da yaşayacağı, büyük düş kırıklığından başka bir şey değildir.

60'lı yılları, salt ülkemiz açısından değil, dünya ölçeğinde, evrensel boyutta düşündüğümüzde de büyük bir coşkuyla karşılaşırız. Öncelikle 27 Mayıs'ın ardından oluşturulan 1961 Anayasası, beraberinde getirdikleriyle temel hak ve özgürlükler konusunda önemli bir aşama kaydeder. Sendikalarla, yapılan yayınlarla, işçi hareketleriyle, öğrenci, öğretmen eylemleriyle ülkemizin her tarafında büyük bir dinamizm yaratılır. *Yön* (1961-1967) ve onu izleyen yıllarda *Ant* (1967-1971) ile *Türk Solu* (1967-1970) dergileriyle aynı süreçte yayımlanan *Devrim* (1969-1971) gazetesi, yayıncılık açısından bu hareketin bayrağını taşır. 1965 seçimlerinde TBMM'ye giren Türkiye İşçi Partisi'nin 15 milletvekiliyle yarattığı coşku da ülke insanının politik yaşamına büyük ivme kazandırır. DİSK'in varlığı bir yana, aynı yıllarda öğretmenlerin ekonomik ve demokratik haklarının temsilcisi TÖS'ün kurulması da eğitim alanında düşünülen atılımın bu örgütle kamuoyuna duyurulması açısından önemlidir. TÖS Genel Başkanı Fakir Baykurt'un bu alandaki emeği çok büyüktür.

68 Kuşağı da bu siyasal, sosyal ve kültürel birikimin bağrından doğar. Antiemperyalist ve antifaşist harekete öncülük ederek ülkede büyük bir yurtsever dalga yaratılır. ABD emperyalizminin Vietnam'da ve kimi ülkelerde yaptığı yıkımlar, 6. Filo'nun ziyaretleri, karşı duruşu ateşler. Üniversitelerin eğitim sistemindeki aksaklıklar üzerine geliştirilen eylemler de bu zincire eklenir.

BİR YAZAR: ALİ FAİK CİHAN, BİR KİTAP: SOSYALİST TÜRKİYE

İşte tam da o sıralarda -1965'te- Yargıç Ali Faik Cihan'ın *Sosyalist Türkiye* adını verdiği ikinci yapıtı Devrimci Yayınlar Kooperatifi Kitapları'nın 2.si olarak okurla buluşur. Kitap,*"Bugün, hemen bütün aydınlarımızın zihinlerini, Türkiye'mizin gerçekleri ve bu gerçeklerin doğal bir sonucu olarak sosyalizm sorunu kurcalamaktadır... Bu eser, Türkiye'nin sorunlarını derin ve titiz bir gözlemle yansıtmaktadır. Yazarın verdiği çözüm yolları okuyucuya ışık tutacak güçtedir..."* notuyla okura sunulur. Okura sunulur da birileri durur mu? 17 Mart 1965'te İstanbul 2. Sulh Ceza Yargıçlığınca verilen kararla kitap toplatılır. 3 Nisan 1965'te Yüksek Hâkimler Kurulu, kitabın yazarı yargıç Ali Faik Cihan hakkında işten el çektirme kararı verir.

Sahibi ve genel yayın yönetmenliğini gazeteci (TİP Trabzon İl Başkanı) Attila Aşut'un yaptığı 13 Nisan 1966 tarihli Sömürücülüğe Karşı Savaş gazetesinde belirtildiği gibi Trabzon Cumhuriyet Savcı Yardımcısı Faruk Âşıkoğlu, Sosyalist Türkiye kitabının yazarı Ali Faik Cihan'ın 142. Maddeye göre cezalandırılmasını ister. Kitapla ilgili bilirkişilik yapan Macit Gökberk'le Ragıp Sarıca'nın verdiği olumlu rapor dikkate alınmaz. Kitapta komünizm propagandası yapıldığı belirtilir. Ali Faik Cihan yaptığı savunmada *"Türk Ceza Yasasında komünizm adı ile nitelenen bir eylem yoktur. Gerek 142. Maddede gerekse yasanın başka bir yerinde 'komünizm' sözü geçmemektedir (...) kitap toplatma demokratik bir ülkede 'yargı gücünün intiharı'dır."* der.

YEDİ BUÇUK YIL HAPİS VE BEŞ YIL SÜRGÜN

"Yazarın adı geçen kitapta, komünizmin esaslarını ve dayandığı bütün prensipleri ve fikirleri ortaya koymuş olan Karl Marks'ın fikirlerini tamamıyla benimseyip savunduğu" gerekçesiyle Trabzon Ağır Ceza Mahkemesinde yargılanan Cihan, 3 Haziran 1966'da, 7,5 yıl ağır hapis, 5 yıl sürgün cezasına çarptırılır. 30 Mayıs 1967'de, Yargıtay Birinci Ceza Dairesi mahkûmiyet kararını bozar.

Antiemperyalist ve antifaşist harekete öncülük ederek ülkede büyük bir yurtsever dalga yaratılır. ABD emperyalizminin Vietnam'da ve kimi ülkelerde yaptığı yıkımlar, 6. Filo'nun ziyaretleri, karşı duruşu ateşler.

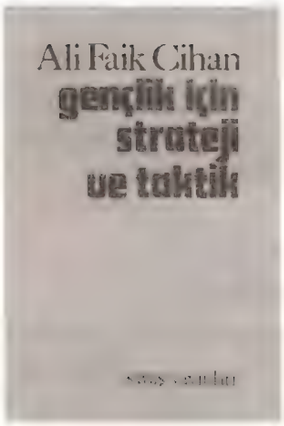

"'Sosyalist Türkiye' sloganı bugünkü dünya gerçeğinin ve toplumdaki uyanışın objektif koşullarından çıkan derin bir özlemin ifadesidir. Kitabın adı da aynı somut gerçekten esinlenmenin sonucudur."

Yargıtay'daki savunmayı, Av. Cemal Reşit Eyuboğlu ile Prof. Dr. Turan Güneş üstlenir.

17 Eylül 1968'de Trabzon Ağır Ceza Mahkemesinde yargılanan yazar beraat eder ve kitabın "toplatma kararı" kaldırılır. İkinci basımı aynı yıl Toplum Yayınları'nca yapılır.

Sosyalist Türkiye'nin ikinci basımının yapıldığı 1968'de, KTÜ Sosyalist Fikir Kulübü, onun *Gençlik İçin Strateji ve Taktik* adlı yapıtını yayımlar. Bu kitapçığın ikinci basımı, 1969'da Attila Aşut'un yönetiminde Trabzon'da, Savaş Yayınları'nda çıkar.

Ali Faik Cihan, toplumsalcı düşüncelerini içeren ilk kitabı *Acı ama Gerçek*'te (Varlık Yayınları, Mart 1961) "mahrumiyet bölgelerinin yurtsever bir yargıcı olarak bu toprağın dertlerini bütünü ile ele alıp toplu bir şekilde gözden geçirmeyi gerekli gör"en bir anlayışı sergiliyordu. *Sosyalist Türkiye*'de ise bu temel üzerinde yükselen ve ülkenin genel durumu ve geleceğine yönelik özgün bakış yansıtılır.

KISA ÖZGEÇMİŞTE YAZILANLAR

Sosyalist Türkiye'nin ikinci basımının arka kapağını okuyalım:

"1926'da Fındıklı'nın Meyvalı köyünde doğdum. Babam Arslan Cihan, rençber ve değirmen ustasıdır; hayattadır ve 88 yaşındadır. Evliyim, dört çocuğum var.

Ankara Hukuk Fakültesi'ni bitirdim. (1949-50) yüksek öğrenimim sırasında Park Palas'ta telefon santral memurluğu ve kâtiplik yaptım. Askerlikten sonra, 1953-58 arasında İstanbul'da İşçi Sigortaları Kurumu'nda müfettiş olarak çalıştım. 1958'de yargıçlık mesleğine döndüm. Ovacık, Alucra ve Akçaabat'ta görev yaptım. (Bu kitap 1963-64'de Alucra'da yazıldı.)

İnsanları, kitapları çok severim; avcılığa, silâha merakım da az değildir."

Kitabın üçüncü basımında, bu özgeçmişle ilgili az da olsa değişiklik yapılır.

Ali Faik Cihan'ın 50'li yıllarda, Türkiye Gençler Derneği'ne üye olması nedeniyle başlangıçta yargıçlık adaylığına başvurusu reddedilir. O da İstanbul İşçi Sigortaları Kurumu'nda müfettiş olarak beş yıl çalışır. 1955'te, Adalet Bakanlığı aleyhine Devlet Şûrası'nda (Danıştay) açtığı davayı kazanarak yargıçlık mesleğine dönme hakkını elde eder. Meslek yaşamını Ovacık (Tunceli) Alucra (Giresun) Şebinkarahisar (Giresun), Akçaabat (Trabzon), Hamur (Ağrı), Vezirköprü (Samsun), Kastamonu ve Kırşehir'de sürdürür. 1989'da Kırşehir'de görevliyken emekli olur.

Cihan'ı kontrol altına alamayanların kini sona ermez. 12 Mart 1971 faşist cuntasının egemenliği sürerken pek çok arkadaşıyla gözaltına alınıp Trabzon'dan Ankara'ya götürülür. Gereksiz suçlamalardan bir sonuç çıkmaz, bir süre sonra tüm arkadaşlarıyla birlikte salıverilir.

ANT DERGİSİNDE ANLATILANLAR

Ant dergisinin 23 Temmuz 1968 tarihli 82. sayısında, Kâni Şengül imzasını taşıyan "Devrimci Yargıç Ali Faik Cihan'la Konuşma" başlığı altında bir söyleşi yayımlanır. Sengül'ün sorduğu bir soruya Cihan *"Bilirsiniz sanat, bilim çalışmalarına ayrılmış bir fon yok Türkiye'de. Açıkta kaldığım süre içinde aldığım aylıklar bu fonun yerini tuttu. Bu süre içinde bir gün bile boş oturmadım. Aldığımın kat kat fazlasını topluma verecek nitelikte çalışmalar yaptım. Ürünler zamanla ortaya çıkacaktır."* diye yanıt verir. Devamında da şunları söyler: *"'Sosyalist Türkiye' sloganı bugünkü dünya gerçeğinin ve toplumdaki uyanışın objektif koşullarından çıkan derin bir özlemin ifadesidir. Kitabın adı da aynı somut gerçekten esinlenmenin sonucudur."*

YENİ KİTAPLAR ARDINDA

Cihan, bu değerlendirmenin göstergesi olarak yeni kitaplar kaleme alır.

Toplum Yayınları, Cihan'ın 1976'nın Ağustos'unda *Sosyal Sınıflar ve Siyasal Partiler Üzerine* adını verdiği 91 sayfalık kitabını A. Rıza Deniz takma adıyla yayımlar. Kitabın

kapağında *"Türkiye'deki sosyal sınıfların ve siyasal partilerimizin analizinde gerçekçi, çağdaş ve cesur davranmaktadır. Özellikle 1950'den başlayarak 12 Mart ve sonrası sivil-asker faşizminin sosyo-ekonomik ve politik açıdan değerlendirilmesi oldukça ilginçtir."* yorumu yapılır.

Cihan'ın son kitabı *Dostlar ve Düşmanlar*, Eylül 1989'da Amaç Yayınları'ndan okura ulaşır. Kitap, *"1945'ten başlayan bir ele alışla, 1980'in nasıl adım adım hazırlandığının, 1980-89 arasındaki demagojilerin ardında yatan gerçeklerin satır başlarıyla değerlendirilişi olan bu tarih çalışması, kuşkusuz tarafsız değil. Aksine demokratik, laik bir cumhuriyetin oluşması, barışçı ve yenilenmiş bir sistemin kurulması için yazılmış"*tır değerlendirmesiyle sunulur.

TANIDIĞIM ALİ FAİK CİHAN

Ali Faik Cihan'ın yargılanma sürecini Fatih Eğitim Enstitüsü'nde öğrencilik dönemimizde (1965-1967) yaşamıştık. *Sosyalist Türkiye* kitabının toplatılma kararından sonra yeniden yayımlandığı dönemde Beşikdüzü'nde TÖS üyesi bir öğretmendim. TÖS'ün ülkenin dört bir yanındaki öğretmen hareketinin bayrağını yükseltmesi, bizim de düşünsel anlamda bilinçlenmemizin ortamını oluşturmuştu. O sıralar hafta sonları kent merkezine gittiğimde Faik ağabeyin söyleşilerini yakından dinleme olanağı bulurdum. Dinlediğim kadarıyla bu değerli yargıç çok bilgili, derin bir kültüre sahip ve konuşmasıyla herkesi etkileyebilecek güce sahipti. Söyleşi ortamında "Dünya görüşü nedir? "İnsan doğru düşünme gücünü nasıl kazanır, nasıl yaşama geçirir? "Diyalektik düşünme ne demektir?", "Felsefe insan için neden gereklidir" konularına kafa yorardık. Faik ağabey, dünyayı avuçlarına alırcasına son derece özgün saptamalar yapardı. Özelde ülkemizin genelde dünyanın toplumsal ve evrensel olaylarına somut yorumlar getirir, bu değerlendirmeler ışığında şaşırtıcı bilgiler edinirdik. Korkuyu bilmeyen, yiğit ve cesur bir yürek taşırdı. Bütün bunların yanı sıra yanlış düşüneni, bilmediği konuda yorum yapanı, gereksiz düşünceler ileri süreni affetmezdi. Konuşmasının en can alıcı yerinde böyle durumlara öfkesini patlatırdı.

Rize Fındıklı doğumlu olan Faik ağabey, Lazdı. Yöresinin bütün insanları gibi konuşurken kimi sözcükleri ölçünlü dilin dışında ifade ederdi. Şivesindeki bu farklılık yazılı dilde asla bir yanlışa, bir boşluğa yer vermezdi. Kitaplarındaki dil Türkçenin bütünüyle ifade zenginliğini yansıtırdı.

Yeni yayınlara yakınlık duyar, okunmaları konusunda önerilerde bulunurdu. Önerdikleri arasında Friedrich Engels'in *Ailenin Özel Mülkiyetin ve Devletin Kökeni* kitabını hiç unutmuyorum. Zaman zaman Nâzım'dan dizeleri ezberinden aktarırdı. *"Onlar ümidin düşmanıdır sevgilim"* dizesi o günlerden beri aklımdadır. *Sosyalist Türkiye* adlı kitabını da o sıralar adıma imzalamıştı. Yıllar sonra bir gece eşiyle Trabzon'da konuğumuz olmuştu. O gece benim bir başka konuğum vardı: Yazar-Bakanlık Müfettişi Osman Bolulu. Bolulu'yla tanışmış olmaktan çok mutlu olmuştu. Birkaç fotoğrafımız da kalmıştır o geceden.

Faik ağabey, inanmış bir sosyalistti. Kitaplarında, yeni bir düzenin kurulması konusunda okuduğu, öğrendiği yüzlerce yapıttan bir bileşke oluşturmuştu. Ülkemizde sömürünün ortadan kalkacağına, insanca bir yönetimin kurulacağına yürekten inanmıştı. Sovyetler'deki çözülmenin ardından sosyalist sistemdeki gelişmeler, onu hayli düşündürdü. Bunca emek, bunca uygulama, bir o kadar yayın boşuna mıydı? Bunca kişinin bu uğurda yaşamını yitirmesinin bir anlamı yok muydu? Doğrusu bu düşünceler içini kemirdi. Türkiye İşçi Partisi'nin siyasal kimliği, 68 Kuşağının eylemleri, ülkedeki öğrenci ve öğretmen kıyımı onu özgün yorumlara yöneltirdi. 1971'de bir "sayın muhbir" tarafından ihbar edilip onca arkadaşıyla Ankara'ya götürülmesi bir süre gözaltında tutulması yaşamında bir boşluk yaratmasa da çalışma alanını daralttı. Ancak yazmaya ara vermedi. Yazdıklarının yine de rahat yayımlanacağına inanmıyordu. Yargıçlıktan emekli olmak bir boşluğa düşmekti. Avukat olarak çalışmasının da onu mutlu ettiğini sanmıyorum.

Bir düşünsel yıkımın izleyicisi olmak yaşamında büyük bir travma yarattı. Pırıl pırıl bir beyne, son derece zeki ve yetenekli bir kimliğe sahip olan bu değerli yargıç, bu düşün insanı 18 yıl önce, emeklilik günlerini geçirdiği İstanbul'da 29 Ağustos 2002'de 76 yaşındayken yaşama veda eder. Buradan doğduğu köye götürülüp toprağa verilir. Mezar taşındaki yazı, anadili Lazcanın bir ürünü olur.

O, hiç unutamadığımız bir ağabeyimizdi.

Kimi konular karşısında zorda kaldığımızda "Ah Faik ağabey olsaydı, burada ne der, nasıl düşünmek gerektiğini belirtirdi." diye geçer aklımdan. Bu durum onun toplumsal konular karşısındaki yetkinliğini ifade etmeye yeter.

Varlığıyla bir hukuk adamının toplumsal yaşamımızda gösterdiği örnekliğin tarihin sayfalarında yerini aldığını düşünüyor, anısına saygılar sunuyorum.

YURTSEVERLİKTE ÖLÇÜSÜZ PLANCI:

Ali Nejat Ölçen

■ CELAL İLHAN

Ali Nejat Ölçen (sağda), bir söyleşi öncesi Dr. Ahmet Saltık ile.

Ölçen, DPT'de çalıştığı on iki yıl, başındakilere boyun eğmek, doğru bildiğinden şaşmak şöyle dursun, "büyük devlet adamlarının" işbirlikçiliğine set çekmek, hatta tersine çevirmek için boyundan büyük işlere girişiyor. Ölümüne mücadele veriyor, hem de tek başına. Ne bakan, ne müsteşar, ne yabancı uzman önünde kırıyor belini. Kendine ve bilgisine güveni tam, sorumluluk duygusu çok yüksek bir gençtir o.

16 Kasım 2020 günü kaybettiğimiz Ali Nejat Ölçen benzeri bulunmaz, yurtsever bir planlamacı ve siyasetçiydi. Uzun yıllar tek başına Türkiye Sorunları dergisini yayınlamış ve sorunlarımıza bilimsel çözümler araştırmıştı. Ölüm haberini alınca birkaç yıl önce okuduğum anılarını yeniden elime aldım.

1960'lı yıllar hızla tükenmekte, Türkiye bunalımlı yıllar yaşamaktadır.

DPT'deki sayıları çok sınırlı devrimci, yurtsever, hatta 'tarafsız' kadrolar, astımlı hastalar gibi soluk almakta güçlük çekmektedir.

1960 İhtilâlinden hemen sonra kurulan DPT'nin ilk üç uzmanından biridir Ali Nejat Ölçen.

Devlet Yokuşu adlı güldüşün (mizah) kitabında, DPT'ye girdiği andan başlayarak tanıyoruz onu. O güne değin neler yaptığı ve yirmili yaşlarında o yurtseverlik bilincini, o çelik omurgayı nasıl oluşturduğu takılıyor insanın usuna.

Kitaptan öğrendiğimize göre Ölçen, Ankara'da vatani görevini, askerliğini yapmaktadır. Ve 27 Mayıs 1960 İhtilali'nin çiçeği burnundadır. Genç plancı, ihtilalle devletin yeniden yapılandırılabileceğini düşünüyor, katkıda bulunabilme olasılığı yurtseverliğini ve coşkusunu kamçılıyor.

Bilmediği birilerinin seçimiyle, nöbet yerinden alınarak, kuruluş çalışmaları sürdürülen Devlet Planlama Teşkilatı'na (DPT) uzman olarak atanmıştır. Askerliğinin kalan bölümünü sivil olarak tamamlayacaktır.

Bugün olduğu gibi o zamanlar da devlet; dürüst, başı dik, hele biraz da solculuğu varsa yaşama hakkı tanımaz gençlere. Gençlere dememiz

boşuna değil. Yaşı ilerlemiş, "devlet umuru görmüş" olanların, günün geçerli inançları üstünden sürdürülen siyaset anlayışına karşı bir dirençleri kalmamıştır çünkü. Bugünlere gelişimizin; gerçeğin elinden tutmayışımızla, ona olabildiğince uzak durmamızla, aymazlığımızla o denli açık bir bağlantısı var ki... İnsan düşünmeden edemiyor. DPT'de, bilime ve gerçeğe sımsıkı sarılan bir değil birkaç A. N. Ölçen olsaydı, olaylar nasıl gelişir, ülkenin yazgısı ne ölçüde değişirdi acaba? Ölçen, DPT'de çalıştığı on iki yıl, başındakilere boyun eğmek, doğru bildiğinden şaşmak şöyle dursun, "büyük devlet adamlarının" işbirlikçiliğine set çekmek, hatta tersine çevirmek için boyundan büyük işlere girişiyor. Ölümüne mücadele veriyor, hem de tek başına. Ne bakan, ne müsteşar, ne yabancı uzman önünde kırıyor belini. Kendine ve bilgisine güveni tam, sorumluluk duygusu çok yüksek bir gençtir o. Başına gelmedik kalmaz doğal olarak. Yetkileri elinden alınır, masasız sandalyesiz kalır, koridorlarda raporlarını ayaküstü yazar ama pes etmez. Planlama'da, hem hayranlıkla izlenen, vaz geçilemeyen; hem uzak durulan, kuşkuyla bakılan biridir.

TURGUT ÖZAL'IN DEHASI

A. N. Ölçen, 12 yıllı aşan planlamacılığı sürecinde sekiz müsteşarla çalışmıştır. Bunlardan yedincisi Turgut Özal'dır. Özal, birkaç yıl içinde medrese haline getirdiği, koridorlarında "Selamın aleykum, aleykum selam" parolalarından başka sesin yankılanmadığı bir alan haline getirmiştir DPT'yi. DPT'de yapılan çalışmaların, planların dayanağı kutsal kitaba ve din ulemalarının fetvalarına göre belirlenmeye başlamıştır. Musluk başlarında abdest alanların oluşturduğu kuyruk her gün daha da uzar.

Devrin Başbakanı Demirel; kendi arkadaşları, partili milletvekilleri tarafından DPT'de olanlar için uyarılmak istenir ama yanıt hep aynıdır, "Turgut bir dehadır, ondan yararlanmamız gerekir, ufak tefek kusurlarını görmeyelim." O ufak tefek kusurlar ki ülkeyi yıllar sonra, Süleyman Demirel'in bile "Batıyoruz!" diye feryat edeceği günlere getiren önemli nedenlerin başında gelir.

1960'lı yıllar hızla tükenmekte, Türkiye bunalımlı yıllar yaşamaktadır.

DPT'deki sayıları çok sınırlı devrimci, yurtsever, hatta "tarafsız" kadrolar bile astımlı hasatlar gibi soluk almakta güçlük çekmektedirler.

Boğulmak üzereyken gerçekleşir 1971 darbesi, ilk günler ülke yararına kimi iyileştirmeler yapsa da ardından yaşattığı daha büyük felaketlerle yurtsever çevreleri düş kırıklığına uğratır.

O arada Demirel'le birlikte Turgut Özal da yönetimden uzaklaştırılır.

VEHBİ KOÇ'LA KOLTUK KAVGASI

Devlet Yokuşu'nu kısa bir yazıyla anlatmanın güçlüğünü aşabilmek için Ölçen'in, güldüşün (mizah) yüklü kitabından bir alıntı yapmanın doğru olacağını düşünüyorum.

Ölçen, DPT Müsteşarı Turgut Özal'ın danışmanlığına atanarak sözde onurlandırılmıştır. Aslında, etkisizleştirilmiş, elindeki yetkiler budanmış, kızağa çekilmiştir.

O günlerde ünlü iş adamı Vehbi koç DPT'yi ziyaret etmektedir. Gerisini Ölçen'in kaleminden okuyalım:

"Aradan on dakika geçmişti ki odamın kapısı açıldı ve içeriye kısa boylu yaşlı bir kişi girdi.

Masamın karşısındaki deri kaplı koltuğa oturdu ve iki ayağını koltuğun yanından aşağı sarkıttı.

'Yeğen, ben Vehbi Koç' dedi.

Bana saygı duymadığını, küçümsediğini göstermek istiyordu.

Ben de ayağa kalkıp pencerenin önündeki radyatörün üstüne oturdum. Pabuçlarımın tabanı ikimizin suratı arasında, istediğim engeli oluşturuverdi. Yüzümü göremiyordu.

'Sizi dinliyorum' dedim.

Bir kamu görevlisinin karşısında nasıl oturması gerektiğine karar vermesini ona bırakmıştım. Yanlamasına oturduğu koltuktan kalktı, yeniden yerleşti ve ayaklarını gövdesiyle aynı düzlem içine aldı. Yerimden kalkıp masama oturdum.

'Sizi dinliyorum efendim' dedim.

Yeğen demekten vaz geçmişti, 'beyefendi' diye söze başlayarak anlatmaya koyuldu."

Benzeri yüzlerce ince eleştiriden, dokundurmadan oluşuyor Ölçen'in kitabı.

Devlet Yokuşu kitabının, ileriyi ve geriyi birlikte görebilmek, namuslu olmak ve kalmak isteyen gençler için bulunmaz bir kaynak olduğunu söylemeliyim.

Türkiye'yi o umutlu ve coşkulu 60'lı, 70'li yıllarda ileriye taşıyan halk sevgisi dolu yurtsever bir devlet adamının mücadelesine tekrar tanık oldum. Onların devletten dışlandığı bir Türkiye'de geldiğimiz yer ortada. Ali Nejat Ölçen'i ve onun gibi yurtsever devlet adamlarını geleceğin Türkiye'sinde daha çok anacağımıza inanıyorum.

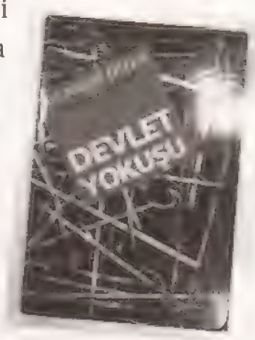

Fotoğraf: Adnan Küçüksağır. Dergimizi güzelleştiren dayanışması için Adnan Küçüksağır'a teşekkür ediyoruz.

Muammer Sun: AYAKLARI KENDİ TOPRAĞINDA BİR MÜZİK DEVRİMCİSİ

■ EKREM ATAER

Geçtiğimiz günler içinde Muammer SUN'u ölümsüzlüğe uğurladık. Bilemiyorum Muammer SUN'u ne kadar anlayabildik? Üstadı kaybettiğimiz gün ve sonrasına dair medyaya bakıyorum da; ülke yönetiminde olan ya da ülke yönetimine soyunan siyasetçiler ya da şöhret kulelerinde oturan "aydın taifesi" onu ne kadar anlamış acaba?

Yıl 2016, günlerden 28 Ekim. Ulusal onur günümüz olan 29 Ekim Cumhuriyet Bayramı'mıza tam da bir gün var. Gerçek gününde değil de bir gün öncesinde apar topar milli bayram kutlama dönemlerimiz. Hatırlarsınız hiçbir resmi tamim olmadığı halde devlet kurumlarından TC ibaresinin sökülüp atıldığı, birçoğumuzun tepkisini sosyal medyada isimlerinin önüne TC ekleyerek gösterdiği günler...

İstanbul Beşiktaş'ta bir kültür merkezi hıncahınç dolu ve herkesin gözü kulağı sahnede. Tüm salonun üzerine Kurtuluş Savaşı yıllarının bulutu çökmüş sanki. Hepimizin hayal dünyasında cepheden cepheye koşan altın saçlı bir adam ve burnumuzda kesif bir barut kokusu var. Şef Gürer Aykal'ın sağ elindeki baton, andante salınımlarla İstanbul Devlet Senfoni Orkestrası'nın üzerinde âdeta bir kelebek gibi alçalıp yükseliyor. Soprano Nurdan KÜÇÜKEKMEKÇİ hançeresini ve nefesini, ustalıkla okuduğu esere yoğunlaştırmış. Salonda çığlık çığlığa bir hikâye anlatılıyor, bir milletin yeniden doğuş hikâyesi...

Artık salondaki bulutlar dağılmış; her şey notalarla, inip kalkan keman arşeleriyle ve solistin etimize dokunan sesi ile daha da netleşiyor. Dinleyenlerin tüyleri diken diken, kimi dalıp gitmiş, kimi önüne bakıyor, kiminin gözleri dolu dolu, kimi yumruklarını sıkmış.

4Yıl 2016, günlerden 28 Ekim, erken kutlanan Cumhuriyet Bayramı'nda İstanbul'da bir konser salonunda binlerce karmaşık duygu iç içe. Yalnızca Muammer SUN'un "Cumhuriyet" filmi için bestelediği o görkemli eser çalınmıyor; kültür, sanat, siyaset ve daha birçok alanda çoraklaşan ülkemin bir vahasında bozkır çiçekleri açıyor. Eserin adı yaşanılmış ve yaşanılan günlerle ne kadar da uyumlu "Bozkırın Sesi!"

Koskocaman ve sonu olmayacak sarı bir deniz gibidir "bozkır." Verimsiz ve işe yaramaz gibi görünen kıraç bir sonsuzluktur. İlk bakışta yoksuldur, doğanın renklerinden bile yeterince payını alamamıştır, dikenli ve kuru otlarla kaplı bir halı gibidir. Görkemli ama yalnız, birbirinden uzak ve tekil ağaçlar ülkesidir bozkır. Lâkin bir yağmur damlası düşmeye görsün bağrına; unutur kuraklığını, yalnızlığını ve en bitek tarlalara, en tarifsiz cennet köşelerine dönüşüverir. Şairin de dediği gibi ***"Bitti sanıldığı yerden tekrar başlamaktır!"*** bozkır. Muammer SUN'un eseri, bozkıra düşen damla ve tekrar başlamanın müzikal hikâyesidir.

Bütün salonu daha ilk cümlesinde avucunun içine alır bu eseri bu kadar güçlü ve anlaşılır kılan nedir? Sanırım tüm tılsım; batıcıl bir orkestra mantığı ile icra edilse de köklerini Anadolu halk ezgilerine dayamasıdır. Hem ritmik hem de makamsal dayanağı tamamen ulusal ezgilerimizdir, kısacası bu eser düpedüz hüseynî makamında bestelenmiş obua ve soprano versiyonları olan bir başyapıttır. Hüseynî ve Batı Müziği ne kadar zıt kavramlar değil mi? Dile bile garip geliyor, akla mantığa sığacak gibi değil! Hüseyni nire? Anlı şanlı Batı müziği nire?

MÜZİKLE ÜLKE RUHUNU DİLLENDİRMEK

Yıl 1940, günlerden 13 Mayıs Perşembe, yer Ankara TBMM Genel Kurul Salonu. 6. Dönem 2. Yasama yılı 50. Birleşimi'ndeyiz. Gündemin 12. Maddesi tartışılıyor yani **"Devlet Konservatuvarı hakkında kanun lâyihası ve maarif ve bütçe encümenleri mazbataları."** Başkanlık kürsüsünde Dr. Mazhar Germen var. Aradan 17 yıl geçmesine rağmen hâlâ bütün koltuklarda geleceğe ve yepyeni bir Türkiye'ye dair, yeni bir heyecan ve azim var. Lâkin yollar ve çözümlemeler farklı; mevcut ideolojinin ısrarlı tezi diğerlerini pek kayda değer bulmaz ve dinlemez halde. İş gelip tarihsel çıkmazlarımızdan birinde kilitlenip kalıyor; modern – çağdışı / ilerici – gerici / Cumhuriyetçi - Osmanlıcı.

Konya Mebusu Osman Şevki Uludağ kürsüden şöyle sesleniyor; *"Biz Garbden Garb musikisinin teknik ve riyaziyesini alabiliriz. Fakat bu riyaziye ve teknik ancak kendi musikimizi ıslah için bir âlet olacaklardır. Fakat Avrupa'dan hiçbir vakit nağme alamayız. Türk musikicileri bazı tecrübeler yapmışlardır. Fakat hiçbir resmî teşekkül çıkıb da bunları elinden alıb ileriye doğru, istikbale doğru gidememiştir."*

Koltukların bir kısmından alkışlar yükselirken, diğer koltuklardaki mebuslar suskun ve gözleri dönemin maarif vekilinde. Kısacası bu tarihsel oturum, sosyal yaşamı ve eğitim-kültür politikalarını belirleyecek. Lakin aşılması çok ama çok zor bir soru var! "Modern mi, çağ dışı mı?" Uzunca tartışmaların ardından dönemin maarif vekili kürsüye çıkar ve konuşmasının bir bölümünde şöyle yanıt verir: *"Bugün hicazdan marş, nihâvendden senfoni, hüseynî faslından bir opera bestelenebilir mi? Bizim müzik anlayışımız, bütün sahalarda olduğu gibi asla mâzimizden tegâfül etmeksizin bugünkü medeniyetin en ileri ve mütekâmil vesâitini alarak kendi ruhumuzu terennüm etmektir."* Dönemin yenilikçi maarif vekili müzik insanı olmadığı için şurada yanılıyor sanırım: bizim ulusal duyum hazinelerimizden yani makamlarımızdan istifade edilerek; opera da, marş da, senfoni de bestelenebilir! Öyle de olmuştur. Muammer Sun işte bu olmaz denileni olduran bir müzik ustasıdır. Sayın vekilin *"kendi ruhumuzu terennüm etmek"* tespitine katılmamak tabii ki mümkün değildir. Ancak bu yol haritasının yaşama geçmesi, yalnız iki farklı dünyanın kültürlerine değil, elimizdeki hazinenin de bütün parametrelerine tek nazarla bakmakla mümkündür. Eldeki envanteri düzgün kullanabilmeniz için ayırımsız bütün limanlara uğrayıp ambarınızı doldurmanız gerekecektir.

İşte Muammer SUN'un yol haritasında uğranmayacak limanlar, yasaklı mahalleler, utanılacak makamlar ve melodiler yoktur. Bir milletin ulusal kültürü onun için topyekûn, ayırımsız önemlidir.

KIRIN VE KENTİN MAKAMI HÜSEYNİ

Geçtiğimiz günler içinde Muammer SUN'u ölümsüzlüğe uğurladık. Bilemiyorum Muammer SUN'u ne kadar anlayabildik? Üstadı kaybettiğimiz gün ve sonrasına dair medyaya bakıyorum da; ülke yönetiminde olan ya da ülke yönetimine soyunan siyasetçiler ya da şöhret kulelerinde oturan "aydın taifesi" onu ne kadar anlamış acaba? Resmi ağızların "en kalbi duygularla" üzüntülerini takdim eden taziyeleriyle başlayan ve "aydın"larımızın süslü cümleleri ile devam eden bir methiye yarışı ile yolcu ettik SUN'u. En akil olanlarının bile "çocuk şarkıları" emeği ya da "Türk kalarak çağdaşlaşmak" ideasının dışına çıkmadan anlattığı SUN, çok daha derinlerde ve ilerde bir noktada...

Muammer SUN yıllardır bu toprakların üzerine kâbus gibi çöken Doğu-Batı, ileri-geri, çağdaş-çağdışı klasörlerini elinin tersiyle itip, kendi öz değerlerini birbirinden ayırt etmeyen bir sanat önderidir. Geçmişten aldığı mirası günümüz ve hatta çok daha sonralarına, tüm müzikal formları hazmedip kendi kültür potasında eriterek taşıyan bir demirci ustasıdır. Muammer SUN, en önemlisi, yaşadığı topluma yabancılaşmadan ve uzaklaşmadan o toplumun değerleri ile dünya müziğine kafa tutan bir kültür savaşçısıdır. Tüm bu şemsiyenin altında üretmiştir çocuk şarkılarını, film müziklerini, oda müziklerini, marşlarını ya da kitaplarını... Çok sesli türküleri yazarken Türk Müziği makamlarını bunun için yazmıştır. Bunun için bestelemiştir Nihâvend Longa"sını. "Yaylı Çalgılar Dördülü"nü ya da "Hüseyni" Cumhuriyet Filmi müziğini. Hüseyni; hem kırda hem de kentte üretilen Türk Müziği'nin temel makamlarından biridir çünkü. Ortak paydamızdır bizim; Halk Müziği - Sanat Müziği, Halk ya da Divan Edebiyatı gibi sun'i kümelenmelerin üzerindedir "Hüseyni." Muammer SUN bunun için Cumhuriyetçi'dir ve buna bağlı olarak da ayakları bu toprakların tüm renklerindedir.

O yalnızca müziği üreten değil, müzik üzerine düşünen ve yolunu çizen bir usta olduğu için Muammer SUN'dur...

ÇOK SESLİ DÜŞÜNMEK

Dans sanatçısı kızı Müride SUN AKSAN babasının ardından yazdığı yolculama yazısında şu satırlara yer veriyor:

"Türkiye'nin Kültür Müzik Tiyatro Sorunları kitabını yazarak sanat eğitimini yurt çapında yaymanın yolunu çizdi (...) ve ertelemelerden sonra askere gitti (...) Birikimsiz gittiği için, askerden gece bir yolunu bulup kaçar; Bulvar Palas'ta piyano çalar, kazandığını eve bırakır, kışlaya geri dönerdi. Nasıl yapardı bilmem? (...) 1968'de atandığı Milli Eğitim Bakanlığı Müşavirliği sırasında Çocuk ve Gençlik Koroları Yönetmeliği'ni hazırladı. Tüm Türkiye›deki müzik öğretmenlerini kapsayacak koro şefliği eğitimini planladılar ve ülkedeki tüm müzik öğretmenlerini Sinop›ta toplayıp koro şefliği eğitimi verdiler. Türkiye'de 166 çocuk ve gençlik korosu kurulmasına öncülük etti. 1969 yılında sanatçıların oylarıyla, sanat kurumlarının temsilcisi olarak TRT Yönetim Kurulu üyeliğine seçildi. TRT Ankara Radyosu Çoksesli Korosu'nu ve TRT Müzik Dairesi'ni kurdu. 1971'de Murat Katoğlu'yla birlikte resim/müzik/edebiyat dallarında TRT Kültür Sanat Ödülleri Sistemi'ni hazırladı. (...) Tüm bu süreç içerisinde orkestra eserleri, pek çok çocuk şarkısı, Şarkı Demeti kitabının yanı sıra 1967 ve 1969'da biri TRT, diğeri ODTÜ adına iki büyük folklor derlemesine imza attı."

Kızı, dans öğretmeni ve sanatçısı Ayhanım SUN ile babasının uğurlama törenine yetişmek için İstanbul'dan Ankara'ya kar altında yaptığı yolculukta bir telefon görüşmesinde buluştuk. Yaşamını; ülke kültürünü yok saymadan da ileriye doğru nasıl yürünebileceği tezi üzerine oluşturmuş bir ustanın ardından söylenecekleri, bir nefeste birbirimiz seslendik. 17 Ocak akşamı saat 20:15'te karlar altındaki Düzce otobanından şöyle sesleniyordu Ayhanım Sun:

"Sayın Ataer, babamın özellikle Murat Katoğlu ile birlikte hazırladığı bir rapor var. 'Türk Olarak Çağdaşlaşmak' diye de kitaplaştırılmış bir rapor. Yani Batı Müziği'nin olanaklarını kullanarak kendi yerel müziğimizden bir sentez oluşturmak ve müziğimizi bütün dünyaya tanıtmak ve insanlarımıza da Batı müziğinin çok sesliliğini duyurarak, çok çeşitli, çok varyasyonlu düşünme yetisini kazandırmak. Bu çok önemli bir şey! Sizin de bahsettiğiniz gibi bir konuda uzman olmak; birçok konuda bilgi sahibi olmak ve kendini geliştirmek, bütün insanları ve insanlığı geliştirir. Babamın tezi de buydu zaten. Bütün insanlık kendi özgün kültürlerini kaybetmeden, yitirmeden ve bozmadan çok çeşitli ve çok sesli olurlarsa yol alırlar. Bu ülkenin gücüne, ulusal benliğine ve insanının yeteneklerine

Muammer SUN, en önemlisi, yaşadığı topluma yabancılaşmadan ve uzaklaşmadan o toplumun değerleri ile dünya müziğine kafa tutan bir kültür savaşçısıdır. Tüm bu şemsiyenin altında üretmiştir çocuk şarkılarını, film müziklerini, oda müziklerini, marşlarını ya da kitaplarını... Çok sesli türküleri yazarken Türk Müziği makamlarını bunun için yazmıştır. Bunun için bestelemiştir Nihâvend Longa"sını.

çok önem verirdi. Yaşamı da o yetenekler için çalışmakla geçti. Biz de bu felsefe ile yetiştik. Öğrencilerini de bu felsefe ile yetiştirdi."

Her konuda bilgi belge bırakmak azminde ve heyecanında bir ustadır Muammer SUN. Yazarak, besteleyerek, kitaplar hazırlayarak ve en önemlisi öğrenciler yetiştirerek... İnsan yetiştirmenin her iki yolunu da kullanmıştır. Hem doğrudan hem dolaylı yoldan kurmuştur öğrencileri ile ilişkisini. Sayıda sınırlı öğrencileri ile doğrudan ama asıl önemlisi okul şarkıları, marşları, türküleri ve kitapları ile de milyonlarca öğrencisi olan bir sınıfın hocası olmuştur. Tıpkı Rıfat ILGAZ gibi. Tıpkı Asım BEZİRCİ gibidir; yorulmayan, üşenmeyen ve daima üreten bir karınca misali.

Göztepe'de dört dost besteciyi bir arada gösteren bu resimde, ön sıralarda görülenlerin üçü birer birer gittiler.

"60'lı, 70'li yıllarda ortak bir amacımız vardı: Yurdumuz insanına başta çağdaş, çoksesli müzik olmak üzere, her şeyin en iyisini, en doğrusunu en güzelini vermekti ülkümüz. Başardık mı? Belki biraz. Ama yeterli mi? Hayır. Boğuştuğumuz kötülükler, aşmaya çalıştığımız engeller olmasaydı belki daha iyisini yapabilirdik."

FAŞİST BASKILARIN HEDEFİ

O, sistemin sanat adına yaptığı bütün dikteleri reddettiği için Muammer SUN'dur. Onun için ömrü görevden alınmalarla, sürgünlerle ve kısıtlamalarla geçti ama hiç pes etmedi. Bu konuda yine kızı Müride Sun Aksan şunları söylüyor:

"Ülkemizde sanatın gelişebilmesi için gerekliliğine inandığı nota ve plak basım evi kurma hayalini kendi çabasıyla gerçekleştirdi. Önüne çıkartılan bin bir engele rağmen bunları başardı, ömrü mücadele ile geçti. Engel olmasalardı neler başarılırdı kim bilir? Sistem onun değerini ne kadar bildi meçhul ama o ülkesine, ülkesinin insanlarına çok şeyler katarak yaşadı."

Kimileri pek bahsetmek istemez ama Muammer SUN, tüm faşist darbelerin, baskıcı ve laf anlamaz dönemlerin de hedefinde olmuştur.

Hocam, iki gözümün nuru Yalçın Tura ise ardından şunları paylaşıyor yana yana!

"Muammer'in en büyük tutkusu, yurdun her köşesinde çoksesli korolar kurdurup geniş kitlelere iyi müziği ulaştırmaktı. Cem İpekçi TRT'ye Genel Müdür olunca Muammer Sun'a TRT Müzik Dairesi Başkanlığı'nı teklif etti. Muammer kabul etti, ilkin TRT Çoksesli Korosu'nu kurdurdu. Başına ünlü koro şefi Walther Strauss'u getirtti. Sınavla alınan genç sanatçıların yetişmesi için çok çalıştı. Daha sonra, Müzikbilimi, Edebiyat ve Çoksesli Müzik alanında, değişik dallarda yapıtlar oluşması için yarışmalar açılmasını sağladı. Tanınmış bestecilere yapıtlar ısmarladı. Her dalda ilginç ve değerli yapıtlar ortaya çıkmaya başlamıştı. Müzik alanında yapılan çalışmalar dinletilerde halka sunuluyordu, ayrıca bir de şenlik yapılması tasarlanıyordu ki... Memduh Tağmaç, Muhsin Batur ve Faruk Gürler'in öncülüğünde bir darbe, bütün bu güzel ve yararlı işlerin askıya alınmasına neden oldu. TRT'nin başına getirilen Musa Öğün, ısmarlanan ve ödül kazanan bütün yapıtları, tür farkı ayırt etmeden, 'Bunlar komünistlerin işi!' diyerek çuvallara doldurttu ve yok etti. Muammer tutuklandı. Uzun süre kendisinden haber alınamadı. Nerede, hangi tutukevinde, ne gibi koşullarda tutulduğu bilinmiyordu. O dönemde pek çok kişinin başına geldiği gibi yok edilmiş miydi?

Uzun bir süre sonra salıverildi. Ondan sonra da ömür boyu çekmek

zorunda kaldığı böbrek yetmezliği, göz bozukluğu, sigara alışkanlığı gibi sıkıntıların yanı sıra, işsizlikle de boğuşmak zorunda kaldı. Bütün bu olayları, ayrıntılarıyla, değerli eşi Sinemis Sun'un yazdığı 'Karnında Güneş Taşıyan Adam' başlıklı yaşam öyküsünden okuyabiliyoruz.

Direndi, yılmadı, bin bir güçlükle boğuşarak çalıştı. Birbirinden güzel, unutulmaz, çok değerli yapıtlar ortaya koydu. Binlerce öğrenci yetiştirdi. Örnek bir sanat ve düşünce adamı olarak yurdumuzun insanlarına iyiyi, doğruyu, güzeli tanıtmaya gayret etti.

Yarım yüzyılı aşan bir dostluk, kardeşlik, arkadaşlık, ülküdaşlık bugün sona mı eriyor? Hayır! 60'lı, 70'li yıllarda ortak bir amacımız vardı: Yurdumuz insanına başta çağdaş, çoksesli müzik olmak üzere, her şeyin en iyisini, en doğrusunu en güzelini vermekti ülkümüz. Başardık mı? Belki biraz. Ama yeterli mi? Hayır. Boğuştuğumuz kötülükler, aşmaya çalıştığımız engeller olmasaydı belki daha iyisini yapabilirdik."

O şartlanmışlıklar, o kötülükler, o kalıplar ve o cepheleşmeler. Düşünen üreten insana yaşamı zindan eden nobranlar, kötüler ve hadsizler... Sanırım bu da yaşamın dilemması.

Kendisi gibi düşünmeyen ve üretmeyen sanata ve sanatçıya zindan hayatı yaşatmayı neredeyse şiar edinen legal ve illegal sistemlerin tek ortak paydaları işkencedir, yasaklamalardır, kişiyi hor görme ve yok saymadır. Muammer SUN biraz da bunlardan payını aldığı için Muammer SUN'dur!

Sevgili kızı şöyle anlatıyor o zorlu günleri:

"(...) derken 12 Mart geldi. İki kez kısa gözaltılar ve 45 gün ortadan kaybedilme vak'alarında canım annem sıkıyönetim savcılarının kapılarını aşındırdı 'Çocuklarımın babasını bulun, siz aldınız, siz bulun!' diye..."

Her konuda bilgi belge bırakmak azminde ve heyecanında bir ustadır Muammer SUN. Yazarak, besteleyerek, kitaplar hazırlayarak ve en önemlisi öğrenciler yetiştirerek... İnsan yetiştirmenin her iki yolunu da kullanmıştır. Hem doğrudan hem dolaylı yoldan kurmuştur öğrencileri ile ilişkisini. Sayıda sınırlı öğrencileri ile doğrudan ama asıl önemlisi okul şarkıları, marşları, türküleri ve kitapları ile de milyonlarca öğrencisi olan bir sınıfın hocası olmuştur.

UNUTMAK İHANETTİR

Muammer Sun'u yolcu ederken bunun son olmadığını biliyoruz. Bu yolculamalar yaşamın gereği mutlaka olacaktır. Ve dahi bu acılar, bu uğraşılar, beraberinde gelen başarılar belki bir başka figür özelinde tekrar yaşanacaktır. Fakat değişmeyen bir şey daha olacaktır; geriye yalnızca hoş bir sadâ kalmayacak; insanlık tarihinin mücadele ve evrimine dair adımlar devam edecek, bu adımlamanın öncüleri unutulmadığı gibi bu adımlara tuzaklar kuranlar da unutulmayacaktır. O adımlamada emeği olanlara ne mutlu! Üstadım Yalçın Tura, Muammer SUN'u yolcu ederken bu duyguyu şöyle bir anı ile dile getiriyor:

"Muammer Sun kardeşimin bıraktıkları onu yitirmekten duyduğumuz büyük acıyı biraz olsun unutmamızı sağlıyor. Onun bize armağan ettiği eserler sonsuza değin içimizi aydınlatmayı sürdürecek. Onu unutmayacağız. Ama ona o acıları çektirerek, bizleri mutlu edecek daha pek çok güzelliği yaratmasına engel olanları da unutmayacağız. Metin Erksan'ın söylediğini yineliyorum: 'Unutmak ihanettir!' Yıllarca önce bir gün, sonra sık sık yaptığımız gibi, Göztepe'deki evimde buluşup uzun uzun konuşmuş, daha sonra da evin kapısı önünde resim çektirmiştik. Göztepe›de dört dost besteciyi bir arada gösteren bu resimde, ön sıralarda görülenlerin üçü birer birer gittiler. En arkada ben kaldım. Bakalım ben de sıramı savdığımda, arkamızda, soluk bir resimde dört gölge kalacak."

Kimler bu acıları çekmedi ki, kimler gelip geçmedi ki o zulüm saraylarından? Tek sebep "onlar gibi olmamak"tı! Hepsi bu. Ruhi Su, Yılmaz Güney, Cemil Meriç, Metin Altıok, Behçet Aysan, Asım Bezirci ve daha niceleri... Biliyorum, okurken bana kızıyorsunuz şunun adı niye yok, bunu da listeye neden yazmadın diye? Onların kötülüklerine ne benim ilmim yeter ne de listelerini yazmaya kâğıdım, mürekkebim...

Şimdi bütün bunlar dururken son Türk büyükleri, yandaşlar, candaşlar, muhalifler, muhafazakârlar, sağcılar, solcular, devrimciler, milliyetçiler, aydınlar, karanlıklar her ne iseniz; Muammer SUN hepinizin şarkılarını besteledi, hepinizin çocuklarına ve dahi sizlere de öğretti. O yalnızca kuru bir taziyeyle yetineceğiniz ya da tumturaklı yolculama tümcelerinizle kendi ideolojilerinize malzeme yapacağınız biri değil; o, ayakları kendi toprağında düpedüz bir devrimcidir.

"YURDUM, ACIYLA YORGUN GİBİSİN"(*)

■ TAMER ÇAĞLAYAN

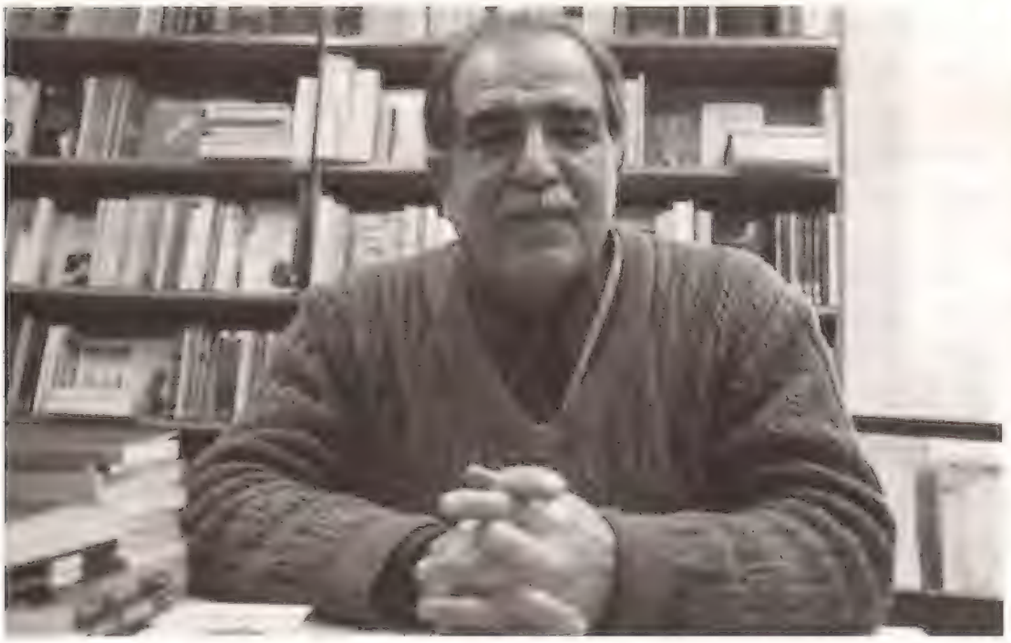

Server Tanilli'nin Ankara'ya geldiği ve İlhanilhan Kitabevi'ni ziyaret ettiği günlerde miydi, olabilir, Muzaffer abiyle birlikte Karşıyaka'ya, İlhan Erdost'un mezarına gidecektik. Gitmeden önce Yenişehir Çarşısına gidip, merdiven altı dükkânlarda zımpara kâğıdı aradık. Orada kendimi dehlizlere inmiş gibi hissettim. Zımpara kâğıdını ne yapacağız diye merak ettim, ama sormadım.

ACI HABER TEZ ULAŞIR

Muzaffer İlhan Erdost artık aramızda yok...

25 Şubat 2020 günü doğayla birleşti.

Kardeşi İlhan Erdost'un, oğlu Barışta'nın, yaşam yoldaşı Rana ablamızın yanında şimdi...

Muzaffer abimin aramızdan ayrıldığı haberini komşu şehir Hannover'de yaşayan Cem Bahadır kardeşimden gelen cep iletisinden öğrendim. İşteydim. Yasak olmasına rağmen bir ara cep telefonuma bakma ihtiyacını hissettim. Çalışırken hiç elime almadığım telefonun ekranından içimi yakan haberi okudum. Üzüntü içinde çalıştığım makinenin başında kalakalmışken, bu kez de Frankfurt'tan, edebiyat dostu arkadaşım Selçuk Ülger'den bir ileti düştü telefonuma. Cümleler aynıydı: "Muzaffer abimizi yitirdik!"

İnsanın bazen eli kolu bağlanır ya, bende de öyle oldu. Almanya'nın gri göğü altında duyduğum acıya, cenaze törenine katılamayacak olmanın hüznü de eklendi. Kanatlanıp o anda Ankara'ya uçabilseydim keşke...

Hemen İstanbul'daki kardeşim Aytunç'u aradım. Neler yapabileceğini sordu. İkizim Taner'le benim adıma bir çelenk yaptırmasını rica ettim.

Üstüne de, "Her zaman özlemle" yazılsın, dedim. Çünkü Muzaffer abimi yıllardır gurbette zaten hep özlemle anıyordum...

Akşam saatlerinde çıktığımız uzun molada Suları'ya nihayet ulaştım.

"O kadar çok arayan var ki, senin aradığını görüyordum fakat cevap veremiyordum." dedi. Sesi çok bitkindi...

SON BULUŞMAMIZ

Aramızdan ayrılmadan iki ay kadar önce görüşmüştüm Muzaffer abimle. Suları, kitabevinden biraz erken ayrılmış, ben de kitabevinin emektarı Galip'le birlikte çıkar, yakınlardaki kalacağım otele giderim diye düşünüyordum. Bir ara telefonum çaldı, baktım Muzaffer abi: *"Tamer, otelde yalnız kalma, bizim eve gel, Suları bir şeyler hazırlıyor, birlikte akşam yemeği yeriz, sonra gidersin otele"* dedi. Onun eşsiz sohbetine nasıl 'hayır' diyebilirdim. Yakınlardaki Tekel

bayisinden hemen bir rakı alıp yola koyuldum. Suları kapıda karşıladı beni. Muzaffer abi odasında çalışıyordu. Merhabalaşmak için odasına girdiğimde gözlerime inanamadım; çalışma masasından yattığı yatağının üstüne kadar her yer kitaplarla, kâğıtlarla doluydu. O anın bir fotoğrafını çekemediğime hâlâ yanarım.

Yıllar önce, Suları'yla evli olduğumuz zamanlar masada herkesin yeri belliydi. Nicedir Barışta ve Rana ablamız da aramızda yok. Muzaffer abiyle karşılıklı oturuyoruz, Suları çaprazımızda. Bu balkonda nice sohbetler eşliğinde Ankara ışıklarını seyrettik. Nice güzel anılara tanık oldum...

Hiç unutmuyorum... Yıllar önce yine bir gelişimde, *"Ben ölürsem, İlhan'ın mezarına dokunmayın, öylece kalsın. Beni de fazla bekletmeden toprağa verin"* demişti.

Server Tanilli'nin Ankara'ya geldiği ve İlhanilhan Kitabevi'ni ziyaret ettiği günlerde miydi, olabilir, Muzaffer abiyle birlikte Karşıyaka'ya, İlhan Erdost'un mezarına gidecektik. Gitmeden önce Yenişehir Çarşısına gidip, merdiven altı dükkânlarda zımpara kâğıdı aradık. Orada kendimi dehlizlere inmiş gibi hissettim. Zımpara kâğıdını ne yapacağız diye merak ettim, ama sormadım. Meğerse, İlhan Erdost'un işkenceyle öldürülmesi ciğerlerini soğutmamış ki bazılarının, bir de mezarına yazılar yazmışlar, karalamışlar. Gittiğimizde o yazıları zımparayla temizledik...

Mermerin üzerine sprey boyayla yazılmış "TOP" kısaltmasına ilişti gözüm zımparayla yazıları silerken, *"Ne olabilir ki bu kısaltmanın anlamı?"* diye seslice düşünürken, Muzaffer abi kendisine has gülüşüyle: *"Türkiye Orospular Partisi"* deyivermişti...

"İlhan'ın mezarına taşıdığımız çiçeklerle koca bir çiçek bahçesi kurulurdu. Her zaman bakımlı olmasına gayret ediyorum" demişti. İlhan Erdost'un mezarına yakın mezar taşlarının tekmelenerek kırıldığına tanık olmuştuk. *"Devrimci çocukların mezarları bunlar"* demişti Muzaffer abi eğri büğrü duran mezar taşlarına üzgün gözlerle bakarak.

Soldan sağa: Taner Çağlayan, Muzaffer İlhan Erdost, Suları Erdost ve Tamer Çağlayan.

Dönüş yolunda Deniz'in, Hüseyin'in ve Yusuf'un mezarlarına da uğradık. Mezar taşlarının üzerlerinde yarım içilmiş sigaralar duruyordu... Ziyaretten sonra *"Mahir'in mezarı da şu taraflarda"* diye gösterdi eliyle.

ANILAR ANILARI AÇIYOR

Yıllar önce kardeşim Taner'le Ankara'ya gidişimizde yine kitabevine uğramıştık. *"Üç Sivas"* yenice matbaadan gelmiş, kapağı henüz verniklenmemişti. Gelen ilk kitabı yeğenim Nisan'a imzalamıştı... O zamandan bu yana Nisan'ı hiç görmemesine rağmen, adından dolayı yeğenime ayrı bir sevgisi vardı. Matbaadan gelen dumanı üstünde ilk kitap, ilk imza, ilk okur... bir yayıncı için büyük anlamlar taşıyordu çünkü.

Avrupa'daki yayıncıların sahip olduğu geniş olanakların binde biri Muzaffer abinin elinde olmuş olsaydı, Sol Yayınları nerelerde olurdu acaba, diye her zaman düşünmüşümdür.

Almanya'daki *Ullstein Verlag* (Yayınevi) ile ilgili bir belgesel film izlemiştim yıllar önce. Çok izlenen kanallardan birisinde gösterilmişti bu belgesel. Ullstein Yayınevi yöneticisinin odasını gördüğümde, aklıma Muzaffer abinin önce Bayındır Sokağı sonrasında ise, Karanfil Sokağına taşınan kitabevindeki odaları gelmişti. Televizyonda gördüğüm odalarla mukayese edilemeyecek denli farklılıklar vardı. Üzülmüştüm. O daracık odalardan, olanaksızlıklardan, Türkiye'nin tüm insanlarına ışık taşıyordu. Yüreğini koymuştu bu işe...

Odası çok küçüktü ama oradan gelen daktilo tıkırtıları ben dahil, onu ziyarete gelen herkesin içini iyimser

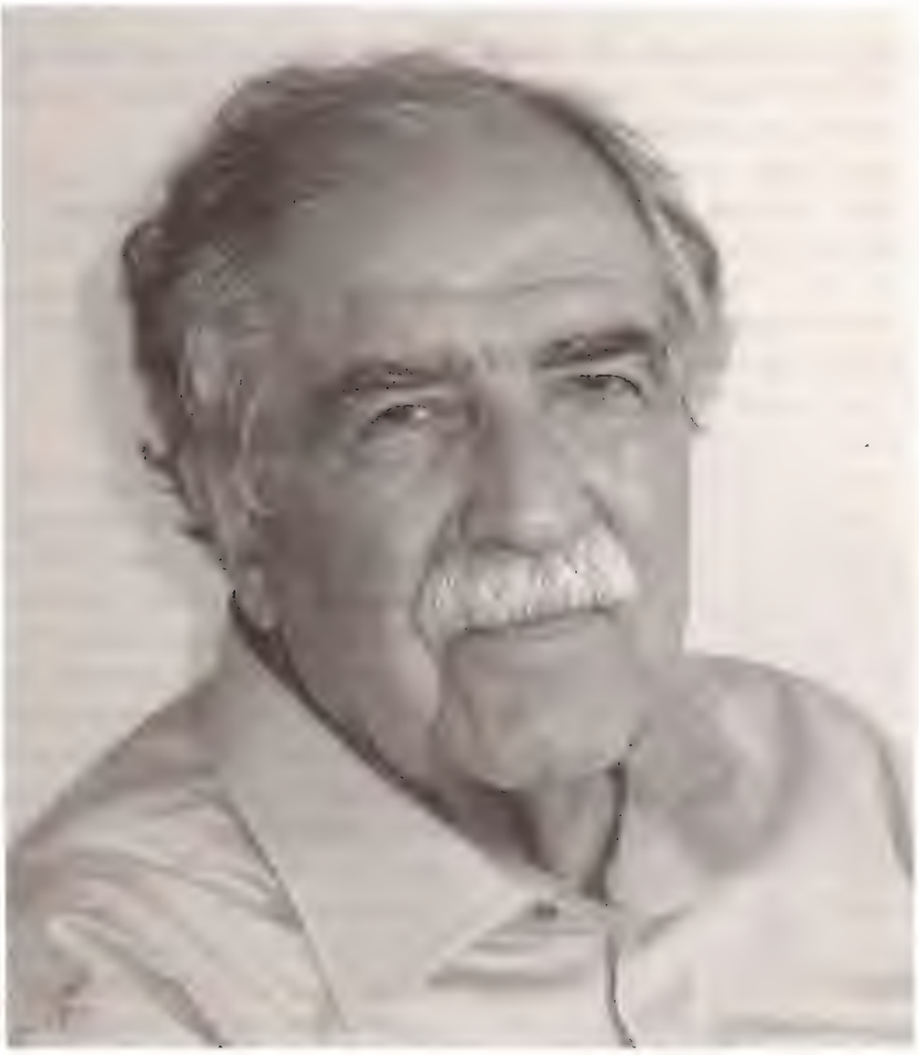

kılardı. Muzaffer abi gibi, bu uğurda canını adamış bir yayıncının, biraz daha geniş olanaklara, en azından rahat bir çalışma ortamına sahip olması gerekmez miydi?

Şöyle, yayınevinin arşivinin, çevirisi yapılmış bütün kitapların asıllarının bulunduğu, büyük kütüphaneli genişçe bir oda yakışmaz mıydı ona? Alman televizyonundaki o belgeseli içim burkularak izlemiştim.

2007 yılında bir telefon görüşmemizde, Nisan ayında İstanbul'daki Nâzım Hikmet Vakfı Sanat Galerisinde *"Sana Çiçek Getirdim"* adlı resim sergisinin açılacağını söylemişti.

Bir sürpriz yapıp kısa süreliğine İstanbul'a gitmiştim. Serginin açılış günü yoğun bir kalabalık vardı. Daha önceleri yazdıklarını okuduğum, eserlerini izlediğim birçok yazar, oyuncu, şair, tiyatro ve sinema oyuncuları oradaydılar. Tarık Akan, Rutkay Aziz, Gülriz Sururi, Arif Damar, Bertan Onaran, Alaettin Aksoy şu anda orada olduklarını hatırladıklarım. Benim için en önemlisi ise, yazılarını yıllardan beri ilgiyle okuduğum İlhan Selçuk'la tanışmak oldu. Kısa bir sohbetin ardından bir fotoğrafla o anı ölümsüzleştirmiştim.

Bir köşede Rana ablayla uzunca sohbet etmiştik. Geldiğime çok sevinmişti. Onlar ertesi gün Ankara'ya hareket edeceklerdi. Çok nitelikli, güzel resimler sergilendi o gün. Çoğu hemen satılmıştı, bunu resim çerçevelerin kenarlarına yapıştırılan 'satılmıştır' etiketlerinden anlıyordum.

O günün anısı için satın aldığım ve Almanya'ya getireceğim iki güzel resim, sergi sonuna kadar duvarda kalacaktı. Daha sonra, Barışta dalgınlıkla resimleri duvardan almayıp unutunca, bir daha o resimler bulunamadı. Almanya'ya sergiden eli boş dönüşüm Muzaffer abiyi çok üzmüştü. Yıllarca Barışta'nın bu dalgınlığına söylenip durmuştu...

ANILARI YAZILMALIYDI

Barışta'nın 2013'te genç yaşında yitişinden iki yıl sonra, eşi Rana abla da, 2015 yazında sessizce yitmişti. *Cumhuriyet* gazetesindeki bir ilandan tesadüfen öğrenmiştim Rana ablanın ölümünü. Muzaffer abiyi aramıştım. Haberi nasıl duyduğuma şaşırmıştı.

Yayıncı-yazar Remzi İnanç abinin bir sözü vardır: *"Acı haber hem hapishanede hem de yurt dışında hemen duyulur"* diye. Oysa Rana ablamın durumu iyiye gidiyordu...

Suları'yla evlenmeden önce Rana ablaya *"Neden anılarınızı yazmadınız ya da yazmıyorsunuz?"* diye sormuştum. Hatta Perihan Akçam'ın kitabını da örnek göstermiştim. Bir yayıncıyla, Türkiye'nin belli bir dönemine tanıklık etmiş, o dönemde eserler vermiş insanlar, o insanların yakınında bulunanlar anılarını bana kalırsa mutlaka kaleme almalı, yayımlamalıydı.

Olmadı, Rana ablâ da anılarını yazamadı...

Türkiye'ye gittiğimde annemle birlikte Muzaffer abilerin Eryaman'daki evlerine başsağlığına gittik. Evde Muzaffer abi ve Suları vardı. Muzaffer abinin akrilik boyayla yapmış olduğu resimler duvarlara asılmıştı. Barışta'nın fotoğrafları...

Suları mutfakta bir şeyler hazırlarken Muzaffer abi Rana ablanın hasta-

ne günleri anlattı bize. Hele o tıbbi terimleri bütün ayrıntılarıyla nasıl olup da aklında tutabildiğine şaşırmıştım.

"Birlikte uzun ve güzel günlerimiz oldu Rana'yla. Acıyı, sevinci... her şeyi yaşadık birlikte. Bunları yazmasını söyledim, ama olmadı" demişti.

Eryaman'daki evine Barışta'nın vefatı nedeniyle gelmiştim. Mutfağın oradaki terasta öğle yemeği yemiştik. Rana abla, Naşide abla, Suları ve Muzaffer abiyle birlikte. Rana abla evladına ağlıyordu, Muzaffer abi için için yanıyordu. Kederimden gözlerine bakamıyordum. Onlara söylediğim hiçbir sözün teselli olamadığını biliyordum. Çünkü giden bir oğuldu, evlattı...

Ben ne anlatsam hepsi boştu, bilincindeydim bunun. Gözyaşlarına gözyaşımı katmıştım...

Rana ablayla da Muzaffer abimle de benim aram her zaman iyi oldu. Suları'yla evliliğimiz ve ayrılığımız sonrasında da yakın ilişkilerimiz hep devam etti.

Yine Almanya'ya dönüşüme yakın günlerde Ankara'da kitabevindeyiz. Dışarıda yemek yeme önerimi, "Boşver burada bir şeyler atıştırırız." diyerek karşılamıştı Muzaffer abi. Kitabevi mutfağında, o sıcak ortamda, rakı içip bir şeyler yiyoruz. Avukat- Yazar Nevzat Helvacı geliyor, ardından yazar Vecihi Timuroğlu... Bir iki kişi daha... Vahap Erdoğdu, katılıyor sonra. "TİHAK'ın toplantısını hazır buradayken yapalım" diyor birisi.

Yeniliyor, içiliyor, sohbetin beli kırılıyor... Benim gitme vaktim yaklaşıyor... "Kitabı hem sana hem de Taner'e ayrı ayrı imzaladım" diyor Muzaffer abi, "masamın üzerinde." *"12 Eylül Turka"ları* kitabını, *"Tamer Çağlayan'a, yüreğimdeki Çağlayanla. Sevgiyle"* diyerek imzalamış. Gitmek için kalkıyorum. *"Tamer gidiyor musun?"* diye gözlerime bakıyor Muzaffer abi...

Onun o bakışı bana çok şey anlatıyor, yıllardan beri bu bakışı hiç unutmuyorum. Suları benimle merdiven başında vedalaşıyor...

SON KONUŞMAMIZ

Onu son kez gördüğüm akşam bazı tasarılarından söz açmıştı. İlhan Erdost'un öldürülmesiyle ilgili AHİM'e başvurmak için hazırlıkları olduğunu, başvuruyu yaptıktan sonra da elindeki belgeleri, başvuru metniyle birlikte kitap yapacağını söylemişti. "Acaba yıllar sonra yapılacak başvuru kabul edilir mi?" diye kendi kendime o an düşünürken, sanki benim içimden geçenleri sezmiş gibi, "uluslararası bir anlaşmada ilgili bir maddeyi buldum, bu tür davalarda zaman aşımı olmuyormuş, oradan yakaladım boşluğu" demişti.

Sonra başka kitap projelerinden bahsetti. Üzerinde çalıştığı *"Uluslararası Hukuk ve Soykırım"* kitabından haberliydim. Benim yıllardan beri beklediğim *İsmet İnönü*'yle ilgili bir çalışması, tanıdığı yazarları kaleme alacağı, yıllardan beri masasında bekleyen *Portreler* vardı...

Çizdiği resimlerin toplanacağı bir katalogdan bile söz açmıştı.

Muzaffer abi her zaman yazın çalışmalarında etkin oldu. Önemli konularda belge niteliğinde yazılar kalem alırdı. Şimdi onun boşluğunda birçok şey eksik kalacak...

Muzaffer abimin aramızdan ayrıldığı günün gecesi işten geldim. Bilgisayarı açıp internete girdim. Onunla ilgili haberleri okumaya başladım. Bardağa rakı koydum, kederli bir biçimde rakımı yudumlarken, anılarımda Muzaffer abinin "Haydi Tamer!" sesi çınladı durdu.

Bardağımı, 30 yıl hiç görmediğim babamın yokluğunda, bana birlikte olabildiğimiz dönemlerde bir baba sevgisiyle yaklaşmış olan Muzaffer abi için kaldırdım...

Jiwan Gasparyan'la Erkan Oğur'un CD'sini bulup *"Fuad"*ı gözyaşlarıyla dinledim...

Her zaman özlemle Muzaffer abim...

Her zaman ve daima...

(*) Yazının başlığı, Muzaffer İlhan Erdost'un bir şiirindeki dizesinden alındı.

Suları'yla evlenmeden önce Rana ablaya "Neden anılarınızı yazmadınız ya da yazmıyorsunuz?" diye sormuştum. Hatta Perihan Akçam'ın kitabını da örnek göstermiştim. Bir yayıncıyla, Türkiye'nin belli bir dönemine tanıklık etmiş, o dönemde eserler vermiş insanlar, o insanların yakınında bulunanlar anılarını bana kalırsa mutlaka kaleme almalı, yayımlamalıydı. Olmadı, Rana abla da anılarını yazamadı...

AKLINIZDA TUTUN BAY REKTÖR, SORUMLUSUNUZ VE BİZLER TARİHİZ

■ FİKRET İLKİZ

Araştırma ve eğitimdeki akademik özgürlük doğrunun ve bilginin elde edilmesinde ve dağıtımında sınırsız sorgulamayı garanti etmesinin yanında, açıklama ve eylemde özgürlüğü ve bilginin yayılması için özgürlüğü garanti etmelidir.

İstenmiyorsunuz...

Daha nasıl anlatsınlar; caz mı yapsınlar?

Boğaziçi Üniversitesi öğrencileri; Rektör atamasına tepkilerini sürdürüyor. **"Üniversitemizde Kayyım Rektör İstemiyoruz"** dediler. Üniversite kapısına kelepçe takıldı... Öğrencilerin ardından cübbelerini giymiş öğretim üyeleri Boğaziçi Üniversitesi Rektörlük Binası›na sırtlarını dönerek *"belli bir işin yapılması için resmi makamlarca yetkili olarak görevlendirilmiş kimse"* olan Rektörü protesto ettiler.

Toplanmak, protesto gösterisinde bulunmak, basın açıklaması yapmak ifade özgürlüğü hakkının en etkin yöntemidir, en etkili protesto özgürlüğüdür.

Öğrenciler ve akademisyenlerin protestosu üniversite duvarlarını aşmıştır...

Acaba öğretim üyeleri sırtlarını dönerek gerçekleştirdikleri böyle bir protesto eylemini yapmaya hak sahibi midirler?

Evet hak sahibidirler, akademik özgürlükleridir.

Akademisyenler için akademik özgürlük ne demektir?

Avrupa Konseyi Parlamenterler Meclisi tarafından kabul edilen, **Akademik İfade Özgürlüğünün Korunmasına İlişkin 1762 (2006) sayılı Tavsiye Kararında;**

"4. *Magna Charta Universitatum*'a uygun olarak Kurul akademik özgürlüğe ve üniversite özerkliğine olan hakları yeniden doğrulamaktadır. Akademik özgürlük ve üniversite özerkliğinin temel prensipleri şunları kapsamaktadır:

4.1. Araştırma ve eğitimdeki akademik özgürlük doğrunun ve bilginin elde edilmesinde ve dağıtımında sınırsız sorgulamayı garanti etmesinin yanında, açıklama ve eylemde özgürlüğü ve bilginin yayılması için özgürlüğü garanti etmelidir.

4.2. Akılcı yarar politikasına, iyi idarelerine, yeterli yönetimlerine dayanılarak, üniversitelerin kurumsal özerkliği geleneksel ve hâlâ gerekli kültürel ve sosyal görevlerinde bağımsız bir görüntüye sahip olabilmelerini gerektirmektedir.

4.3. Tarih, akademik özgürlük ve üniversite özerkliği ihlal edildiğinde entelektüel bir çöküşün ve bunun sonucu olarak da sosyal ve ekonomik bir geri çekilmenin yaşandığını ispatlamıştır.

(...)

6. Bilgi toplumunda yaşanan gelişmeyle birlikte, yeniliklerin tanımlanıp yansıtıldığı toplum ve üniversite arasında yeni bir anlaşma sağlanması gerekmektedir. Bu anlayışla üniversitelerin kamuya ve kendi misyonlarına karşı kültürel ve sosyal sorumlulukları, hesap verebilirlikleri, **akademik özgürlüğün kaçınılamaz** bir diğer tarafı olarak düşünülmelidir."

Üniversiteler özerktir, ülkemizde değildir.

YANDAŞLIK BİLİM ÖZGÜRLÜĞÜYLE BAĞDAŞMAZ

Akademik özgürlük ve ayrılmaz parçası olan **özerklik** ne anlama gelir?

Bilim Akademisi Yönetim Kurulu *2016-2017 Akademik Özgürlükler Raporu* sunuşunda

Türkiye'de Akademik Özgürlüklerin durumu hakkında üçüncü raporunu kamuoyuna duyururken **derin endişeler taşıdıklarını** yazdılar.

Eyyy atanmışlar; öğrencileri terörist olarak damgalayan, değer ver-

meyen, öğrencilerini hiç korumayanlar... Bilim Akademisinin 2017'de söylediklerinin muhatabı özellikle sizlersiniz. Şunu söylediler;

"Akademik özgürlük ve özerklik, *Anayasa'nın 27. maddesinde güvence altına alınan bilim ve sanat özgürlüğü nedeniyle en üst düzeyde hukuksal korumaya sahiptir. Kuşkusuz, her türlü atama ve yükseltmenin liyakat esasına göre yapılması; kişisel, ekonomik ve siyasal nüfuz kullanımına ya da kayırmacılığa bağlı yozlaşmanın önlenmesi ve bilimsel etiğin korunması, bilimde kalite ve gelişmişliğin temel öncülleridir. Bu öncüllere aykırı biçimde belirli bir gruba aidiyet, yandaşlık, yakınlıklar nedeniyle unvan, terfi, makam ve mevki kazanımı ve kullanımı kabul görmemelidir. Fakat bu tür şüphelerin olması halinde akademisyenlere ilişkin idari ya da cezai önlemlerin, gereken tüm özenle yapılmış inceleme ve soruşturmalara dayanması bilim ve sanat özgürlüğünün anayasal konumundan kaynaklanan ek bir zorunluluktur."*

Makam odalarınıza fotoğraflar asmak gibi bir şey değildir, akademisyen olmak...

Bilim Akademisi bu raporun **"Üniversite Özerkliğine Kurumsal ve Kalıcı Müdahaleler"** bölümünde, üniversitelerin kendi seçimlerini kaldırıp **atama usulü ile** rektörlerin belirlenmesine dair 2016 yılında yapılan kanun değişikliği, 676 sayılı OHAL KHK'sının kanunlaştırılmasıdır saptamasını yapıyor. Rapora göre; böylece üniversite **özerkliğine çok ciddi bir darbe daha vurulmuştur.**

Nasıl mı? Rapor yanıtlıyor... "Bundan sonra devlet üniversitelerinin rektörlerinin YÖK tarafından belirlenen 3 aday arasından Cumhurbaşkanı tarafından atanması, vakıf üniversitelerinin rektörlerinin de mütevelli heyetinin önerdiği adayların YÖK onayından geçtikten sonra yine **Cumhurbaşkanı tarafından atanması sistemi uygulanacaktır. Nitekim ilgili düzenlemenin yasalaşmasından sonra birçok devlet ve vakıf üniversitesinde bu uygulamaya hemen başlanmıştır. Bu bağlamda devlet üniversitelerinde en çok oyu alan adaylar YÖK tarafından önerilmediği gibi, seçimde aday olmamış ya da o üniversitenin mensubu dahi olmayan kişiler rektör olarak atanmıştır.** Vakıf üniversitelerinde mütevelli heyetleri tarafından saptanan rektör adayları da atanmayabilmiştir. **Birçok üniversitede rektörler halen vekâleten görevlerine devam etmektedir."**

Üniversitelerin özerkliği adım adım nasıl ortadan kalktı?

ÖZERKLİK SÜS DEĞİLDİR

Bilim Akademisi, 2016-2017 **"Akademik Özgürlükler Raporu"** *Sonuç* bölümünde diyor ki;

"Bütün bu düzenlemeler göstermektedir ki, siyasi iktidar ülkenin en iyi yetişmiş iş gücü olan üniversite **öğretim görevlilerine hiç güvenmemektedir.** Ne kendi rektörlerini gereği gibi seçebilecekleri, ne de araştırma önceliklerini ve uzmanlık alanlarını gereği gibi belirleyebilecekleri düşünülmektedir ki, bunun merkezi otorite tarafından yapılması tercih edilmiştir. Ayrıca öğretim görevlilerinin özgürlük alanlarının geniş tutulması şöyle dursun, devlet memurlarından daha sıkı bir rejime tâbi tutularak ancak zapturapt altına alınabilecek potansiyel suçlu bir kitle olduğu inancı hakimdir belli ki.

Oysa üniversite özerkliği, her üniversitenin kendi araştırma ve eğitim politikalarını, topluma yapacağı katkıları kendi gelenekleri ve imkânları çerçevesinde değerlendirmesi demektir. **Özerklik soyut bir süs değil, bir ülkenin bilim ve teknoloji üretebilmesi, toplumsal ekonomik gelişmesini ve elbette demokrasiyi yeni fikirlerle yürütebilmesi için şarttır.** Açıktır ki mesele rektörün öğretim üyelerince seçim yoluyla veya mütevelli heyetinin seçimiyle gelmesi değildir. **Esas mesele her üniversitenin kendi rektörünü bulmakta söz sahibi olup olmayacağıdır.** Üniversitenin kendi organları tarafından, kendi usul ve geleneklerine göre bir

değerlendirme ve arayışla uygun rektörün bulunması yerine, rektör tayininin dışardan, merkezin takdiri ile yapılması **hiyerarşik düzen içinde üniversitenin de özerkliğini kaybetmesi demektir."**

Çoğaltılmış üniversitelere, o kadar çok rektör tayin edildi ki... Üniversitelerin akademik özgürlüğü ve özerkliği ortadan kaldırıldı. Durum bu kadar açıktır.

Olan bitene ses çıkarmayanlara inat Boğaziçili öğrenciler ve akademisyenler ses verdi.

ELEŞTİRME ÖZGÜRLÜĞÜ

Akademik özgürlüğün ayrılmaz parçası ifade özgürlüğüdür. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin kararlarına göre demokratik bir sistemde, Hükümetin eksikliği veya eylemleri gerek yasama ve yargı erki gerekse kamuoyunun yakın denetimi altındadır.

Siyasal iktidar özerk ve akademik özgürlüğe sahip çıkan üniversiteleri ve akademisyenleri istemiyor. Tahammül edemiyor. Kendisine bağımlı olan ve düzene bağlılıklarından şüphe edilmeyenleri seçiyor. Eleştirenleri, protesto edenleri kendinden saymıyor, düzen düşmanı belliyor, teröristlikle suçluyor. Bilim adamı, çok sinirleniyor. Çünkü, herkese tanınan ifade özgürlüğünün aksine **akademik özgürlük;** herkesin yararlandığı ifade özgürlüğünden çok daha fazla ve geniş bir korumayı gerektirir.

Neden böyledir?

Bir akademisyenin politik bir konuya ilişkin söylemi, bir yurttaşın görüş açıklamasından çok daha fazla etkilidir. Eleştirisinin yöneldiği adres olan siyasal iktidar fazlasıyla tedirgin olur. **Akademik özgürlük;** herhangi bir yurttaştan daha fazla politik meseleler hakkında hiçbir kaygıya kapılmadan görüş bildirebilme ve ifade özgürlüğünün korumasından tam olarak yararlanabilme hakkıdır.

Boğaziçi Üniversitesi öğrencileri **"rektör atamasını"** protesto ederek demokratik haklarını kullandı. Bu eyleme başka bir anlam yüklemek, düşmanca bakmak, öğrencileri "terörist" ilan etmek düşmanlıktır. Şiddet yok, şiddete çağrı yapmıyorlar. Her protesto eylemi terör değildir.

Bilim özgürlüğüne inanıyorsanız; **atanmış akademisyen** olarak makam koltuğuna oturmayı içinize nasıl sindirebilirsiniz?

Sadece ve sadece akademisyen olduğunuz için; atanmış olmayı bilim özgürlüğü adına reddeder misiniz?

İstifa edebilir misiniz? Cesaret...

POLİS ÜNİVERSİTEYE GİREMEZDİ

Protestolar çok rahatsız edici olabilir, olmalıdır da! Atanmış Rektör için *"koruma"* ile üniversiteye girmek rahatsız edici olmayabilir!

Yıllar yıllar önceydi... Polis üniversiteye giremezdi! Rektörler ve dekanlar izin vermezdi... Özerlik vardı, üniversiteler üniversiteydi!

İstisnaların arasında istisna olmayı seçen öğrencileriyle ve öğretim üyeleri ile özerkliklerini kendi kendilerine kuran üniversiteler "atanmış rektör" kabul eder mi sanıyorsunuz?

Bunca yıl ses çıkarmadılar diye düşünmeyin, susanlar bizleriz, tepkisiz kalıp içimize sindirenleriz, öfkelenip karşı çıkmayanlarız. Atamalar ne ilk ve ne de son... Say sayabilirsen!

Günümüzde atanmış rektörlük görevini içine sindirerek, bir siyasi parti için bunca emeklerinin karşılığıymış gibi verilen **"makamına"** korumalar eşliğinde giden öğretim üyeleri imal eden bir ülkedeyiz. Buna karşı çıkan üniversite öğrencileri ve akademisyenleri; sonuna kadar haklıdırlar! Ne diyorlar dinleyin, kapılara kelepçeler takmayın!

Öğrenciler ve akademisyenler hepimize yüzlerini dönmüşler; Rektörlük binasına sırtlarını...

Rektöre yüz vermiyorlar! Yüzlerini bizler görüyoruz, seslerini bizler duyuyoruz.

Duymuyor musunuz? Anlaşılıyor işte, istenmiyorsunuz, atanmışları kabul etmiyorlar!

Caz yapabilir misiniz? Onlar yapıyorlar. Hiçbir Rektöre nasip olmaz; çok şenlikli ve çok yaratıcı öğrencilerle birliktesiniz, şarkılarla, türkülerle karşılandınız, öylece uğurlanacaksınız!

Öğrenci değillerdi, mahalleden tencere tava çalanlar oldu...

İstenmiyorsunuz, daha nasıl anlatsınlar!

Öğrencileri evlerinden gözaltına almak, eziyet etmek, gayriinsani muameleye tabi tutmak ve üniversite kapısına kelepçe takmak görülmemiş bir iştir, utancımızdır.

Öğrencilere destek veren akademisyenleri işten atmak kör zihniyettir.

Atanmışlığı reddeden akademisyenlerin ve öğrencilerin çoğalacağı üniversitelere sahip çıkmak demek; akademik özgürlük, üniversitelerin özerkliği ve herkesin ifade özgürlüğüdür.

Tarih, akademik özgürlük ve üniversite özerkliği ihlal edildiğinde entelektüel bir çöküşün kaçınılmaz olduğunu ve bunun sonucunun; sosyal, ekonomik ve toplumsal bir yoksulluk olduğunu ispatlamıştır.

Aklınızda tutun Bay Rektör, sorumlusunuz ve bizler tarihiz.

(Bu yazı bianet internet yayınından alınmıştır.)

Michelangelo: Adem ile Havva; cennetten kovuluşun resmi.

Romantizmle Direnmek Mümkün mü?

■ EMRE FİDAN

Manifesto'dan yıllar önce İngiliz işçilerinin yaşadığı sefaleti çarpıcı bir canlılıkla anlatan Engels idi. Yine Marx da uygarlığın acı yüzü ile henüz Rheinische Zeitung editörü iken tanışmış ve yoksul köylülerle, işçilerin safında yerini almıştı. Genç Hegelci felsefe çevresindeyken dahi "felsefe maddi silahını proletaryada bulur" yazabilmiştir. Peki, silahın doğrultulacağı düşmana bu övgü nedendi?

Bütün semavi dinlerde cennetten atılma hadisesi -aralarında bazı nüanslar olsa da- hemen hemen aynı şekilde anlatılır. Bu olaya en detaylı haliyle Tevrat'ın Tekvin kitabında rastlıyoruz. Buna göre, cennette ebedi refah ve mutlulukla mükâfatlandırılan insan, cennet bahçesinde kendilerine yasaklanmış olan tek ağacın meyvesini tadar ve Tanrı'nın mutlak otoritesine karşı çıktığı için de cennetten kovulur. Bu ağaç "iyiyi ve kötüyü bilme ağacı" ya da "bilgi ağacı" olarak anılır. Yani insan, Tanrı buyruğuna, bilmenin şehvetine kapıldığı için karşı koymuş ve cezalandırılmıştır. Kovulan insanın yeryüzündeki cezası da ilginçtir. Yine Tekvin'e göre bu ceza; toprakla uğraşmak, toprağı işlemek ve emek harcayarak besinini ya da genel olarak ihtiyaçlarını temin etmektir.[1] Tanrı'nın huzur dolu ve bereketli bahçesinde bolluk içinde

yaşamak dururken, toprağı işleyerek kendi besinini üretmek... Evet, ilk bakışta büyük bir ceza gibi geliyor.

Tabi ki hikâyemiz burada bitmiyor hatta yeni başlıyor bile diyebiliriz. "İnsanın başat oluşu yavaş yavaş süregelmiş, etkenleri ağır ağır birikmiştir. Bunların arasında bazılarını (...) devrimsel olarak nitelendirebiliriz. İnsan ekonomisini tümden değiştiren ilk devrim, insanı besin kaynağına başat kılmıştır. İnsan ekip biçmeye, bitki yetiştirmeye, seçmesini bilerek yenilebilir ot, kök ve ağaçları geliştirmeye başlamıştır."[2] Gordon Childe'ın devrimsel olarak nitelendirdiği bu dönüşümler dinsel anlatıda "insanın düşüşü"ne karşılık gelir. Tarım devrimi sonrasında, atalarımız içinde, insanın yaşamına devam etmek için doğa karşısında eskisine nazaran avantajlı bir konuma geçmesini tekdüze bularak, kötü donanımlı acemi avcıların yaşamında epik bir heyecan görenler olmuş mudur bilinmez ama binlerce yıl sonra insanlığın bir başka atılımında, romantizm başlığı altında toplanabilecek bu tip eleştiriler ortaya çıkmıştır. Bu atılım, burjuvazinin öncülüğünde endüstri devrimidir.

Marksistler arasında bu sürecin temel dinamiği hakkında tartışmalar olsa da, genel olarak bu geçişin, tarım ve zanaattaki teknik ilerleme ile buna eşlik eden ticari genişlemenin yarattığı zeminde, burjuvazinin sınıf mücadelesindeki zaferi ile kotarıldığını söylemek yanlış olmaz. Marx ve Engels dahi sınıf düşmanlarının bu zaferini, "burjuvazi tarihte son derece devrimci bir rol oynadı" diyerek kutladılar. Onları bu kutlamaya iten şey, endüstrinin işçi sınıfı için yarattığı yıkıcı sonuçlardan habersiz olmaları değildi, kuşkusuz. Manifesto'dan yıllar önce İngiliz işçilerinin yaşadığı sefaleti çarpıcı bir canlılıkla anlatan Engels idi. Yine Marx da uygarlığın acı yüzü ile henüz Rheinische Zeitung editörü iken tanışmış ve yoksul köylülerle, işçilerin safında yerini almıştı. Genç Hegelci felsefe çevresindeyken dahi "felsefe maddi silahını proletaryada bulur"[3] yazabilmiştir. Peki, silahın doğrultulacağı düşmana bu övgü nedendi?

ROMANTİK ELEŞTİRİ

Marksizmin endüstri devrimi ve kapitalizm hakkında çelişkili gibi görünen tutumuna bakmadan önce burjuvazinin öncülüğündeki yeni iktisadi, siyasi ve sosyal ilişkilere farklı bir perspektiften gelen eleştirilere bakalım. Çeşitli disiplinlerde, farklı önceliklerle ve farklı şiddetlerle de olsa kapitalizme yönelen en ciddi eleştirilerden bazıları romantizm çatısı altında toplanır. Çoğunlukla maddi yaşamın nesnelliğinden ziyade öznel / tinsel bir açıdan yöneltilen bu eleştiriyi birkaç veciz tanımlama ile ifade etmemiz gerekirse -Talleyrand'ın "hayatın tadı" ve Weber'in "yaşamın büyüsü" sözlerinden yola çıkarsak- endüstri ile birlikte yaşamın büyüsü bozulmuş, hayatın tadı kaçmıştır. Kapitalizm yaşamı; mekanizm, ölçülebilirlik, derinleşen işbölümü, ticarileşme gibi birbiriyle ilişkili olgularla kuşatmış ve böylece pre-kapitalist toplumsal hayattaki aşkınlık yok olmuş, yerine kuru, düz bir çıkar ilişkisi ve soğuk bir akıl egemen olmuştur. Bu itirazın odağında insanın özneleşmesi, doğadan ayrılması vardır. Doğada ve tarihte işleyen yasalara vâkıf olabilmenin, süreçleri ölçebilmenin / hesaplayabilmenin ve bunları dönüştürme iddiasının doğanın kendiliğinden yüceliğini sınırlı bir akla sıkıştırmak, toplumun organik dinginliğini ise sürekli tahrip etmek gibi bir hadsizlik olduğu düşünülür. İnsanın özneleşerek yücelik ve dinginliği yerinden etmesi cennetten kovulma kıssasına ne kadar da benziyor değil mi?

Pozitivizmin burjuva dönüşümü yasallıklar üzerinden açıklayıp meşrulaştırması karşısında romantiklerin felsefi dayanak noktası ise neo-Kantçılık oluyor. Kant'ın epistemolojik düalizmi neo-Kantçı tarih okulunda doğa bilimleri-toplum bilimleri ayrımında kendini gösteriyor. Okulun öncü isim-

Tönnies "Kültür" ve "Uygarlık" ayrımına çok benzer şekilde, toplum kuramını oldukça net iki kategoriye ayırmıştır: Gemeinschaft (topluluk / cemaat) ve Gesselschaft (toplum). Tönnies'in Gemeinschaft'ı pre-modern ilişkileri ve bireyi topluma bağlayan tinsel değerlerle birlikte "yaşayan bir organizmayı" anlatırken, "Gesselschaft ise modern ilişkilerin yapay ve mekanik yığınlarını" anlatmaktadır.

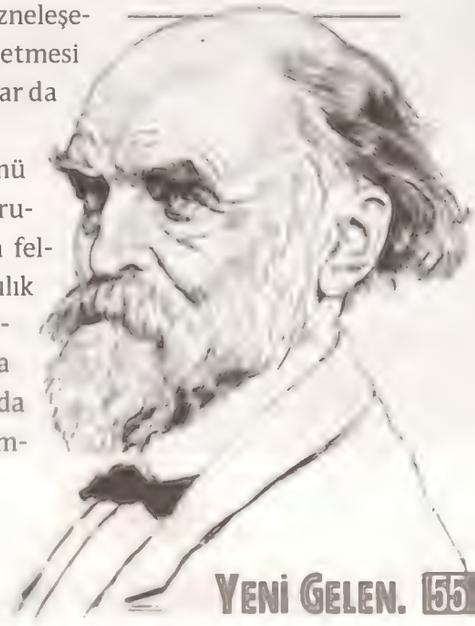

Dostoyevski de, "Şimdi para biriktirmek, olabildiğince daha çok şeye sahip olmak gerekiyor, işte ancak o zaman saygı gösterilmesini umabilirsiniz. Ve sadece başkalarının size saygı göstermesi için değil, sizin kendi kendinize saygı duymanız için de başka bir yol yoktur" derken kapitalizmin ahlakını özetlemiş oluyordu.

lerinden Heinrich Rickert'in anti-aydınlanmacı romantik tepkisi tam da bu temelde kurulur. "Rickert doğayı, kendi kendine gelişimin gözlendiği alan olarak betimlerken, toplumsallığı, insanın değerlere bağlı amaçlar doğrultusunda yapıp ettiklerinin simgesel bütünü olarak tasvir ettiği 'kültür' içerisine yerleştirir. Böylece tarihsel-toplumsal gerçeklik (...) insanın kendisi için kurup içinde yer aldığı bir kültürel (tinsel) dünya olarak kavranır."[4] Buradan bakıldığında kültür, üretim ilişkileri gibi 'tümelliklerden' arındırılmış, değerlerle tanımlanan tinsel bir alan halini alır. Pratik yaşam ve onun zorunlulukları kültür dairesinin içinden atılmıştır. "İnsanın özgür ve yaratıcı varoluş alanı olarak kültür, bilinç üretimi ve manevi üretim ile özdeşleşmiştir. Temelde kültür; dinsel, ahlaksal, hukuksal, sanatsal, kuramsal ve felsefi bilince, (...) insanların maddi varoluşuna açıkça karşı çıkan manevi alana bağlı kalmaktadır."[5] Bu şekilde idealist bir yorumla insanın maddi faaliyetinin dışında konumlanan kültür romantikler için git gide bir sığınak görevi görmeye başlamıştır. Burjuva değerleri simgeleyen "uygarlığa" karşı, aristokrasi ve halkın bağrında "kültür" yatmaktadır artık. Bu yüzden romantikler için "uygarlık; soyut, yabancılaşmış, parçalanmış, mekanik, faydacı, maddi sürece duyulan boş inancın esiri; kültür ise bütünsel, organik, duyumsal, kendinde amaçlı ve geçmişi kapsayıcıydı."[6]

Burada Ferdinand Tönnies'i anmak gerekiyor. Çünkü Tönnies "Kültür" ve "Uygarlık" ayrımına çok benzer şekilde, toplum kuramını oldukça net iki kategoriye ayırmıştır: Gemeinschaft (topluluk / cemaat) ve Gesselschaft (toplum). Tönnies'in Gemeinschaft'ı pre-modern ilişkileri ve bireyi topluma bağlayan tinsel değerlerle birlikte "yaşayan bir organizmayı" anlatırken, "Gesselschaft ise modern ilişkilerin yapay ve mekanik yığınlarını" anlatmaktadır. İlki köylü, ikincisi ise şehirlidir.[7]

Pozitivistlere göre ise artık insanlığın erginlik çağı başlamıştı. Maddi sürecin gereklilikleri ile başlayan hikâye, insan aklının egemenliği ile gelişmiş ve doğanın, tam anlamıyla insan nesnesi haline gelmesine yol açmıştı. Taş yontan insan artık makineler yapmaya, bunları üretici faaliyetinin merkezine koymaya başlamıştır. Küçük bir çocuğun zihinsel ve fiziksel becerilerini geliştirmesine benzer bu durum. Emzirme döneminden başlayarak "akılcılaşmanın" şekil verdiği bir süreçtir. Fakat bu gelişim -tekil insan yaşamından yola çıkarsak, ergin olma hali- o eski çocuk saflığının da yitimine yol açmıştır. Örneğin Rousseau, bir yandan, insan türünün özünde kendini geliştirme yeteneğinin yattığını söylerken, diğer yandan da, bu sınırsız yeteneğin bütün şanssızlıkların kaynağı olduğunu söyler.[8]

Dolayısıyla romantik eleştirinin oldukça haklı yönleri de vardır. Edmund Burke kapitalizmi "sofistler, ekonomistler ve hesapçılar çağı" olarak nitelendirirken yanılmamaktadır. Ya da Thomas Carlyle "insanların varlıkları da kafaları ve kalpleri gibi elleri de mekanikleşir" derken haksız değildir. Clemens Bretano, Paris'teki insan manzarasını "Gördüğüm herkes aynı yolda, yan yana yürüyordu ama yine de bu insanların her biri kendi ıssız yolunda yürüyor gibiydi, kimse kimseye selam vermiyordu, herkes kendi çıkarının peşindeydi" diyerek tarif ederken çarpıcı bir gerçeği dile getiriyordu.[9] Yine Dostoyevski de,

"Şimdi para biriktirmek, olabildiğince daha çok şeye sahip olmak gerekiyor, işte ancak o zaman saygı gösterilmesini umabilirsiniz. Ve sadece başkalarının size saygı göstermesi için değil, sizin kendi kendinize saygı duymanız için de başka bir yol yoktur"[10] derken kapitalizmin ahlakını özetlemiş oluyordu.

Lukacs'ın "romantik anti-kapitalizm" dediği bu dünya görüşü sosyal ilişkilere dair oldukça yerinde saptamalarda bulunuyordu bulunmasına ama bunları kim adına, hangi sınıf için ve hangi özlemlerle yapıyordu? Löwy ve Sayre şöyle özetiyor: "Romantizm modernitenin, yani modern kapitalist uygarlığın, geçmişteki (prekapitalist, premodern) değer ve idealler adına eleştirisini temsil eder"[11] Saint Simon ve Fourier gibi ütopyacıları ayrı tutarsak romantiklerin kapitalizm eleştirisi aristokratik bir özlemle temellenmektedir. Pre-modern ilişkilerin dinginliği ve irrasyonalitesi romantiklere cenneti çağrıştırmaktadır. Kapitalist çalışma, ticari hırs ve mekanizm ise cennetten kovulan insanın lanetidir. Bu lanet nedeniyledir ki, "doğal durum"un organikliği çözülmüş ve yabancılaşmanın yapaylığı dünyayı sarmıştır.

MARKSİZMİN CENNETİ

Marx ve Engels bu tarz bir anti-kapitalizme hiçbir zaman yüz vermemiştir. Henüz erken sayılabilecek bir dönemde, 1848'de Komünist Parti Manifestosu'na farklı anti-kapitalist/sosyalist çizgilerin eleştirisi de girmiştir. Romantik tepkiye en yakın akımlar Manifesto'nun "Gerici Sosyalizm" başlığı altında incelenmiş ve mahkûm edilmiştir. Bu başlık altında yer alan üç maddedeki argümanlar doğrudan romantiklere hitap edilmese bile onları işaret etmektedir. Örneğin "Küçük Burjuva Sosyalizmi" alt başlığında bu düşünüş için, "kesin amaçları bakımından ya eski üretim ve değişim araçlarını ve bunlarla birlikte eski mülkiyet ilişkilerini ve eski toplumu geri getirmeyi ya da modern üretim ve değişim araçlarını (...) eski mülkiyet ilişkileri çerçevesi içerisinde tutmayı arzular" denir. "Feodal Sosyalizm" alt başlığında ise aristokrasinin keskin eleştirileri ile burjuvaziyi tam yüreğinden vurduğunu belirtse de Marx, ardından şöyle yazar: "(...) günlük yaşamda da bütün tumturaklı sözlerine karşın, sanayi ağacından düşen altın elmaları toplamak ve doğruluğu, sevgiyi ve onuru, yün şeker pancarı ve içki ticareti ile trampa etmek için her şeye boyun eğiyorlar." Yine "Alman Sosyalizmi ya da 'Hakiki' Sosyalizm" alt başlığında da Alman felsefesinin elinde Fransız sosyalist yazınının iğdiş edildiğini, sınıflar savaşını ifade etmekten çıktığını ve hakiki gereksinimleri değil, Hakikatin gereksinimlerini temsil ettiğini belirtir. Marx, bu tarz bir sosyalizmin proletaryanın çıkarlarını değil, hiçbir sınıfa ait olmayan, felsefi fantezinin puslu dünyasında yaratılan genel olarak insanın çıkarlarını ifade ettiğini yazar.[12] Görülüyor ki Marksizm ne sınıfsız bir ahlaki sosyalizmin peşindedir, ne de burjuvazinin, eski egemenlik ilişkileri adına eleştirisine katılmaktadır. Hatta yine Manifesto'da, feodalitenin felsefi bir sis perdesi ardına gizlediği 'aşkınlığının' kapitalizm tarafından basit bir ticari ilişkiye dönüştürülmesinden duyulan mutluluk çok açıktır.

Marksizm ile romantizm arasındaki çatışmanın kanımca üç önemli başlığı vardır: ilki kültür yorumlarında ortaya çıkar. En başa, romantikler için daimi bir ölçüt vazifesi gören "cennetten kovulma" kıssasına dönersek, Marksizm burada insanın düşüşünü değil, sıçramasını görmektedir. İnsan, Tanrı'nın gazabı ile çalışmaya mahkûm edilmiştir fakat bu durum aynı zamanda, insanın, doğanın ona koyduğu sınırlar içine hapsolmadan, kendi faaliyeti ile kendi kendini inşa etmesi anlamına gelir. Kültürün doğuşu ve insanın kültürel bir varlık haline gelmesi de bu aşamaya denk düşer ve bu da tam tamına bir ontolojik sıçramadır.

Marksizm burada insanın düşüşünü değil, sıçramasını görmektedir. İnsan, Tanrı'nın gazabı ile çalışmaya mahkûm edilmiştir fakat bu durum aynı zamanda, insanın, doğanın ona koyduğu sınırlar içine hapsolmadan, kendi faaliyeti ile kendi kendini inşa etmesi anlamına gelir. Kültürün doğuşu ve insanın kültürel bir varlık haline gelmesi de bu aşamaya denk düşer ve bu da tam tamına bir ontolojik sıçramadır.

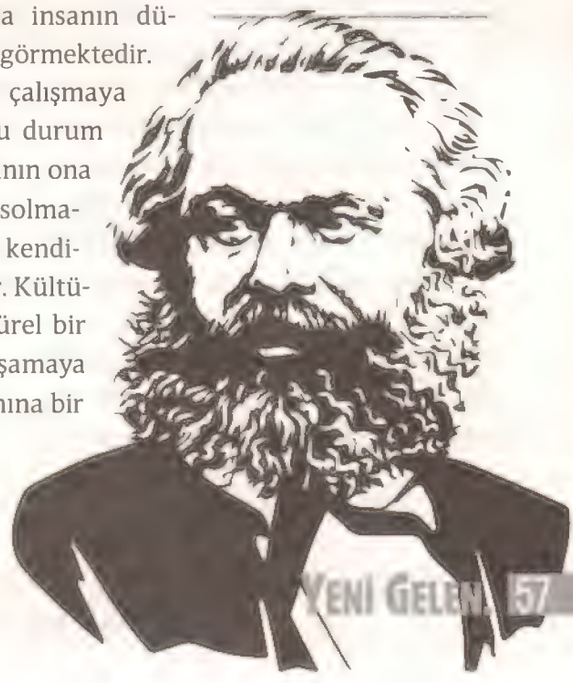

Saint Simon ve Fourier gibi ütopyacıları ayrı tutarsak romantiklerin kapitalizm eleştirisi aristokratik bir özlemle temellenmektedir.
Pre-modern ilişkilerin dinginliği ve irrasyonalitesi romantiklere cenneti çağrıştırmaktadır. Kapitalist çalışma, ticari hırs ve mekanizm ise cennetten kovulan insanın lanetidir.

Marksizm insan doğası söz konusu olduğunda, insanın biyolojik (ya da fiziksel) gereksinimleri ile bu gereksinimleri karşılama amacıyla yürüttüğü maddi faaliyeti kapsayan katmanlı bir yapıdan bahseder. Ok ve yayın icadı, ateşin bulunması, hayvanların evcilleştirilmesi ve büyük bir kırılma olarak tarımın icadı gibi şeyler, insanın, biyolojik gereksinimlerin karşılanması amacıyla yürüttüğü planlı-bilinçli eylemlerdir. İnsanı, biyolojik varlığını aşarak kültürel bir varlık haline getiren de buradan türeyen üretici faaliyettir. "(...) hayvan dış doğadan yalnızca yararlanır ve salt varlığı ile onda değişiklikler meydana getirir; insan onda değişiklikler meydana getirerek, amaçlarına yarar duruma sokar, ona egemen olur."[13] Yalnızca canlılığı sürdürmek için doğa ile temasa geçmek ve varoluşun bu "alışverişten" ibaret kalması başka şeydir, gereksinimlerini dış dünyaya aktif müdahaleler yaparak sağlamak ve buradan yeni gereksinimler türetmek, tüm bunlar olurken de kendi kendini dönüştürmek bambaşkadır. İlki hayvancıl varlığa, ikincisi ise insanın cinsil doğasına işaret eder. "İnsan cinsil varlık olduğunun kanıtlarını, demek ki tam da nesnel dünyayı işleyip geliştirme olgusunda vermeye başlar."[14] Kültür de zaten en geniş anlamıyla, bu "işleyip geliştirme" hâli ve ondan doğan sosyal ilişkileri ifade eder. Bu sosyal ilişkilerdeki en köklü dönüşüm ise tarımın icadı ile ortaya çıkmıştır. Kültür kelimesinin etimolojik kökeni de buna işaret eder. Latince "colere" yetiştirmek, toprağı işlemek anlamına gelir. Yine "kültür ile aynı kökten gelen 'coulter' saban demirinin ağzı demektir."[15] İngilizcede "culture" ekip biçme, Türkçede kültür ise ekin ve tarım anlamlarındadır. Bizler cennetteki "natura"nın karşısına "cultura" ile çıkarak insan olduk. Dini anlatıda itaatsizlikle damgalanmamıza neden olan şey tam da insancıl varlığımızın kendisidir.

Marksizm bu yüzden üretim araçlarının gelişiminde ne Rousseau gibi "şanssızlık" ne de diğer romantikler gibi "düşüş" görür. İnsanın doğal olandan kopuşu, onun özneleşmesinin zeminini yaratır. Yani marksizmle romantizm arasında kültürün materyalist ve idealist yorumlanmasına dayanan temel bir ayrım vardır.

İkinci ayrım noktası ise cennetin gerçekten cennet olup olmadığı ile ilgilidir. Yani romantizm için cennet referansı ile anılan aristokratik dünyanın, insana gerçekten bereket içinde, huzur dolu bir yaşam sunup sunmadığıdır. Marksizme göre aristokratik dünya cennete hiç benzememektedir. Orada dingin bir uyum değil, sınıfsal bir bölünme, huzur değil çatışma vardır. Burjuva dünyasına hücum edilmesine sebep olan işbölümü ve ticaret daha ilkel biçimleriyle feodal düzende bulunur. Romantiklerin pek de üzerinde durmadığı serfler, kapitalizmde olduğu gibi artı-ürün sömürüsüne tâbidir. Üstelik ürünlerine el koyan efendileri, kendilerinin söz hakkı olmadığı hukuki ve siyasi düzlemde de onların mutlak efen-

disidir. Evet, geleneksel toplumlar "daha az ölümcül rekabete ve azap veren hırslara sahiptirler, acımasız bir araçsal rasyonelliğe daha az maruz kalmışlardır vs. öbür yandan ve çoğunlukla aynı gerekçelerle, genellikle vahimlik derecesinde yoksuldurlar, kültürel klostrofobiden mustariptirler, toplumsal açıdan dar görüşlü ve patriyarkaldırlar, özerk birey duygusuna pek yer vermezler."[16] Bir romantik olarak Dostoyevski de geleneksel ve modern toplumlar arasında kıyas yaparken, eskiden serflerin kabaca sopa yerken, şimdi bunun daha kibarca yapıldığından bahseder.[17] Bu, her an sopa yeme ihtimali ile yaşayanlar için küçümsenecek bir fark değildir. Aydınlanmanın eşitlik iddiasının fiilen gerçeğe dönüşmemesi bir vakıadır ancak bunun bir iddia olarak taşınması bile önemlidir. "Pratikte herkesin -örneğin kadınların, Avrupalı olmayanların ya da yoksul köylülerin- eşit saygı gördüğü hiç de doğru değildi. Ama teoride herkesin özgürlüğü önemliydi; ve 'teoride' önemli olması, hiç önemli olmaması ihtimaline göre küçümsenemeyecek bir gelişmeydi."[18]

Üçüncü ayrım noktası ise Marksizmin ilerlemeci bir ideoloji olmasından kaynaklanır. Ancak burada ilerleme idealist aydınlanmacılarda olduğu gibi soyut ve doğrusal bir süreç değildir. Tarihsel ilerleme idealar dünyasından değil pratik yaşamdan kök alır; evrensel, organik bir evrim ile süreklilik oluşturmaz, özünde yıkımları, büyük çelişkileri taşıyan ve en önemlisi eşitsiz bir kopuş sürecidir. Tarih soyut / sınıfsız insanın özgürlüğe ve uyuma doğru yürüyüşünde sürekli onu itekleyen bir rehber değildir. Belirli bir sınıftan insanın, özgül bir üretim tarzının koşulladığı zemindeki amaçlı faaliyetidir. Bu yönüyle kapitalizm insanlığa büyük bedeller ödetmiş bir ilerlemedir. "Marx güçlü bir biçimde olanaksızı gerçekleştirmemizi; (...) tek bir düşünce içinde ve her iki yargının gücünü hiçbir şekilde zayıflatmadan kapitalizmin uğursuz özellikleri ile olağanüstü ve özgürleştirici dinamizmini aynı anda kavrayabilecek bir düşünce tarzına ulaşmamızı ister. Zihinlerimizi, kapitalizmin insanlığın başına gelen hem en iyi, hem de en kötü şey olduğunu anlamanın olanaklı olduğu bir noktaya ulaştırmamız gerekmektedir."[19]

Aynı zamanda tarihselci bir ideoloji olarak marksizm, tarihin belli bir anındaki özgül ilişkilerin o tarihsel durumun aşılmasına kaynaklık edeceğine inanır. Tarihin mantığı tarihin kendisine karşı kullanılmalıdır. Kapitalizmin dinamizmi, üretimi toplumsallaştırıcı etkisi, siyaset sahnesine çıkardığı proletarya ve üretici güçleri sürekli geliştirme zorunluluğu ile krizlere gebe yapısı, onun hem en büyük gücü hem de en büyük zayıflığıdır. Bu yüzden tarihsel ilerlemede uyum ve özgürlüğün esenliğini değil, sınıfsız topluma gidişin nesnel koşullarını görür. Ancak kapitalizmin üretici güçlerin evrensel gelişimini zorlaması sayesindedir ki, komünizmin "herkese ihtiyacı kadar" ilkesi hayal olmaktan çıkmış ve bunun öznesi olacak mülksüz bir sınıf doğmuştur. Marksizm kapitalizmin zaferini, kendi yıkılışını gerçek bir seçenek haline getirdiği için kutlamaktadır.

Öte yandan ise Marx, Grundrisse'de, antikitenin çocukça dünyasının daha yüce göründüğünü kabul eder. Romantiklerin kapitalizmin ideolojik semptomlarına yaptığı saldırılar meşrudur, ancak Marx, devrimci bir perspektif için onun ekonomik temellerine bakmanın zorunlu olduğunu düşünür. Geçmişteki kayıp cenneti değil ama gelecekteki dünyevi "cenneti" yaratacak olan özne orada büyümektedir. Yine Hegel de Kutsal Kitap'taki cennetten kovulma kıssasından yola çıkarak, bunun, ilkel durumun masumiyet ve yalınlığını ifade ettiğini belirtir ancak o da madalyonun diğer yüzüne bakma yanlısıdır: "Çocuksu masumiyet hiç kuşkusuz, büyüleyici ve çekici bir yan içerir: ama yalnızca tinin kendisi için kazanması gereken şeyi bize anımsattığı için. Çocukluktaki uyumluluk doğanın elinden gelen bir arma-

Kültür kelimesinin etimolojik kökeni de buna işaret eder. Latince "colere" yetiştirmek, toprağı işlemek anlamına gelir. Yine "kültür ile aynı kökten gelen 'coulter' saban demirinin ağzı demektir." İngilizcede "culture" ekip biçme, Türkçede kültür ise ekin ve tarım anlamlarındadır. Bizler cennetteki "natura"nın karşısına "cultura" ile çıkarak insan olduk. Dini anlatıda itaatsizlikle damgalanmamıza neden olan şey tam da insancıl varlığımızın kendisidir.

ğandır: İkinci uyum tinin emeğinden ve kültüründen kaynaklanmalıdır."[20]

YARINLARA BAKABİLMEK

Bugün kapitalist parçalanma ve ticari hırsın doruklarında yaşayan bizler için, nostaljik dinginliğin ruhumuzu onaracak bir liman gibi görünmesi oldukça normaldir. Çalışma ilişkilerinin öldürücü rekabeti yerine çocukça masumiyeti ya da metropol hayatının hiç düşmeyen ritmi yerine köy ya da taşranın yavaşlığı çekici gelebilmektedir. Üstüne üstlük Marx'ın döneminde, onun yarınlara dair iyimserliğine dayanak oluşturacak kadar güçlü bir işçi sınıfı hareketi Avrupa'yı titretmekteyken, günümüzde bundan bahsetmek oldukça zor. Yine de kapitalizmin romantik eleştirisinin çıkışsızlığına dair güçlü gerekçeler vardır. En temelde, insanın gelişmiş potansiyelinden, daha fazla şeyi daha az zamanda yapabilmesine olanak tanıyan -dolayısıyla kendini doğa karşısında avantajlı kılan- yeteneklerinin gelişiminden geri adım atması gerçekçi görünmemektedir. Bir başka sebep de, romantik eleştirinin sığınaklarının kapitalizm tarafından ele geçirilmesidir. Tedrici ve eşitsiz bir şekilde de olsa kapitalizm, sistemik doğası gereği iki yüzyıl önce görece özerk denilebilecek yapıları kendi çemberi içine alabilecek kadar esnemeyi başarmıştır. Artık irrasyonalite, geleneksel değerler ya da kültür, meta toplumunun içerisinde devinmektedir. Nazizmin bir yandan romantik eleştiriden ilham alması ama öte yandan da kapitalizmin - savaş teknolojisinin akıncı ideolojisi halini almasına benzer şekilde, artık merkez kapitalizmin dışında kalan kültürler post-modernizm ile birlikte bir piyasa nesnesi haline gelmiştir. Aydınlanma ideallerine sırtını dönerek geleneksel olanda keramet aramak şimdilerde kapitalizm eleştirisi anlamına gelmiyor. Aksine bunlar, kapitalizmin tüm kürenin kılcal damarlarına kadar sızmasının yolunu açtı. Kapitalizmin ya da modernizmin iktisadi / sınıfsal temelleri yerine, ideolojik çıktılarının eleştirisine yönelen romantizmden başka bir şey çıkması pek de olanaklı değildi.

Söz konusu kapitalizm karşıtlığı olduğunda, eğer idealist felsefenin mistik örtüsünden kurtulmak, soyut bir insanlık nosyonunun manevi tatmininden ötesini aramak istiyorsak, tarih bize proletaryadan başka bir sınıf, sosyalizmden başka bir düzen işaret etmedi. Ne dün ne de bugün.

Aydınlanma ideallerine sırtını dönerek geleneksel olanda keramet aramak şimdilerde kapitalizm eleştirisi anlamına gelmiyor. Aksine bunlar, kapitalizmin tüm kürenin kılcal damarlarına kadar sızmasının yolunu açtı. Kapitalizmin ya da modernizmin iktisadi / sınıfsal temelleri yerine, ideolojik çıktılarının eleştirisine yönelen romantizmden başka bir şey çıkması pek de olanaklı değildi.

---

[1] Süleyman Hayri Bolay, "İslam Ansiklopedisi" internet sitesi, "Âdem" maddesi
[2] Gordon Childe, Kendini Yaratan İnsan, Varlık Yayınları, 2001, s.54
[3] Karl Marx, Hegel'in Hukuk Felsefesinin Eleştirisi, Sol Yayınları, 2009, s.208
[4] Atilla Güney, Sosyolojinin Marksist Reddiyesi, Yordam Kitap, 2019, s.38
[5] Vadim Mejuyev, Kültür ve Tarih, Toplumsal Dönüşüm Yayınları, 1998, s.78
[6] Terry Eagleton, Kültür Yorumları, Ayrıntı Yayınları, 2005, s.21
[7] Aktaran Alex Callinicos, Toplum Kuramı, İletişim Yayınları, 2013, s.201
[8] Aktaran Alex Callinicos, a.g.e, s.65
[9] Aktaran Micheal Löwy - Robert Sayre, İsyan ve Melankoli, Versus Kitap, 2007, "Modernitenin Romantik Eleştirisi" bölümü
[10] Dostoyevski, Yaz İzlenimleri Üzerine Kış Notları, İthaki Yayınları, s.71
[11] Micheal Löwy - Robert Sayre, a.g.e, s.23
[12] Karl Marx - Friedrich Engels, Komünist Parti Manifestosu, Yazılama Yayınevi, 2007, "Gerici Sosyalizm" bölümü
[13] Friedrich Engels, Doğanın Diyalektiği, Sol Yayınları, 1979, s.228
[14] Karl Marx, 1844 Elyazmaları, Sol Yayınları, 2011, s.147
[15] Terry Eagleton, a.g.e, s.9
[16] Terry Eagleton, Postmodernizmin Yanılsamaları, Ayrıntı Yayınları, 2011, s.129
[17] Dostoyevski, a.g.e, s.33
[18] Terry Eagleton, a.g.e, s.135
[19] Fredric Jameson, Postmodernizm ya da Geç Kapitalizmin Kültürel Mantığı, Nirengi Kitap, 2011, s.90
[20] Aktaran Sean Sayers, Marksizm ve İnsan Doğası, Yordam Kitap, 2013, s.134

İSTANBUL'A KAR YAĞIYOR

■ CAFER YILDIRIM

istanbul'a kar yağıyor
istanbul'a kar yağıyor
kenar mahallelerde kapanmıştır yollar
meydanlarda yalnızdır atatürk heykelleri
istanbul'a kar yağıyor
bahçeşehir'de kuğuların gölü buz tutmuştur
güvercinlerin ayakları üşümektedir kubbelerde
kış ayinleri başlamıştır şimdi sultanbeyli'de
şimdi kâğıthane'de zikir vaktidir

istanbul'a kar yağıyor
her kar tanesi bir başka istanbul'dur
hiçbir hanesi benzemez diğerine
her minaresinden bir başka şevkin sesi yükselir
her minberinde bir hatip dünyaya düzen verir
istanbul'a kar yağıyor, bütün okul çocukları
okulsuz bir istanbul çizer belleğine

istanbul'a kar yağıyor
yollar ve yol hikâyeleri ile ilgili
her haber diğerine eklenir
gecenin altında insanlar vardır
bağıran, kavga eden, yardım isteyen insanlar
çocuklar, eşler, kadınlar, erkekler
komiserler ve ambulans şoförleri

her yol bir zamana ulaşır
her insan bir zaman içinde yol alır
bütün karlar erir, yeniden asfaltlar görünür
kaldırımlar temizlenir, gün yarın yeniden başlar
büfeler önüne ekmek sepetleri
gazete balyaları konur
yaşanan her gerçek sonunda geçmiş olur

istanbul'a kar yağıyor
meydanlarda yalnızdır atatürk heykelleri
bahçeşehir'de kuğuların gölü buz tutmuştur
güvercinlerin ayakları üşümektedir kubbelerde
mesela süleymaniye'de, beyazıt'ta, yeni cami'de
kış ayinleri başlamıştır şimdi fatih'te
şimdi sultangazi'de zikir vaktidir

istanbul'a kar yağıyor
türkiye yeni bir kışa başlıyor

BİR KİTAP BAĞIMLISININ NOTLARI-2021/ŞUBAT

VİRÜSTEN KAÇILAN GÜNLERDE

Kitap Okumak-8

■ DR. ULVİ ÖZDEMİR

Kendimizi geliştirmek, daha iyi bir toplum düzeni kurmak, bunda pay sahibi olmak, daha güzel bir dünyaya kavuşmak için daha çok okumalıyız. **2021 yılının bu yolda daha verimli geçmesini dileyelim.**

2020 YILININ KİŞİSEL BİR KİTAP OKUMA BİLANÇOSU

	2016	2017	2018	2019	2020
OKUNAN KİTAP SAYISI	86	76	71	89	90
SAYFA SAYISI	19,092	20,745	14,416	15,718	21,403

Biraz kişisel olacak ama 2020 yılında neler okudum, neler okuyamadım, hangi kitaplar hoşuma gitti ve hatta beni çok etkiledi, hangi kitaplar tam bir zaman kaybı oldu, hangi kitapları bitiremedim, bütün bunlar hakkında kısa bir döküm vermek istiyorum. Bir taraftan da kitap okumayı seven insanların okudukları hakkında küçük notlar alamalarını, bir kitabı okuduktan sonra kaldırıp bir köşeye koymadan önce benzer bir liste yapmalarını teşvik edebilirsem, belki okuma hevesimizi kamçılamaya, okuduklarımızdan aldığımız lezzetin artmasına yardımcı olabilirim diye düşünüyorum. Şimdi bazı küçük başlıklar altında 2020 yılının notlarını vermek istiyorum.

Görüldüğü gibi, salgının etkisiyle eve kapanmamız bütün istatistikleri yukarı çekti. Okuduğum kitap sayısı %14, sayfa sayısı %36 arttı. Demek ki 2020'de 2019'a göre hem daha fazla kitap okumuşum hem de okuduğum sayfa sayısı epeyce artmış. Ancak hedeflediğim bir yılda en az 100 kitap okuyabilme hedefimi yine tutturamadım. Sayfa sayısı olarak da en az 25.000 sayfa okurum diye umuyordum ama olmadı, bu hedeflerin gerisinde kaldım. Buna karşılık 2019 yılına göre önemli ölçüde daha fazla kitap okuduğuna sevinmem gerekiyor. Yine bir kitabı bitirme gün sayısı 4,62 den 4.06'ya düştü. Her dört günde bir kitabı bitirmişim. Yine günlük okunan sayfa sayısı 43'ten 59'a yükselmiş ama burada da günde en az 150 sayfa okuma hedefinin çok çok uzağında kalmışız. Türkiye'de yılda 250 kitap okuyan insanların var olduğunu duyuyorum oysa. Elbette kendi entellektüel birikimimizi besleyen kanallar olarak kitaplar yanında gazete, dergi, makale de okuyoruz. Bunun yanı sıra film ve diziler izliyoruz, sosyal medyayı takip ediyoruz. Bu tür faaliyetler de zamanımızı alıyor. Mesleğim gereği bilimsel makale ve kitap da yazıyorum. Ders hazırlayıp uzaktan da olsa anlatıyorum. Ödev verip her dönem 3 kez bu ödevleri okuyup not veriyorum. Mutlaka kendi alanım olan tarih alanında makaleler ve kitaplar yazmak, onları düzeltmek, gelen hakem ve editor eleştirilerine göre düzeltmek gibi işlerimiz de oluyor. Ve mutlaka edebiyat alanında deneme, eleştiri yazıları ve kitaplarımız üzerinde çalışıyoruz. Ayrıca Yeni Gelen dergisi için yazdığım yazılar için de zaman harcıyorum ve yine küçüklüğümden beri yağlıboya resim yaparım ve buna da zaman ayırıyorum. Doğal olarak bu dönemde her ne kadar azalsa da sevdiğimiz insanlarla görüşmek, oturup bir kahve çay içmek gibi faaliyetlerimiz oluyor. Ayrıca modern iletişim olanakları hepimizin dünyasına girdi, ekran karşısında ders veriyor, toplantılara katılıyoruz, akıllı telefondan saatlerce işimiz gereği yazışmalar yapıyoruz ve mümkün olduğunca yine kitapçıları, sahafları ziyaret ediyoruz. Ve elbette ailemize de zaman ayırmamız gerekiyor. Bütün bunlar zamanımızı alıyor. Bu durumda hayatımızda kitap okumaya ayıracağımız zaman ancak uykudan ve saydığım diğer işlerimizden zaman çalmakla artabiliyor. Daha ne kadar zaman hırsızlığı yapabilirim ki diye kendi kendime soruyorum. Neye harcadığım zamanı azaltabilirim, neden vaz geçebilirim? Bunlar benzer kaygılar duyan insanlar için mutlaka hayatın bir noktasında yanıtlanması gereken sorular olarak karşımıza çıkıyor. Her şeye rağmen yıllar içinde istikrarlı biçimde okuduğum kitapların sayısını artırmayı başarabildim. Şimdi 2016 yılından itibaren okuduğum kitaplarla ilgili bir tablo sunuyorum:

	2019	2020	ARTIŞ	ARTIŞ YÜZDE
OKUNAN KİTAP SAYISI	79	90	11	14
SAYFA SAYISI	15,718	21,403	5,685	36
BİR KİTABI BİTİRME GÜNÜ	4.62	4.06		
GÜNLÜK OKUNAN SAYFA	43	59	16	36

Görüldüğü gibi 2018 ve 2019 yıllarında ortaya çıkan düşüşü salgının yardımıyla düzeltmişim ve 2016 yılının düzeyine çıkabilmişim. Bu yıllarda akademik çalışmalara odaklanmış olmam ve sosyal medyada daha çok zaman geçirmem dışında bu düşüşe neden olacak bir etken aklıma gelmiyor. Her şeye rağmen son 5 yılın ortalaması her yıl 80 kitap okuduğumu

gösteriyor. Çıkartacağımız sonuç ise şu: Kendimizi geliştirmek, daha iyi bir toplum düzeni kurmak, bunda pay sahibi olmak, daha güzel bir dünyaya kavuşmak için daha çok okumalıyız. 2021 yılının bu yolda daha verimli geçmesini dileyelim.

2020 yılının bu 90 kitabı için neler söyleyebilirim? Benim kendi özel "kitap oskarı" ödüllerim hangi kitaplara, yayınevlerine ve yazarlara gitti? Herkes bu açıdan kendi ödüllerini oluşturup kendini bir parça eğlendirebilir. Benim için çok eğlendirici bir deneme olduğunu söyleyebilirim. Benim için 2020 *Ulvi Özdemir Kitap Ödülleri* şöyle oldu:

1-2020 YILINDA BENİ EN ÇOK ETKİLEYEN YAZAR (ROMAN VE HİKÂYE):

Bernhard Schlink, 2020'nın son günlerinde keşfettiğim bir Alman yazar. Ama okur okumaz bütün kitaplarını okumak istediğim bir yazar oldu. Aslında Schlink'in tutkunu olmam ve ardı ardına yayınlanmış kitaplarını okuma isteği duymam *Aşk Kaçışları* adlı öykü kitabında (Doğan Yayıncılık, 1. Baskı, Ocak 2002) da yer alan *Benzin İstasyonundaki Kadın* öyküsünü bir hikâye seçkisinde (*Murathan Mungan'ın Seçtikleriyle Erkeklerin Hikâyeleri*, Metis Yayınları, 7. Baskı, Şubat 2016) yıllar sonra yeniden okumamla oldu. Kitaplığımda belki yüze yakın öykü seçkisi vardır ve son zamanlarda öykü seçkilerinin çok az yayınlandığını görüyorum. Kitapçılarda da nadiren gözüme çarpıyor. Oysa öykü seçkileri, yeni yazarları keşfetmek, her bir öyküden belki yeni bir okuma yolculuğuna çıkma fırsatı yakalamak için en elverişli yollar. Nitekim öyle oldu ve Schlink'in yılar önce ilk okuduğumda atladığım öyküsünden yeni bir yazar keşfedip bütün eserlerini okuma yolunda yeni bir macera başladı benim için. Öykü o kadar güzel işlenmişti ki hemen yazarı araştırmaya başladım. Ne yazık ki bazı kitaplarının baskısı bitmiş. Bu yüzden internetten arayıp sahaflardan tek tek istemek zorunda kaldım. *Aşk Kaçışları, Yaz Yalanları* (Doğan Yayıncılık, 1. Baskı, Haziran 2012) ve aynı adla sinemaya da uyarlanmış *Okuyucu* (İletişim Yayınları, 12. Baskı, 2016) gerçekten etkileyici eserler. Schlink çeviri edebiyatımızda çok az yer kaplayan Alman edebiyatının belki de yaşayan en güçlü yazarı. Bir Alman olmanın yaşattığı toplumsal-tarihsel travmaları yeri geldiğinde öykülerinin ve kahramanlarının arka planına ustaca yerleştirerek ve yeri geldiğinde didik didik ederek işlemekten korkmuyor. Gerçek bir aydın Schlink. Her Alman'ın ya unutamadığı ya unutmaya çalıştığı ya da hesaplaşmak zorunda kaldığı Nazi dönemi tarajedisinin ya da iki Almanya'nın birleşmesi gibi olayların etrafında gezinmekten çekinmiyor öykü ve romanlarında. Hukukçu kimliğinin de getirdiği birikimle insan psikolojisinde, insan ilişkilerinde ortaya çıkan en ufak kımıldanışı yakalayıp, modern edebiyatın alanını genişletiyor. Bunu yaparken toplum-insan diyalektiğini, tarihsel bir derinlik de katarak, Alman tarihinin belirli aşamalarıyla ilişkilendirerek kavramaya cüret ediyor ki, edebiyatçı kimliğini aydın kimliğiyle birleştiren en önemli niteliği burada ortaya çıkıyor. Edebiyat ve sanat, yaşadığımızı, insan olduğumuzu hissettiren, bizi anlamlı bir varlık yapan en önemli faaliyet alanları. Schlink, basit, sade, duru bir anlatımla ama bir cerrahın neşteri misali kullandığı kalemiyle bizi daha güçlü kılıyor satırlarıyla. Bu bakımdan 2020 yılında beni en çok etkileyen yazar oldu.

2-2020 YILINDA BENİ EN ÇOK ETKİLEYEN YAZAR (ARAŞTIRMA-İNCELEME):

Bu ödülü Altan Öymen'e veriyorum. 2020'de okuyup bitirdiğim 5 ciltlik anı dizisi, sadece anı değil, Türk toplumunun 1930-1960 arası geçirdiği değişimi her yönüyle bize veren gerçek bir tarih kitabı olarak da ele alınabilir. Bu diziden şu ana kadar yayınlanan ve hepsi Doğan Yayınları'ndan çıkmış kitaplar ve söz ettiği yıllar şöyle:

1-*Bir Dönem Bir Çocuk* (1930'lu ve 1940'lı yıllar)

2-*Değişim Yılları* (1947-1951 arası)

3-*Öfkeli Yıllar* (1950'li yılların ilk dönemi)

4-*Ve İhtilal* (1955-1960 arası dönem)

5-*Umutlar ve İdamlar* (1960-1961)

Dili, anlatımı, kurgusuyla, özel hayatı verirken yaşadığı toplumun gelişimini adım adım izleyen ustalığıyla bu diziyi, ülkesini ve kendini tanımak isteyen herkesin okuması gerekiyor. Altan Öymen edindiğim bilgiye göre bu diziyi 1990'lara kadar getirmek niyetinde. Kültür dünyamız için gerçekten büyük bir kazanç şimdiden. Teşekkürler Altan Öymen.

3-2020 YILINDA BENİ EN ÇOK ETKİLEYEN YAZAR (ELEŞTİRİ VE DENEME):

Taylan Kara, 2020'de Türk edebiyatının yüz akı bir eleştirmen oldu. Bana göre Fethi Naci'den sonra eleştiri alanında edebiyatımızda ortaya çıkan eleştiri boşluğunu dolduran kişidir Taylan Kara. Bireysel çabasıyla, yılmadan bizi her düzlemde, bir dergideki yazısıyla, internet üzerinden yayınladığı söyleşileriyle, aydınlatmaya 2020'de de devam etti. Bir anlamda tek başına "devlerle" mücadele etmekten çekinmedi. Sözde büyük yayınevlerinin, kitap eklerinin şişirdiği, gözümüze soktuğu, sahte ve değersiz ödüllere boğduğu, "Doğunun Kafkası" gibi tanımlamalarla öne sürdüğü, aslında edebiyata, insanlık birikimine düşman yazar ve kitapları, hepimizi aldatmaya çalışan kampanyaları, eşşiz değerlendirmeleri ve analitik bakışıyla yerle bir etti. İyi ki varsın dostum. Seninle aynı derginin yazarı olduğum için gururluyum.

4-YILIN HAYAL KIRIKLIĞI YARATAN YAZARI:

Kristen Roupenian'ın *Bunu Sen de İstiyorsun* (İthaki Yayınları, 1. Baskı, Ekim 2019) adlı öykü derlemesi bu ünvanı aldı. Benim için tam bir hayal kırıklığı oldu bu öykü seçkisi. Yazarın bu öykü seçkisi için 1,2 milyon dolar aldığı haberi doğruysa son derece büyük bir fiyasko ile karşı karşıyayız demektir.

5-EN İYİ TARİH KİTABI DİZİSİ:

Bu ödülü Altan Öymen'in 5 ciltlik anı kitabı ile Sina Akşin hocanın 4 ciltlik *İstanbul Hükümetleri ve Milli Mücadele* adlı dizi kitapları arasında bölüştürüyorum. Altan Öymen zaten bu yıl araştırma inceleme alanında "2020 yılında beni en çok etkileyen yazar" ödülünü almıştı. Mülkiye'den hocam Sina Akşin'in en son 4. cildi İş Bankası Kültür Yayınları arasından çıkan *İstanbul Hükümetleri ve Milli Mücadele* dizisi ise Milli Mücadele döneminin bence Türk tarih yazımında omurgasını oluşturan, inanılmaz yoğunlukta bilgi içeren ve olağanüstü bir kaynak genişliği ile hazırlanmış bir yapıt.

6-EN ETKİLEYİCİ TARİH KİTABI:

Yalçın Küçük: *Devlet ve Hürriyet* (Doğu Kitabevi, 1. Baskı, Kasım 2017). Her okuyuşumda aynı düzeyde aydınlatıcı bir kitap. Türk akademisyenlerinin yanına bile yaklaşamadığı konular... Ahmet Kuyaş'ın *Tarihi Düşünmek* (Kırmızı Kedi Yayınevi, Eylül 2016) adlı kitabı da 2020'de okuyabildiğim ve beğendiğim diğer etkileyici tarih kitabı oldu.

7-EN İYİ ROMAN:

Bernhard Schilink'in *Okuyucu*'su ile birlikte, 2020 yılında okuduğum en etkileyici

Taylan Kara, 2020'de Türk edebiyatının yüz akı bir eleştirmen oldu. Bana göre Fethi Naci'den sonra eleştiri alanında edebiyatımızda ortaya çıkan eleştiri boşluğunu dolduran kişidir Taylan Kara. Bireysel çabasıyla, yılmadan bizi her düzlemde, bir dergideki yazısıyla, internet üzerinden yayınladığı söyleşileriyle, aydınlatmaya 2020'de de devam etti. Bir anlamda tek başına "devlerle" mücadele etmekten çekinmedi.

Bu durumda hayatımızda kitap okumaya ayıracağımız zaman ancak uykudan ve saydığım diğer işlerimizden zaman çalmakla artabiliyor. Daha ne kadar zaman hırsızlığı yapabilirim ki diye kendi kendime soruyorum. Neye harcadığım zamanı azaltabilirim, neden vaz geçebilirim?

roman Venüs Khoury-Ghata'nın Yapı Kredi Yayınları'ndan çıkan *Mandelştam'ın Son Günleri* adlı kısa ama çarpıcı romanı oldu. 68 sayfalık bir kısa roman ama 2021 yılında beni Stalin hakkında okumaya yönelten bir kitap oldu. Beni yeni kitaplara ve okuma maceralarına sevk eden kitapları önemsiyorum.

8-EN İYİ ÖYKÜ SEÇKİSİ:

Bu yıl çok fazla öykü seçkisi okuyamadım. Ama Roald Dahl'ın *Anlaşıldı, Tamam Uçanlarla ve Uçuşlarla İlgili Dokuz Hikâye*'si (Can Yayınları, 1. Baskı, Şubat 2020) gerçekten keyif veren öykülerle dolu bir seçki olarak öne çıktı. Bazı öyküler uçaklar ve uçuşlarla ilgili ve bazıları değildi. Uçaklarla ve uçuşlarla ilgili olan öykülerin diğerlerinden çok daha iyi olduğunu söyleyebilirim. Bu seçki, geçen yıl İnka Yayınevi tarafından yayınlanmış çok özenli baskılarla karşımıza çıkan yazarın *Tat* (Iban Barrenetxea'nın harika çizimleri ile bütünleşmiş 67 sayfalık küçük bir baskı) ve *Sahaf* (Federico Delicado'nun çizimlerine de yer veren 62 sayfalık bir baskı) adlı iki öyküsünün ayrı basımını okumama da neden oldu. Bu son iki eser de çok hoştu.

9-EN ETKİLEYİCİ BİLİM KİTABI:

Yapıtlarını takip ettiğim İtalyan teorik fizikçi Carlo Rovelli, *Zamanın Düzeni* adlı 147 sayfalık yapıtında (Tellekt Yayınevi, 1. Baskı, Haziran 2020) evreni yapısı ve uzay-zaman, kuantum fiziği gibi konuları hepimizin anlayacağı dille aktarırken fiziği felsefeyle bütünleştirip birçoğumuzun mistik bir çözümsüzlükle sonlanan uzayı, evreni kavrama serüvenimizi yeniden akılla, bilimle açıklayıcı yola sokmayı başarıyor. Çok ilginç biçimde zaman dediğimiz kavramı evreni anlamak için kurduğumuz denklemden çıkarıyor. Çok etkileyici gerçekleri seriyor önümüze. Bana göre Rovelli, 20 yüzyılın başında 1. Dünya Savaşı ile başlayan kararmış ve umutsuzluk saçan düşünüş serüvenimizin karanlıktan çıkışının müjdecisi bilimsel bir yönelişin habercisi. Akılcı düşünce baskılandı, yok edilmek istendi ama başarılamadı. Rovalli bu bakımdan sembol isim bence. Her yapıtı okunmalı.

10-EN İYİ DERGİ:

Yeni Gelen dergisi. Tartışmasız.

11-EN İYİ DERGİ YAZARI:

B. Sadık Albayrak. Her sayıya yazdığı yazılarla Türk edebiyatının en önemli yazarlarına ve eserlerine ilgimizi çektiği için ve edebiyatımızın güçlü çizgisine o muz veren tavrıyla bu ödülü hak etti.

12-EN ETKİLEYİCİ YOUTUBE PERFORMANSI:

Düdane Cündüoğlu'nun ele aldığı konuların hepsi ilginç ve hepsi dinlemeye değer. Ben en son *"Spinoza ve Kitab-ı Mukaddes Eleştirisi"*ni izledim. Beğenin ya da beğenmeyin ama islamcı bir kökenden gelen biri olarak hâlâ öğrenmeyi, okumayı, bilgilendirmeyi sürdüren ve ele aldığı konuyu çok iyi hazmetmiş biri olarak çok heyecanlandırıcı bir performansı var. Beni birkaç Spinoza kitabı almaya teşvik etti bu konudaki sunumuyla. Bu da okumayı seven biri olarak bu ödülü ona vermeme neden oldu.

13-DAHA SONRA OKUNMAK ÜZERE SATIN ALINAN EN HEYECAN VERİCİ KİTAP:

Yapı Kredi Yayınları tarafından basılan John Wiiliams'ın *Stoner* adlı romanı, 2021 de okumayı düşündüğüm ve heyecanını şimdiden hissettiğim roman oldu. Bazen bir kitabı dostlarınızla ya da daha önce hiç tanımadığınız ve tesadüfen kitapları karıştırırken tanıştığınız biriyle girdiğiniz bir sohbet sırasında ilk kez duyarsınız. Size önerilen bir kitap için karşınızdakinin kullandığı cümle-

ler sizde müthiş bir baskı ve aynı zamanda büyük bir heyecan oluşturmaya yeter. *Stoner*, Yapı Kredi Yayınları'nın İstiklal Caddesi üzerindeki mağazasında rutin kitap gezmelerimdem birini yaparken mağazadaki bir çalışanın kitaplara olan ilgimi farkedip bana tavsiye ettiği bir roman. "Mutlaka okumalısınız" sözü hâlâ kulaklarımda. Bu sözü söylerken kitabı okuduğunda yaşadığı mutluluğu, heyecanı hissedebiliyordum. Bu tür anlar hem keyifli hem de değerlidir. Bu konuşmanın başlangıcında aslında elimi uzatıp satın almak istediğim kitap Jean-Louis Fournier'in yeni çıkan *Tek Yalnız Ben Değilim* başlıklı anlatısıydı. Fournier benim her yazdığı okunmalı dediğim yazarlarımdan biri olduğu için bu kitabı heyecanla elime alışım mağazadaki görevlinin dikkatini çekmişti ki Thomas Bernhard'ı sevdiğimi de söylediğim sohbet, birdebire karşılıklı yazar ve kitap önerdiğimiz ve çoğunlukla da aynı eserleri okuyup aynı derece heyecanlandığımızı keşfettiğimiz bir yola girdi. Sonunda *Stoner* bu sohbetin keşfi olarak satın aldığım bir roman oldu. Şimdi önce Schlink'in eserlerinin okunup bitirileceği, sonra John Williams'ın *Stoner*'i ve sonrasında da Jean-Louis Fournier'in *Tek Yalnız Ben Değilim* ile devam edecek bir okuma kulvarı oluşmuş oldu.

14-EN İYİ TEKRAR OKUNAN KİTAP:

Paul Auster'in bu yıl 2. kere okuduğum *Leviathan* adlı romanı (Can Yayınları) bu kategoride ödülü hak etti. John Fante'nin *Toza Sor*'u da 2020'de 2. okuyuşta da etkileyiciliğini gösteren romanlardan biri oldu.

15-EN İYİ SAHAFİYE KİTAP:

Michael Cox'un yazdığı ve 2008 yılında Doğan Yayınları'nca basılan *Gecenin Anlamı, Bir İtiraf*, benim bugüne kadar okuduğum en iyi romanlaran biri oldu. Zamanında niyeyse gözümüzden kaçmış olan bu kitabı bir sahafın rafında tesadüfen keşfettim ve elimden bırakamadım. Fowles'in *Büyücü* ve Romain Gary'nin *Şafakta Verilmiş Sözüm Vardı* romanı ile aynı kategoride yer almaya layık, özellikle kurgusu ile beni çok etileyen kitap oldu.

16-EN İYİ YENİDEN BASILAN KİTAP:

İlhan Selçuk'un yayına hazırladığı *Yüzbaşı Selahattin'in Romanı* (Cumhuriyet Kitapları, 17. Baskı, İstanbul, Kasım 2020) ve Metin Toker'in Bilgi Yayınevi tarafından 2 cilt olarak yayınlanan (1. Cilt: 1944-1960 ve 2.Cilt: 1960-1973) *Demokrasimizin İsmet Paşalı Yılları* (Ağustos 2020) Yayıncılığımızın yüz akı yeni baskılar oldu. Ancak İş Bankası yayınladığı yüzlerce nitelikli eserler ile çok başarılı bir yayınevi olmasına rağmen Sina Akşin'in muhteşem eseri 4 ciltlik *İstanbul Hükümetleri ve Mili Mücadele* kitabının 2020'de yeni baskısını yap(a)madı. Bu konuda 2021 yılında umutlarımızı koruyoruz.

17- "YENİ BİR KİTABI ÇIKSA DA OKUSAM" DEDİRTEN YAZAR:

Bernhard Schlink ve Carlo Rovelli'nin bundan sonra elime geçen her eserini okuyacağımı anladığım bir yıl oldu 2020.

18-"SİNEMAYA UYARLANSA NE İYİ OLUR" DETİRTEN EDEBİ ESER:

Michael Cox'un yazdığı ve 2008 yılında Doğan Yayınları'nca basılan *Gecenin Anlamı, Bir İtiraf*, filme alınsa kesinlikle izlemek istediğim bir roman oldu. Bu yıl Kosinski'nin *Boyalı Kuş* romanının filmini de izleme fırsatı buldum. Başarılı bir filmdi ama her şeye rağmen romanı daha çok beğendiğimi söyleyebilirim.

19-EN İYİ TÜRK TARİHİ ARAŞTIRMA KİTABI:

Feroz Ahmad'ın İş Bankası Yayınları arasından çıkan *Jön Türkler Osmanlı İmparatorluğu'nu Kurtarma Mücadelesi 1914-1918* (Birinci Baskı, Ağustos 2020) bu yıl beni en çok heyecanlandıran tarih kitaplarından biri oldu. Çok daha fazla konuşulmayı hak eden bir kitap. Beklediğimden çok daha fazla yeni şey öğrendim.

Feroz Ahmad'ın İş Bankası Yayınları arasından çıkan Jön Türkler Osmanlı İmparatorluğu'nu Kurtarma Mücadelesi 1914-1918, bu yıl beni en çok heyecanlandıran tarih kitaplarından biri oldu. Çok daha fazla konuşulmayı hak eden bir kitap. Beklediğimden çok daha fazla yeni şey öğrendim.

Sadece tek bir alıntıya yer vereceğim: *"Eğer İtilaf Devletleri birtakım tavizler verip uzlaşmaya daha açık olsalardı Osmanlı Devleti'ni savaşın dışında, tarafsız konumda tutabilirler, hatta kendi saflarına çekebilirlerdi."* (s.93) Bu çok cesur ve çok net bir değerlendirme. Ama bu cesur çıkışları tarihçiliğimizde çok göremiyoruz. Çünkü burada yazar kendi birikimine ve olgusal zenginliğe dayanarak bütün büyük tarihçilerin yaptığı gibi güçlü bir yorum yapıyor. Ben de katılıyorum bu değerlendirmeye. Kitap, bilinen gerçekleri tekrarlamanın ötesinde, bilimsel bir çalışmanın mutlaka yeni bir şey söylemek, yeni bir yorum yapmak, bir konuyu tartışmak için ortaya konulması gerektiği açısından örnek bir eser.

20-EN İYİ DÜNYA TARİHİ ARAŞTIRMA KİTABI:

2017 de yayınlandığı halde benim 2020'de okuyabildiğim, William A. Pelz'in yazdığı, *Modern Avrupa'da Halklar*, (Kolektif Yayınları, 1. Basım Kasım 2017) bu kategorideki en iyi kitap oldu bana göre. 2020'de yayınlanmış ve okuduğum tarih kitapları arasında bu kategoride Tom Philips'in yazdığı Konu Yayıncılık'tan çıkan, *İnsanlar, Her Şeyin İçine Nasıl S***mızın Kısa Tarihi* (1. Baskı, Eylül 2020) de kesinlikle okunması gereken, çok iyi konulara değinen, çok güzel değinmeleri olan bir kitap oldu.

21-YILIN FİYASKO YAZARI (ULVİ ÖZDEMİR ÖZEL PIRASA ÖDÜLÜ):

Bu ödülü, adını bile anmaya değmez, Doğu'nun "Çakma Kafka'sı"na veriyorum. Ne hikmettir, bugüne kadar tek bir kitabını bile okumadım. Buna hissetmek mi, sezmek mi, ne dersek diyelim, bu kadar övülen, reklamı yapılan, parlatılan, şişirilen yazarlardan uzak durmayı bize öğreten Yalçın Küçük hocamıza tekrar teşekkürler göderiyorum buradan.

22-EN İYİ YABANCI ŞİİR KİTABI:

Bukowski. Son 27 yıldır (1993'ten beri) şiirlerini okuduğum tek şair Bukowski. Dolayısıyla bu kategoride 2. bir kişi sayamıyorum. *Cehenneme Giden Yol* (Parantez Yayınları, Ekim) 2020'de ilk kez yayınlanan ve okuma mutluluğuna eriştiğim tek Bukowski kitabı oldu ve şimdiden tekrar tekrar okunacak şiir kitaplarından biri benim için.

23-BÜTÜN KİTAPLARI OKUNACAK YENİ KEŞFEDİLEN YAZAR:

Bernhard Schlink. Yukarda 1. Maddede Schlink hakkında düşüncelerimi belirtmiştim.

24-2020 JÜRİ ÖZEL ÖDÜLÜ

Bu ödülün jürisi tek kişi, o da benim şu aşamada. Bu kategoride ödülü, 2020'nin Kasım ayında çıkan Osman Selim Kocahanoğlu'nun *Medrese mi Modernite mi* adlı kitabınına veriyorum (Temel Yayınları). Osman Selim Kocahanoğlu, sözünü esirgemeyen ve müthiş bir birikime dayalı yazılarıyla tam bir bilgi hazinesi sunuyor bu kitabıyla bize. Daha önce Facebook'da zaman zaman güncel konuların çağrıştırmasıyla kaleme aldığı, hepsi çarpıcı ve çok önemli bilgiler veren yazılarını okuduğumda, "Hocam bu yazıları kitaplaştırmalısınız" demiştim. Birçok takipçisi de aynı şeyi söylemiş olmalı ki bu kitap karşımıza çıktı. Kitabın alt başlığı içeriği hakkında bilgi verici nitelikte: *"Cumhuriyetle Kavgalı İleriyi Geride Arayan Siyasal İslama Reddiye ve Uyarı Yazıları"*. Osman Selim Kocahanoğlu'nun bu kitabı cesur bir aydının tek başına ne kadar büyük bir eleştiri gücü oluşturduğunu da ortaya koyuyor. Yayınladığı ve kendi yazdığı kitaplarla birçok tarihçinin yapamadığını yapan gerçek bir aydın. Teşekkürler Osman Selim Kocahanoğlu.

25-EN İYİ YAYINEVİ:

İş Bankası Kültür Yayınları, bu yıl her alanda yayınladığı muhteşem eserlerle benden en iyi yayınevi ödülünü aldı.

26-EN ÖZVERİLİ, EN ÇALIŞKAN VE EN MÜTEVAZI YAYINEVİ ÖDÜLÜ:

Akıl Fikir Yayınları. 3 emekli arkadaşın kurduğu Akıl Fikir Yayınları 2020'de de sessiz sedasız faaliyetlerine devam etti. Fatma Ersem Yargıcı, İsmail Derici ve Nurcan Altun Terim, sadece kendi emekli maaşlarına dayanarak tamamiyle kitap sevgisi ile asla para ve kâr peşinde koşmadan yıllarca bu serüvenin içindeler. Özellikle unutulmuş bir tarihçi Ziya Şakir'in eserlerini bize ulaştıran yayınevi Akıl Fikir Yayınları. Türkiye gibi kitap okuyanı, kitap seveni az olan bir ülkede kitapçıların dağıtım şirketlerinin hep ikinci plana atttıkları, desteklemedikleri bu tür yayınevlerinin simgesi olarak Akıl Fikir Yayınları her türlü övgüyü hak ediyor. 2020'de toplam 54 kitap yayınlamışlar!!! Büyük bir başarı. Bu arada benim kitaplarım da *(Bukowski ve Yalçın Küçük ile Küçük Bukowski Sözlüğü)* bu mütevazı yayınevinin kitapları arasından çıktı. 2020'de tamamen kendi mütevazı olanaklarıyla bu 3 özverili insanın kurduğu Akıl Fikir Yayınları'ndan çıkan bazı kitaplar şöyle:

1- *Fethi Okyar ve Serbest Fırka, Serbest Fırka Nasıl Doğdu, Nasıl Öldü; Ziya Şakir.*

2- *Akdenizde Türkler, Akdeniz Mek-*

tebi Türk Denizcilik Tarihi; Ziya Şakir.

3- *Sabatay Sevi;* İbrahim Alaattin Gövsa.

4- *Batının Doğu politikasının Ahlaken İflası;* Ahmet Rıza

5- *Toplumları Köleleştirmede Gizli Oyun: Özelleştirme;* İbrahim Ayan

27-EN İYİ BASKI ÖDÜLÜ:

Bu kategoride İstanbul Büyükşehir Belediye'sine bağlı Kültür A.Ş.'nin bastığı Atatürk'ün büyük eseri *Nutuk*, tartışmasız 2020 yılının en iyi basılmış kitabı oldu benim için. Emek verenlere, *Nutuk*'un bu derece güzel bir baskısını ortaya koyanlara sonsuz teşekkürler.

28-EN HAŞMETLİ, EN GÖRKEMLİ KİTAP ÖDÜLÜ:

Say Yayınlarınca basılan 1368 sayfalık John Merriman'ın *Rönesans'tan Bugüne Modern Avrupa Tarihi* adlı kitap tek citlik harika baskısının görkemi ve muhteşem içeriğiyle, özel bir zaman ayırıp keyifle okuma hayali uyandırdığı için bu ödülü hak etti.

29- EN UMUT VEREN YENİ YAYINEVİ:

Yeni Gelen Yayınevi. Neredeyse B. Sadık Albayrak'ın tek başına var ettiği ve yaşattığı küçük ama yüreği büyük, hedefleri, hayalleri büyük yayınevi.

30- EN İYİ ÇİZGİ ROMAN KİTABI:

Bu Alanda çok iyi çizgi romanlar çıktı ama hem baskı kalitesi hem de içeriğiyle 2020'nin çizgi roman olayı Alfa Yayınları'nın çıkardığı *Airborne 44*'tür bana göre. Mükemmel hikâyeler, mükemmel çizgiler, etkileyici bir baskı... Daha önce 2017'de ilk cildi çıkmıştı ve geçen yıl serinin 2. cildi çıktı. Her çizgi roman okurunun beğenisini kazanacağına eminim.

31-EN BÜYÜK HAYAL KIRIKLIĞI YARATAN KİTAP VE YAYINEVİ:

Jaguar Yayınları'nın yayınladığı (1. Baskı, Aralık 2019) ve benim okumak için 2020'nin salgın sırasında eve kapandığımız günleri beklediğim Ernst Jünger'in *Çelik Fırtınalarda* adlı romanı bana göre büyük hayal kırıklığı oldu. Aslında tam bir çeviri rezaleti ile karşı karşıyayız. Bir çeviri faciası. Bir kitap ancak bu kadar mahvedilir. Sadece Arapça kelimeleri Türkçeye karıştırmak gibi kötü bir niyetle açıklanabilir bu çeviri. Şu cümleye bakın: *"İlk zamanlar bölükler geceleyin istihkâm kazmak için münavebeli olarak ileri hatta yürütülüyordu"* (s.44). Romanın çevirisinde baştanbaşa böyle bilinçli serpiştirilmiş Arapça sözcükler var. Sayısız yerde karşımıza *"tenvir fişeği"* çıkıyor. Bildiğin işaret fişeği. Neden tenvir sözcüğü kullanılıyor? Ay isimleri bile Arapçadan kalma: *"14 Teşrinisani"*, *"21 Teşrinisani"*... (s.65). Kasım ayı için *Teşrinisani* diyorsan kusura bakma ama bunun dille hiç bir ilgisi yok. Bunun dedemizin mezar taşını okuyamamakla, Türkçenin zenginliği ile de bir ilgisi yok; Türkçeyi ve Türk ulus bilincini kazımakla, Arap kültürünü benimsemekle, Arapçılıkla, Arap hayranlığı ile ilgisi var. Bildiğimiz "sırayla" ya da "nöbetleşe" anlamı var *münavebe* sözcüğünün. Romanda bu eski, ölmüş sözcükler geçit yapıyor. Bir asker Teğmen oluyor ama çevirmene göre *"mülazımlığa terfi"* ediyor (s.66). Subay yok *"zabit"* var örneğin (s.67) ya *"zabit namzedi"* (s.58), *"birçok muvasala yolu"* (s.48), *"Atışların kesafet kazandığı anlarda..."* (s.35), *"Şahsi mülkiyet"* (s.45), *"Yeis verici bir vaziyet"* (s.69), *"her neye muktedirsem onu yapmaya çalıştım"* (s.69), *"Konuşmaların sevilen bir mevzusu"* (s.75), *"tedrisat"* (s.79),

John Merriman

"tabiye gezileri" (s.79), *"26 Kanunisani"* (s.71)... Bu kadar yeter. Bir kitabın fırlatılıp atılışı. Jaguar Yayınları'nın bir kitabını daha okur muyum acaba? Hiç sanmıyorum.

32- "AH ZAMAN OLSAYDI DA HEMEN OKUYUP BİTİRSEYDİM" DETİRTEN KİTAP:

Mete Kaan Kaynar'ın hazıladığı ve İletişim Yayınevi'nden çıkan Türkiye'nin 50'li ve 60'lı Yıllarını anlatan kitap dizisinin 2020'de 3. Cildi çıktı: *Türkiye'nin 1970'li Yılları.* Yaşı benim gibi 50'nin üstünde olanların çocukluğunun geçtiği yıllara ait güzel bir eser bence. Yeniden o yıllara dönmek, o yılları anmak için de güzel bir fırsat.

Siz de kendi ödüllerinizi verebilirsiniz. Çok eğleneceğinize eminim.

2021'deki ödül töreninde (!) görüşmek üzere. Bol kitaplı günler...

32. SAYIDAKİ BİRKAÇ SATIRIN BANA HATIRLATTIKLARI...

■ ÖZLEM YÜCESAN

"Tek tip çirkin" yapılarla evsizleri zorla sokaktan alan, eğitimi ve sağlığı bedava yapıp; zorla eğitimli, sağlıklı bir nesil yetiştiren, **ilaç tekellerine, petrol baronlarına yüz vermeyerek coğrafyanın zenginliklerini satmayan, sosyalizmi kapitalizme yedirmeyen bir diktatörün canavarlığını konuşmak daha eğlenceli demek ki!!**

Yeni Gelen'in 32. sayısındaki o birkaç satırın sahibi Ulvi Özdemir'in "Bir Kitap Bağımlısının Notları" serisinden ilham almışımdır çok. Son notundaki bir paragraf ise şaşırttı ve açıkçası üzdü beni. Stalin dönemine dair "(...) işlenen suçların üzerindeki örtü", "acımasız kıyıcılık", "hesap kesmek" gibi ifadeleri çok ağır buldum. Bu kez de bu yazıyı yazmak için ilham vermiş oldu, teşekkür ederim.

Beş sene önceydi. Üniversite salonunda konuk akademisyenden duymuştum. Şöyle diyordu tam ifadesiyle: "Stalin'in Hitler'i yenmesi yalan. Sovyet insanının kanını dökerek kazandı. Stalin açtığı savaşta kendi insanının kanını döktü."

"İkinci Dünya Savaşı'nı Stalin'in başlattığı" yalanını söyletecek kadar azmıştı çoktan emperyalist cüret!

Biz alışkınız zaten! Genlerimiz yalanlarla yoğrulmuştur sırası geldikçe... Kars'ı, Ardahan'ı filan bizden almaya kalkan komünist değil miydi bu? Bizi de komünist yapmak, Batı'dan uzaklaştırıp "medeni ülke" olmamızı engellemek isteyen canavar hani!

Ama başaramadı işte ve biz de emperyalist Batı'ya yanaştık ve yoğrulduk! Yoğrulduk... Yorulduk...

Genelde ulusalcı cumhuriyetçiler; nadir de olsa, sosyalistim diyen kimi yazar ya da siyasetçiler tarihteki diktatörleri sayarken dikkat kesilirim. "Almanya'da Hitler, İtalya'da Franco..." (Bazen İran'da Humeyni eklenir.) dedikten hemen sonra "Rusya'da Stalin" diye devam ederler! Milliyetçi faşistler, İslamcı faşistler ve Komünistler! Hiç ummadığım kişilerden de duymuşumdur bunu; tam da umduklarımdan da... Öyle bir yorgunluk!

Başkası da vardır mutlaka; ama bende istisna olan ulusalcı, CHP milletvekilliği de yapmış olan Kemal Anadol'dur. Romanlarında tarihsel gerçekleri önemseyen yazar, birkaç yıl önce Zonguldak'ta son kitabının söyleşisinde; "Stalin'in Türkiye'den toprak istediği bir efsanedir. Böyle bir şey yoktur." diyerek, Türkiye özelinde bir konuyla ilgili de olsa, bunu söyleme ihtiyacı duymuştur, önemlidir.

Sonuçta tarih, efsanelerle değil gerçeklerle yazılır. "İlhaksız, tazminatsız hemen barış" politikasıyla kurulan Sovyetler Birliği daha baştan sömürge anlaşmalarını yırtmıştır zaten; bunu "medeni" Batı'dan da talep ederek üstelik.

ÖZGÜRLÜK?

Hasta olunca sürünme özgürlüğü, evin yoksa donma özgürlüğü, para kazanmak için asker olup ölme, öldürme özgürlüğü, daha fazla sermaye için başka ülkelere son teknoloji bombaları, savaşçı ya da "felsefeci" ajanlarını yollayarak işgal etme özgürlüğü olan "Özgürlük ülkesi ABD" göz kamaştırıyor. "Medeni" Avrupa ülkelerinde öne çıkan özgürlük ise (sömürgeleştirmeden ayrıca) dinsel, cinsel, politik özgürlükler; keza sınıf kavgası dışında her kavgayı yapabilme özgürlüğü!

"Komünist Diktatör"ün ülkesine gelirsek; eğitim, sağlık, barınmanın anayasal güvencede olduğu, işsizlik diye bir kelimenin olmadığı, çalışma ve yaşam şartlarının mümkün olanın en üstünde tutulduğu; bu toplumcu altyapının yanı sıra ve aslında tam da bu sayede bilimsel çalışmaların ilerlediği ve tüm kesimlere yayıldığı halk cumhuriyetlerinden bahsederiz.

Ve bütün bunların planlı-prog-

ramlı bir işleyişle yürüdüğü, bir kişinin kararıyla değil; bu işleyişin içeriğini oluşturan, planlayan konunun uzmanları, teorisyenleri, işçi, köylü temsilcileriyle yürütüldüğü bir sistemden bahsediyoruz. İlkel kabile düzeninden fazlasını görmemiş Orta Asya halklarına bu bilimsel eğitimi vererek geleceklerinin aydınlatıldığı, kültürlerinin korunduğu; aksi halde zaten ortada konuşulacak şey kalmayacağı bir coğrafyadan bahsediyoruz.

"Tek tip çirkin" yapılarla evsizleri zorla sokaktan alan, eğitimi ve sağlığı bedava yapıp; zorla eğitimli, sağlıklı bir nesil yetiştiren, ilaç tekellerine, petrol baronlarına yüz vermeyerek coğrafyanın zenginliklerini satmayan, sosyalizmi kapitalizme yedirmeyen bir diktatörün canavarlığını konuşmak daha eğlenceli demek ki!!

Bu kadar eğlence(!)nin üstüne "kapitalizmin savaşsız yaşayamayacağı" gerçeğinin üstünü örtmek de kolaylaşır. Batı sermayesinin son teknoloji silahlarıyla besleyerek Sovyetler'e saldığı faşist Hitler neredeyse masumlaştırılırken, Stalin şeytanlaştırılır! Evet, emperyalizm sınıf savaşını iyi bilir; öyle bilir ki ölümünden yıllar sonra bile sosyalist bir lideri; faşizmi yenmiş, proleter devrimi genişletmiş, dünyanın öbür ucuna devrim mücadelesi yolunu açmış bir lideri elbette lanetle anarlar. "Sosyalizmi öcü diye gösteremiyoruz bari liderini gösterelim" diyerek yaydıkları iftiraları edebi romanlarına(!) bile yerleştirirler.

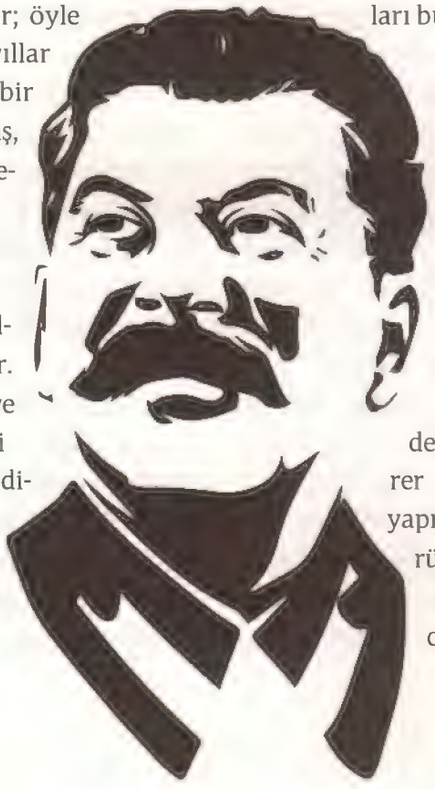

BU KAPİTALİZM KÖTÜ!
SİZE ŞU KAPİTALİZMİ VERELİM!

"Sosyalizm nostaljide kaldı" diyenlerin alternatifi "özgürlükçü, sosyal demokrat ve düzeyli yönetim, yine de sonuna kadar kapitalizm"-dir sanki! Mesela bir "halkçı" kanalı izlersiniz tüm iyi niyetinizle! Kültür programı yaparlar. "Kaliteli" burjuvadırlar. Geçmişe, kültüre, sanata, kitaba, yazara, Köy Enstitülerine, Halkevlerine, Cumhuriyet'e... Sahip çıkarlar. Laçka programlardan bıkan izleyici bu güzel türküleri dinler mesela, işlenen konularla bellek yoklaması yapar.

Birinde Yılmaz Güney anılıyordur Adana'da. Güney anlatılır her yönüyle. Sinema devrimi, kişiliği, cesareti, faşizme, ağalığa, sömürüye karşıtlığı... Sonra ekranda bir başka yüz belirir. O da anılır. 'Adanalıdır. Çok başarılı bir iş adamıdır, değerimizdir, vesairedir...'

Hayatı boyunca feodalizmle, ağalık düzeniyle savaşan Yılmaz Güney'i anma programında "Sakıp Ağa anılır saygıyla"!

İnce faşizmdir bu! İncelikle kafaları bulamaç ederler.

Bir başkasında "Kibar Feyzo" konuşulur. İhsan Yüce anılır ve yine ağalık düzeni yerilir. Telefondaki konuk: "Böyle filmler çekiliyordu işte. Gele gele İvedikler'e geldik." dediği anda araya girer sunucu: "Polemik yapmayalım. Biz kültürü konuşalım. Sanatı konuşalım."der incelikle.

NASIL YANİ?

Polemik yok, nostalji var; kabalık yok, keyifli ama incelikli kültür var. "Aynı İsmail Cem'li TRT yılları gibi" diye tekrarlanır her programda. Natocu İsmail unutulmaz! İncelikli kapitalizm, incelikli kültür, kültürlü, ince yöneticiler... Var öyle mi? "Şeffaf bir maske takıp oynamaya doymayan" kültürlü yöneticiler... "Özledik sizi" denilenler!

"Gele gele İvedik'e" gelirsen; peşine yozlaşmış kültür gelir, sosyal yaşam gelir, siyasi iktidar gelir... Hayır, sen sadece "has kültür"ü konuşup konuyu kapatırsın! Filmdeki "Faşo ağa"yı tekrarlayıp gülersin, ama günümüzün feodal ağalarını översin!..

Burjuvazi bu yüzden unutmamıştır hâlâ Stalin'i; ekonomi, siyaset, sosyal yaşam birbirine bağlı ve paraleldir sosyalizmde çünkü. Sadece nostalji yapamazsın; bazen kaba(!) olman gerekir; zira ekmeğini ağalardan almak zorundasın. Ekmeğini toprak ağalarından (kulaklardan) alan, kapitalist patronlara da vermeyen bir halk ordusunun başkomutanıdır Stalin ve şu sözü bizim de sözümüzdür: "Ya işçiler ve köylülerle birlikte devrime ya da kapitalistler ve toprak beyleriyle birlikte devrime karşı..."

Velhasıl, Stalin'i öncelikle faşizme karşı kazandığı savaşla hatırlarım ve geri kalan her şeyi zaman, mekân, sebep, sonuç kavramlarıyla ôkumak ve değerlendirmek isterim. Eksikler olmuş, yanlışlar da yapılmıştır elbette ve bunları da konuşmak, tahlil etmek, ders çıkararak yeni yollar aramak gerekirken "Slogan" deyip geçmek bu kadar kolay olmamalı bence. Böyle bir geçiştirme, zaten antisovyetik hezeyanlarla, CIA propagandalarıyla çevrildiğimiz şu ortamda kendini solcu zanneden liberallere yarar ve emekler heba olur, kanısındayım.

SU YÜZÜNE GÖMÜLEN ŞİİRLER

■ HASAN EFE

Daha önce değişik dergilerde yazılarıyla tanıdığımız Atalay Saraç bize ilk şiir kitabıyla merhaba dedi. Ağustos 2020'de Şiirden Yayıncılık'tan çıkan kitap üç bölümden oluşmuş. İlki "Su Gibi", ikincisi "Titrer Ömür", üçüncüsü de "Ve...".

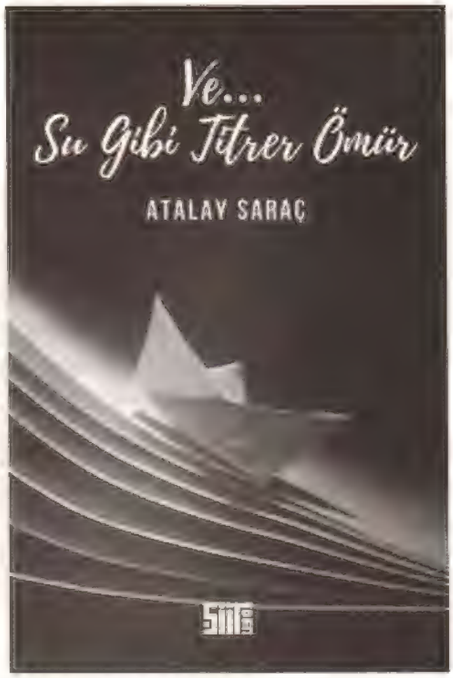

Bireyin kendini gerçekleştirmesi, yaşamın ona sunduğu olanak ve olanaksızlıkların bir bir aşılıp geçilmesiyle oluşur. Bu zorlu ve çetin yolun varlığı pek çok kişi tarafından bilinir. Yaşamın gerçekliğiyle bilinirliğin edimliği ne derece örtüşür?

Bu soru farklı biçimlerde yüz yıllardan beri kurcalamıştır düşünen zihinleri.

Maslov da insan psikolojisi üzerinde çok önemli etkiler bırakan bu gelişim aşamaları konusunda çalışmış. Bireyin kendini gerçekleştirmesi için basamaklar hiyerarşisi oluşturmuştur. En altta temel yaşamsal gereksinimler, en üstte de bireyin kendini gerçekleştirme basamağı bulunur. Bu alt ve üst basamaklar arasında birey uzun bir yol alır.

Biz düşünen canlılar da gelişip değişirken bu basamaklardan geçeriz. Kimileyin zorlu, yıpratıcı kimileyin zevkli, neşeli olan bu yol bir öğrenme, eğitilme ve biçime girme süreci olarak akar gider. Maslov'a göre bu basamaklar aşılabilirse birey kendini gerçekleştirebilir.

Yaşam yolculuğunda soluduğumuz havadan, okuduğumuz metinlere, uyuduğumuz yataktan tabanlarına bastığımız ayakkabıya kadar önemli olan bu unsurların farkına varamayız. Bunlar bize **önceleriniz**ce verilmiştir. Varlığımızın vazgeçilmezleridir. Söz gelimi nefes almadan yaşayamayız, ama günlük yaşamın koşturmaları içinde bunun farkında bile değilizdir. Düşünen bir zihin, elindeki okuma metinlerinin o an nasıl ve nereden geldiğini bilmez veya fark edemez. Bu ve benzerleri yüz yılların aktarımıyla günümüze ulaşmıştır. Yatak, ayakkabı ve benzerleri de öyle...

Bu aktarım süreçlerinde farkındalık, bir noktadan diğerine geçebilmemiz ya da sıçrayabilmemiz için önemli bir aşamadır. Gün akışının koşturmaları içinde bizim dikkatimizi çekmeyen veya farkına varıp da ayrıntılarını sezemediğimiz olay ve olguları bize yansıtan yaratıcı zihinlerdir. Bu geniş bir alanda kendini gösterir. Sanat, bilim, felsefe, politika (günümüz politikası değil), eğitim, ekonomi...

Farkına varamadığımız yaşananları veya yaşanacakları bize dolaylı olarak sunan sanattır. Geniş kapsamda ele alınabilecek bu terimden yola çıkarak şiiri konuk edelim yazımıza. "Ve... Su Gibi Titrer Ömür" diyerek, yaşamın gelişim basamaklarındaki farklı bir yolla başlayalım yürümeye.

Daha önce değişik dergilerde yazılarıyla tanıdığımız Atalay Saraç bize ilk şiir kitabıyla merhaba dedi. Ağustos 2020'de Şiirden Yayıncılık'tan çıkan kitap üç bölümden oluşmuş. İlki "Su Gibi", ikincisi "Titrer Ömür", üçüncüsü de "Ve...".

Genel olarak bakıldığında hafif, yüzeyselden derinliğe inemeyecekmiş izlenimi veren şiirler okundukça katmanlaşıp alt anlamlara götürüyor okuru. Bir iki şiir Cahit Külebi'yi anıştırsa da onun Tokat'ından çok farklı yollara çıkar bu dizeler.

ENGELLERİN KARŞISINDA

Saraç'ın ayrımına vardığı, özellikle seçtiği demeyelim de sarmalanıp beslendiği sözcükler bazı şiirlerde öne çıkar. Bu, yukarıda da sözünü ettiğimiz gelişim aşamalarındaki değişimlerin şairde beliren ve onun da farkına va-

ramadığı olgular olarak düşünülebilir. Örneğin; *su, ıslak, kar, yağmur, fırtına, kış, balık* vb. göstergeler her şiir ve dizede farklı gösterilenlerle karşılık bulur.

"Sınır yağan kar", "ulaşamam kıyıya" dizelerindeki **engel,** şiir öznelerinin *erken yaşam öncelerindeki* izlenimlerin o andaki oluşumları şeklinde düşünülmelidir. Sanat yapıtındaki yansıma, biraz da şairin öne çıkarmasıyla (sözcük burada sözlük anlamındaki gibi düşünülmemeli.) şiir öznesinde bir farkındalık yaratır. Böylece özelden genele çeker okuru.

Şairin yaşam sürecindeki birikimleri göz önüne alınırsa, şiirdeki insan, toplum ve sessiz kalabalıkların, *sınır çıkmazında* olduğu sezilir. Söz gelimi Çıldır (göl), Zonguldak (deniz) ve İzmir (deniz) gibi kentler suyla içleşir. Bunların coğrafi özelliği *ötesinde adım atmaya izin vermeyen* doğal bir engel oluşturur. Bu engel su'dur. Bu kentlerin getirdiği *gidimsizlik* yani engel salt su ile değil, kentin kendi varlığının oluşturduğu bir şişmedir. Burada ortaya konulan düzensiz yapılanma, yok edilen doğa, hava kirliliği, yoğunlaşan trafik, gün geçtikçe artan ve önlenemeyen nüfus artışı, işsizlik, işsizliğin doğurduğu sıkıntılar, yetersiz, yeteneksiz yönetimler ve çaresizliktir.

Öznenin hissettirdiği bu *yoğunluk* şiirde hafifletilerek bir başka farkındalığı ortaya çıkarıyor ki bu da **göç**'tür. Böylece yüzeysel yapıdan derin yapıya inmenin yolu açılıyor. Yukarı satırlarda sözünü ettiğim, *hafif, yüzeyselden derinliğe inemeyecekmiş izlenimi veren,* derken sözünü ettiğim buydu. Bu durum salt kentlerin kentsizleşmesi (köyleşen kent) sonucu oluşan ve ağırlığından kurtulmak için kendindeki fazlalıkları; işsiz, yoksul, çaresiz, yurtsuz, evsiz, kimsesiz, vb. üzerinden atmak için başvurduğu bir çözümsüzlük yoludur. Güçlü ve devingen iç dinamiklerin oluşturduğu değil, küreselleşme sonucu beliren bir çürümenin görüntüsüdür.

Kitabın son bölümünden önceki bölümlere dönecek olursak, Ortadoğu coğrafyasındaki küresel karmaşanın ülkemizdeki yansımalarını görürüz.

Küreselleşmenin ortaya çıkardığı bu sıkıntılı çıkmazı Montaigne şöyle dile getirir. "(...) aşırı çoğalma yüzünden devletlerin hastalandığı görülür ve onlar için de türlü müshiller kullanmak adet olmuştur. Kimi zaman, ülkenin yükünü hafifletmek için çok sayıda aile göçe zorlandı; bunlar gider başkalarının zararına geçinecek bir yer ararlardı. İşte böylece bizim eski Franklar Alman içlerinden gelip Galya'yı aldılar, ilk sakinlerini ülke dışı ettiler; sonsuz bir insan seli böylece gelişip Brennus ve başkaları zamanında İtalya'ya aktı. Gotlar, Vandallar için de bugün Yunanistan'ın ilk halkını kovup yerine oturanlar için de böyle oldu... Kimi zaman savaşları göz göre göre körükleyip besledikleri de oldu: Yalnız adamlarını daima tetikte tutmak, bozulmaların anası olan işsizliğin daha kötü sonuçlarını önlemek için yapmıyorlardı bunu..."

"Ve..." bu göç olgusu salt onun içinde olanları değil, ülkemizi, içinde yaşayan bizleri ve bütün dünyayı kanatan irinli bir yara, gündemdeki yerini korur. İşte şair satır aralarında, bizim günlük koşuşturmalarla göremediğimiz, fark edemediğimiz bu gerçekliği koyuyor ortaya. Yaşama bir de bu yönden bakın diyerek.

Yoksul, çaresiz, sinmiş, sindirilmiş, yalnızlaştırılmış toplumun içinde bulunduğu durum ele alınıyor. Bu olgunun önü sonu ile geziniyor okur dizeler arasında.

Kitapta ağırlığı hissedilen birkaç gösterge de *karanlık, gökyüzü, kuş, akşam,* vb.

Her ne kadar açıkça ortaya konmasa da farklı şiirlerin çağrışımsal bağlarındaki görünüm, mekânla bütünleştirilirse yakın geçmiş ve günümüzde (bu yazının hazırlandığı tarih Aralık 2020) varlığını sürdüren maden işçilerinin zor yaşamları okuru derinden etkiler. Bu karanlık yaşamın içinde bir umut olduğunu, kuşların özgürlüğe uçuşunu sezeriz.

Yılan Tarihi[1]

Biliyorum, geceden doğdun
her kanamadan sonra soydun derini
gencecik ömürlerin terini
toza toprağa sildin

Şiir, genelinde öznelerine karamsarlığı yaşatırken umudun da elden bırakılmamasını sezdirir. Biraz daha ileri gider, *"unutma, sakın, korkma, susma, öyle durma"* diyerek.

Şiirler kimi zaman öne çıkan, kimi zaman arkada bırakılan mekân ve kentlerle beslenir. Bu kentin/kentlerin sorunlarından yola çıkılır. Ülkenin üzerine çöken ağır karanlık bir gecenin içinde varlığını bulan, öte yandan kenti besleyen suskunlarla yol alır dizeler.

Yazımızı,
Bir Gül Kokla

Bir gül kokla
Gözlerin renklensin
Bırak yüreğini
Kendi dilince seslensin" (s.36) diyerek bitirelim.

---

[1] Atalay Saraç, Ve... Su Gibi Titrer Ömür, Ağustos 2020, Şiirden Yayıncılık, İstanbul, s.24.

Evrenin Islığı

■ HAYRETTİN GEÇKİN

"Şairler şiiri bilmez", "Şair şiirin fazlalığıdır", "Şairin gözlükleri sözcüklerdir" gibi şiir üzerine çok sayıda aforizmaları olan **Özkan Mert'in, Şiirin İlkeleri üzerine kaleme aldığı belirlemelerin de yer aldığı, Evrenin Islığı adıyla bir araya toplanan 60 yıllık külliyatını yeni baştan incelediğimde birkaç şeyi birlikte düşündüm.**

Adres defterim Atlantik'te yüzüyor
üzerinde yanardağlar
ve eski bir albüm: Tüm fotoğraflarım
denize dökülmüş
Van gölü ile
Atlantik
arasına gerili yüzüm
bir sustalıyla delik deşik... (s.307)

Onun adını ilk kez Enver Karagöz'den[1] duymuştum. "Diren! Ey kalbim / Kuracağız her şeyi yeniden" diyen dünyalı şairi... Yıl 1972-73! Yüreğimi ateşleyen, beni şiire teyelleyen önemli dizelerdendir bunlar. Bu dizeler; bizim oraların dağlarını, bayırlarını kurcalasalar Enver Karagöz'ün büyülü sesiyle bir ırmağa dönüşerek, bir gözeden dünyaya doğru fışkıracaklarmış gibi gelir bana hep.

"Yarın bir başka gün
Yarın dünyayı güllerle boyayacağız" (s.189)

"Mantıklı ol, imkânsızı iste!" olarak yüreğime tercüme ettiğim bu ve bunun gibi dizeleri yüzünden Dünyalı Şair Özkan Mert'in şiirinin izini sürmekten hiç ama hiç vazgeçmedim.

"Pattaya plajında
kafesin içinde
serçeler satıyor Taylandlı bir çocuk.
Avusturyalı bir turist
hepsini satın alıp
teker teker uçuruyor
avuçlarının içinden.
Küçük başlarını
usulca öptükten sonra.
Ah özgürlük!
Her türlüsü muhteşem." (s.437)

Evet, Özkan Mert dünyalı şair! Çünkü o; ateşten, sudan ve topraktan devşirdiği sözcüklerle yarattığı tufan sonucu oluşan şiirlerini Evrenin Islığı'na dönüştürdükten sonra bulutların arasından, çorba kokan kentlerin üstünden ya da bir albatrosun kanatlarından düşürür duyarlıklarımıza. Bu toprakların soyundan olmasına bu topraklarından soyundan o. Üstelik kurdun, kuşun, böceklerin ve suların da kardeşi. Fakat onu asıl dünyalı şair yapan, şiirine aldığı sözcükleri okyanuslarla yıkaması, onlara yeni allar-anlamlar giydirerek dağlarla öpüştürmesi, kendisinin de bir elma büyüklüğündeki sakallarından güç alarak dünyayı protesto etmesi, onunla düelloya girmesi, aynı zamanda dünyadan ve insandan yana olması...

İsterseniz siz de araştırın: Ben bir şiire ya da bir şiir kitabına onun kadar

uzun bir ad veren hiçbir şaire rastlamadım bugüne kadar. Örnek mi?

WOLFGANG AMADEUS MOZART, NAR BAHÇELERİ POMPALI MIZIKAM

VE AĞZIMIN KIYISINI BİR GÖÇ HARİTASI SANARAK KONAN GÜVERCİNLERE KOZMİK BİR KİRLENMEYE GİRME ÖNCESİ SAHAFLARDA ELE GEÇİRİLEN

BİR KİTABIN DİPNOTLARINDA YER ALAN KIRMIZI PELERİNİMİ NEDEN ATLANTİK'TEN DEĞİL DE VAN GÖLÜNDEN GEÇİRDİĞİME İLİŞKİN

İNFİLAK YARATAN AÇIKLAMALAR

YA DA VAN GÖLÜ SAVUNMASI (s.377)

"Şairler şiiri bilmez", "Şair şiirin fazlalığıdır", "Şairin gözlükleri sözcüklerdir" gibi şiir üzerine çok sayıda aforizmaları olan Özkan Mert'in, Şiirin İlkeleri üzerine kaleme aldığı belirlemelerin de yer aldığı, Evrenin Islığı adıyla bir araya toplanan 60 yıllık külliyatını yeni baştan incelediğimde birkaç şeyi birlikte düşündüm:

1-Şiirin konusu her şeydir: Özkan Mert'in külliyatında buna dair her türlü örneği bulmak mümkün.

2-Şiirin İlkeleri başlığı altında toplanan bölüm, başlı başına bir şiir okulu.

3-Şiiri öğrenmenin bir yolu da Özkan Mert gibi usta şairlerin şiirlerini okumak.

4-Özkan Mert gibi aşk, barış, doğa, kavga üzerine dünya çapında şiirler yazabilmek için bilgi birikimine, bilince ve vicdana gerek vardır. Bunlara sahip olmak için ilk akla gelen derin okumalar yapabilmek, olanak buldukça dünyayı gezebilmek. Ve dinlerin en büyüğü ile yani aşkla, insanı ve doğayı sevebilmek.

"Budapeşte
Bir dantel işleme.
Ve düşündüm
nasıl bırakabilir
bir insan
bu yükseklikten
bombayı
bir şehrin üzerine?" (s.115)

Gerçi uzun yıllar önce, Özkan Mert'in "Ben Savaşçı Değil Gül Yetiştiricisiyim" adlı şiiriyle karşılaştığımda da benzer şeyler düşünmüştüm. Şiirin, dilin içinde kurulan yeni bir dil işi, bir üst dil işi olduğunu, İyi şiirin insana estetik haz kazandırdığını, insanı kendinden alıp yeni kendine taşıdığını...

" ...
Ah günbatımı
bir komplodur zaten
aşk'sa kaydolmaktır hayat'a
...
İşte! Gene bahar
saçlarım dolu rüzgârlarla

Fakat onu asıl dünyalı şair yapan, şiirine aldığı sözcükleri okyanuslarla yıkaması, onlara yeni allar-anlamlar giydirerek dağlarla öpüştürmesi, kendisinin de bir elma büyüklüğündeki sakallarından güç alarak dünyayı protesto etmesi, onunla düelloya girmesi, aynı zamanda dünyadan ve insandan yana olması...

Merhaba! Diyorum
bir sürgün olarak yaşadığım Yeryüzü'ne
Geceleyin yıldızlarla flört eden
gül'leri ben yetiştirdim
Çünkü ben savaşçı değil gül
yetiştiricisiyim"
(s.300-301)

Şair hakkında yazılanların ve şairin şiir üzerine düşüncelerinin de yer aldığı Evrenin Islığı'ndaki şiirler toplamından bir seçki yapılabilir mi? Yapılabilir yapılamasına da öyle bir seçkiye şiirlerin tümünü almak gerekir ki işi zorlaştıran da bu... Yazıya, şairin bazı şiirlerinden bölümler veya dizeler alırken kitaptaki bütün şiirlere karşı duyduğum mahcubiyet işte bu yüzden... Şiirinin başka sanat dallarıyla girdiği ilişkiyi hayranlıkla izlerken; "Benim şiirden başka kimsem yoktur" diyen şairi anladım demek, ne yazık ki anlamaya yetmiyor. Belki de çözüm yüzümüzü şiire daldırmak, en derin deniz bilerek...

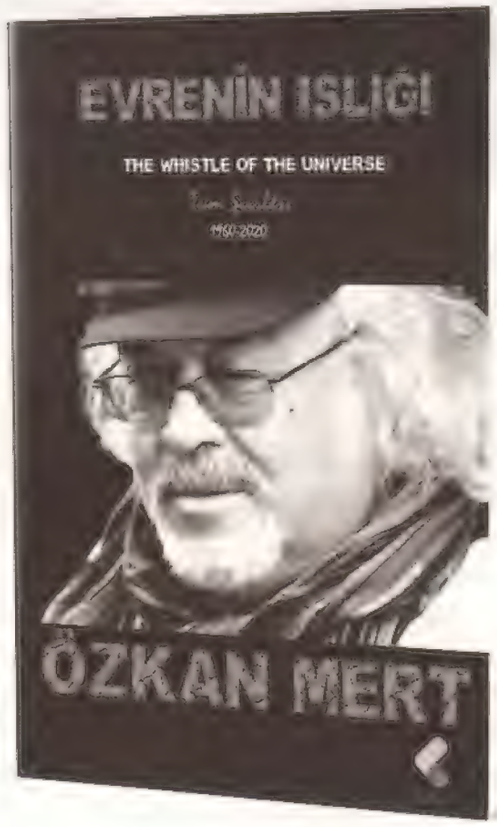

"-Balıklar da mı sevişmez buzun altında
Diye sordu oğlum.
Sevişirler be Kerim
Sarhoş olurlar hem seviştiklerinde
...
Bu bir şiirdir.
İsteyen şiire inanır isteyen balıklara.
İsteyen de Kerim'le bana.
Ne demiş Kuran-ı Kerim,
-İnanmayın şairlere (s.171)

Söz konusu yapıtta şairin, Türkiye'deki 68 Olayları'nın ateşli günlerinde Dev-Genç'in adayı olarak DTCF Senatosu'na seçilerek devrimcileri temsil etmesinden tutun da, İkinci Yeni Şiir Hareketi'ne karşı Yeni Toplumcu Şiir'i savunmasının, 60 Şiir Kuşağı Manifestosuna attığı imzanın, 1970 yılında Kuracağız Her Şeyi Yeniden adlı ilk şiir kitabının çıkar çıkmaz toplatılmasının ve ardından çarptırıldığı 8 yıllık hapis cezasıyla birlikte girdiği yeni hayat maceralarının, yaşadığı ülkelerin, gezdiği yerlerin, dünyayı düşbakışı seyretmesinin ve şiir yatağını yeryüzünün her türlü rengiyle besleyişinin izlerine rastlamak mümkün. Ayrıca yapıt, İsveç Edebiyatının pek çok yapıtını Türkçeye kazandıran, İsveç Yazarlar Sendikası Üyesi ve Türkiye Yazarlar Sendikası İsveç Temsilcisi Özkan Mert'in USA, Hindistan, İsveç... gibi ülkelerde 10 dilde yayınlanmış kitap ve şiirlerini de içermektedir.

Bu yazı, tümüyle Özkan Mert şiirinden etkilenmem üzerine kurulu bir yazıdır. Şairin, *"Pazartesi günleri ben dünyada yokum"* (s.420) dizesini fırsat bilerek de kaleme almaya çalıştım. Sahi onun şiirinin şiddet karşıtlığı içerdiğini ve çok uzun soluklu olduğunu belirtmeyi nerdeyse unutacaktım. Ondan da önemlisi, onun şiiri hakkında ne yazılırsa yazılsın, ne anlatılırsa anlatılsın bir şeylerin mutlaka eksik kalacağı gerçekliğini de... Ki bu olmazdı. En iyisi sizi, onun aşk şiirlerinden birinin bir bölümüyle baş başa bırakıp kenara çekilmek.

"Ne zaman gözlerine baksam
bir okyanusla yıkanıyor kalbim.
Nereye gitsem hep sende kalıyorum
yıldızların gökyüzünde kaldığı gibi.

Bir yağmur damlasına çizdim
o küçük gölün kıyısında bana verdiğin ilk
öpücüğü...
Şemsiyenin ucu yırtıyordu bulutları

Hiç bitmeyecek birlikte baktığımız yer
Saçlarımda uyuyan Ay ışığı olacaksın hep
Omuz başlarımda akan sıcak bir ırmak.

Ve hiç silinmeyecek
Şafak renkli dudaklarından dökülen
dünyanın en güzel aşk ilanı:
Ellerimi yıkamıyorum
ellerinin kokusu çıkmasın diye" (s.362)

Evrenin Islığı, Özkan Mert, Klaros Yayınları Ankara 2020, 1070 Sayfa

[1] Okuduğu şiirlerle, yaptığı konuşmalarla kitleleri, coşturup harekete geçiren, onları derinlemesine etkileyen devrimci öğretmen, şair... 12 Eylül zindanlarında boğazına kaynar su dökülerek sesi kesildi.

1922 TARİHLİ DEVREK KARTPOSTALI

■ İBRAHİM TIĞ

Bugün her ne kadar kitle iletişim araçlarına yenik düşse de koca bir tarihin, bir dönemin tanığıdır kartpostallar.

Bayram, yılbaşı ve doğum günü gibi özel günler öncesinde insanların sevdiklerine gönderdiği bu resimli karton parçacıkları hangimizi heyecanlandırmadı ki. Ne sevinçler, mutluluklar taşıdı o kartpostallar sevdiklerimize, dost ve yakınlarımıza... Elimize geçtiğinde alıp götürürdü bizleri geldiği yere, gurbete, sılaya...

Hepimizin bildiği gibi teknolojinin hayatımızda başköşeye yerleşmesinden sonra tarihe karışmaya yüz tutmuş geleneklerimizden biri oldu artık. Arkalarına yazılan kısa notlarla özel günlerimizi anlamlaştıran kartpostalları artık sahaflarda ya da özel koleksiyon sahiplerinde görebiliyoruz.

Kartpostalın uzun bir geçmişi vardır. Yaygınlaşması, Osmanlı Devleti'nin de katılımcı olduğu 1893 Chicago Dünya Sergisi'yle başlamıştır.

Osmanlı'da kartpostalın yaygınlaşması Avusturya-Macaristan uyruklu Max Fruchtermann sayesinde olmuş. 1867'de İstanbul'a gelen Fruchtermann, iki yıl sonra Yüksekkaldırım Caddesi'nde resim ve çerçeveci dükkânı açmıştır; 1895 yılında ilk Osmanlı kartpostal serisini Polonya'nın bugünkü adı Wroclaw olan Breslau şehrinde Emil Pinkau'nun matbaasında bastırmıştır. Daha sonra çeşitlenen, insan portreleri, gündelik yaşam ve siyasi olaylar hakkında belgelik niteliği taşıyan bu kartpostallar Osmanlı coğrafyasından tarihi, etnik ve kültürel farklılıkları kesitler halinde sunmuştur.

Fruchtermann'ın bu kartpostal serüveni 1918 yılında ölümüne kadar sürmüştür.

Bir döneme, bir tarihe ışık tutan kartpostallar ve mektuplaşmalar kim bilir kaç yaşam öyküsünün umudu, sevinci olmuştur.

Sözü, ilk kartpostalın basımından tam 29 yıl sonra yani 1922 tarihli, Devrek fotoğrafını içeren bir kartpostala getirmek istiyorum. Gökçebeyli Tarihçi-Yazar Sadi Uyar'ın bana 3-4 ay önce hediye ettiği bu kartpostalın en önemli özelliği, Devrek'in 1922 yılında genel görünümünü yansıtıyor olmasıdır. Bu kartpostal bir belgedir, çünkü bu tarihten önce hiç Devrek fotoğrafına ve kartpostalına rastlanılmamıştır.

Bu kartpostalı Devrek'te yaşayan Mehmet Hilmi adlı şahıs, İstanbul'un Fatih semti Şireci Sokağı 12 numarada ikamet eden annesine yollamış ve annesinin bayramını kutlamıştır.

Osmanlı alfabesiyle yazılı bu kartın arka yüzündeki metin günümüz Türkçesiyle şöyle:

"Devrek kasabasının Millet Bahçesi ciheti.

Dersa'adet'te (İstanbul) Fatih'te, Zincirlikapı'da ve Şireci (tatlıcı) Sokağı'nda 12 numarada kaim (var olan) Zihni Efendi vasıtasıyla validem hanıma takdim ederim.

Bismillah.

Müşfik Valideceğim,

Kameri senenin gurbette geçmekte olan bayramını bilâ muammer (ömürsüz-eşsiz) memleketin resmini havi (içeren) kart ile tebrik-i musarra'at eder (tebrik eder) ve hürmetle ellerinizden öperek hayır dualarını temenni ederim ve önümüzdeki bayramı birlikte geçirmemizi Cenab-ı Hak'tan niyaz eylerim efendim.

1 Şevval 1340 (28 Mayıs 1922)

Mahdumunuz (oğlunuz)

Mehmet Hilmi."

Sonuç olarak kartpostallar, geçmişin izlerini günümüze taşıyan değerli kaynak olsa da günümüzde bu önemini yitirmiştir. Çünkü günümüz iletişimine yenilmiştir.

NOT:

Zincirli Kapı: Fatih'te Sahil Suru kapılarından birinin ve o muhitin adı.

Kartpostaldaki yazının günümüz Türkçesine çevrilmesinde bana yardımcı olan Sayın Erdoğan Aslan, Sayın M. Furkan Gülnar ve Sayın Sadi Uyar'a teşekkürlerimi sunuyorum.

Özkan Mert:
ŞİİRİN ÖLMEZ GENÇLİĞİ

■ B. SADIK ALBAYRAK

Bu şiirin çıkışında sınırsız bir gençlik başkaldırısı, umudu vardır. Özkan Mert 1968'in "Kuracağız Her Şeyi Yeniden" dedirten devrimci umuduyla doğar.

Bu şiir nehri, önüne çekilen bütün setleri, bentleri, barajları yıkıp akıp gitmek ister. Susuzları suya kavuşturacak, yoksulları doyuracak, bilgisizleri aydınlatacak devrimci bir nehrin şiiridir.

Dünya hepimizin buluşma yeri.
Kim ne derse desin
en ilginç, en heyecanlı olan hayat'ta
Kadınlardır
nehirler
ve şiirler bir de...

Geçenlerde yeniden buluştuk Özkan Mert'le. Hep aynı coşku ve heyecan. Sanki şairlik iksiri onu hep genç tutuyor. Yaşama sevincinin somutlaşmış hali, ondan çevresindekilere de yayılıyor.

Toplu şiirlerini içeren kitaplarının adları Özkan Mert şiirinin ipuçlarını veriyor: "Nehir", "Yeryüzü Şarkıları" ve geçen yıl yayınlanan bütün şiirlerini içeren "Evrenin Islığı". Nehir kesintisiz bir akışı çağrıştırıyor. Suyun çağrıştırdığı ferahlama, doğanın canlılığı, manzaranın güzelliği var. Bu nehir coşkun akan bir nehir aynı zamanda, dağların arasından, gölgeli kanyonların içinden de akıyor. Nehir insanlığın dingin ve fırtınalı tarihini de çağrıştırıyor. Özkan Mert'in şiiri, dayandığı diyalektik felsefenin gerçekliğe yaklaşımı gibidir, çelişkiler, çatışmalar, yatışmalar, dingin yaşam sahneleri, patlamalar çok renkli bir yeryüzünde akan bir nehircesine bu şiirde akarlar.

"Yeryüzü şarkıları" da bu imgeyi bütünler. Bu şiirden nehir yeryüzünde akar, insanlığın binbir yaşam kesitinde, birbirinden uzak köşesinde olup bitenleri buluşturur, birbirine bağlar. Bütün şiirlerini kapsayan "Evrenin Islığı" ise şairin yeni yeryüzü gerçekliği karşısında yeni bir tavır alışını simgeler. Sanki şair, yeryüzünün bütünüyle tekellerin hakimiyetine geçtiği bir dünyadan evrene açılarak özgürleşmek istemektedir. Sermeye ideolojisinin ve felsefesinin esiri olmuş kitlelerin "şarkı" söyleyecek duyarlılık ve iradesi bile kalmamış gibidir; şair evrenin sınırsızlığında umut ve ütopyasını korumaya çalışır. Zaten bütün şiirlerine adını veren "Evrenin Islığı" kitabındaki şiirlerde aklını ve iradesini düzene teslim eden halkla kavgalıdır Özkan Mert. "Akrep gibisin kardeşim" duyarlılığı giderek daha zor, bıçak kemiğe dayanan koşullarda ve acılı bir yakın tarihin tanıklığında bu edilgen insanlığa yöneltilmiştir diyebiliriz. Oysa bu halka ne kadar büyük bir güvenle başlamıştı bu şiir.

Bu şiirin çıkışında sınırsız bir gençlik başkaldırısı, umudu vardır. Özkan Mert 1968'in "Kuracağız Her Şeyi

Yeniden" dedirten devrimci umuduyla doğar. Bu şiir nehri, önüne çekilen bütün setleri, bentleri, barajları yıkıp akıp gitmek ister. Susuzları suya kavuşturacak, yoksulları doyuracak, bilgisizleri aydınlatacak devrimci bir nehrin şiiridir.

Özkan Mert, 1968'de, burjuvazinin köhnemiş şiir anlayışına savaş açan devrimci şairlerden biridir. Halkın Dostları dergisinde, genç şairler bir tartışma yayınlarlar. Ataol Behramoğlu, İsmet Özel, Süreyya Berfe ve Özkan Mert, ikinci yeni şiirine savaş açtıklarını ilan ederler.

İNSANI KURMAK

Özkan Mert'in ilk kitabına adını veren "Kuracağız Her Şeyi Yeniden" şiiri yeni bir Türkiye'nin devrimci kuruluşunu dile getirirken, çok daha yüksek bir umudu gösterir. Yaşamın dayanağı ekmeği, tütünü, şarabı yeniden kuracağı gibi, yıldızları ve insanları da yeniden kuracak bir devrimci umudun şiiridir bu. Ufku alabildiğine geniş, gözü yükseklerde bu şiirin daha doğuşunda coşkulu bir nehir olarak patladığını görürüz. Yeryüzünün nehirleri doğanın bağrında akarken, şiirin nehri tarihin içinde akar. Geleceği insani bir yaşama kavuşturmak için geçmişin insani birikimini de dayanak yapmak gerekir. Özkan Mert'in gençlik şiirinin ikinci uğrağında 19. Yüzyılın bir başkaldırısının önderi, "Irgatoğlu Atçalı Kel Memet" (1970) olması bu gerekliliği somutlar. 1960'larda Türkiye'de ikinci doğumunu yaşayan Nâzım Hikmet şiirinin 68 Kuşağının şiirine esin verişinin de belirgin bir örneğidir bu destan şiir. "Şeyh Bedrettin Destanı"nın İznik gölüyle açılmasına benzer bir biçimde Aydın ili ve dağlarının çizimiyle başlar. Şiirdeki ses Nâzım Hikmet'in sesidir.

Ve toprağı doğurtan
ve şekil veren demire
pamuğa
ateşe
biziz.

Aydın dağlarından hemen sonra, nehir şiirin esin kaynağı memleket nehirleri de sahnede görülür. Ama doğanın bir edilgin parçası değil, insan mücadelesinin bir eseri olarak akarlar.

Küçücük bir kedi yavrusu gibi
büyüdü ellerimizde
Büyük Menderes
Küçük Menderes
ve Gediz.

Bu şiirin 1970'te insanla yoğrulmuş coğrafyasında en büyük yaratıcı halktır. Nehirleri büyüten, pamuğu yetiştiren, ekmeği pişiren, demiri yaşanın aracına dönüştüren halktır. Bu halkın uğradığı haksızlıklara başkaldırısını başlatan, destanın başkişisi de onlardan biridir, "ırgatoğlu" Atçalı Kel Memet'tir. Özkan Mert bu şiirinde "aşk ve ihtilal"i yazmıştır. Irgat Atçalı yanında çalıştığı ağanın kızına âşık olur, ağadan hakaret görür, başkaldırır. Dağlara çıkar, kısa sürede çevresine toplanan halktan kişilerle Aydın ilini ele geçirir ve valiliğini ilan eder. Vergileri kaldırır, halktan yana kararlar alan fermanlar çıkarır. Osmanlı, Atçalı'nın üstüne ordu gönderir. İsyanı kanlı bir biçimde bastırır.

Özkan Mert, Osmanlının katliamını şöyle şiirleştirir:

Kanlı bir bez gibi asıldı umut
Aydın kapılarına
harlı bir haziran
Ölenler öldü, kaçanlar kaçtı,
sağ kalanlar
götürüldüler İstanbul'a
siyaset olunmak üzre.

Atçalı'dan yaklaşık yüz elli yıl sonra, Türkiye'nin egemenleri, Özkan Mert'in "kuracağız her şeyi yeniden" dizesinde özetlediği devrimci çıkışı önlemek için yine Osmanlı'da "siyaset olunmak" denilen idamı çıkarırlar sahneye. 12 Mart 1971 darbesinden sonra Özkan Mert sürgüne gider. Özkan Mert şiirinde kısa darbeler tarihi ve tarih bilinci şöyle yazılır:

Radyolarda hep acıklı şarkılar vardı o zaman
Şimdi de var –hiç bitmeyecek bu şarkılar-
Acıklı bir halkız biz
-yaşayamıyoruz başka türlü-
Sokaklarda yürüdük 71'den 80'den önce
Gençliğimiz beton duvarların arasında
eritildi
Şimdi kirazla rakı içiyoruz meyhanelerde
Yaşantılarımız bıçakla kazındı
Hani nerede dostlarımız, ortak
anılarımız, inancımız
Yoksa biz hiç yaşamadık mı? Tanı Tarihi,
Tarih sensin çünkü
Uçan kuşları kiloyla satanları tanı
Hiçbir şeyi unutma. (1984)

YERYÜZÜNE YERLEŞMEK

Nehir şiirin yeryüzü şarkılarına dönüşme süreci de ülkeyi terketmek zorunda bırakan bu darbeler tarihiyle başlar. Yurtdışında, 70'lerin ilk yarısında yazılan şiirlerde, sürgün duyarlıkları diyebileceğimiz yeni bir ülkenin zorlukları, memleket özlemi, bunun hüznü duyulur:

Yüreğimi asmışlar
Türkiye ile Dünya arasına

Bir başka şiirde sürgünlük durumunu şöyle dile getirir:

Sökülüp toprağından
suyundan, tuzundan
acımasızca bir sabah
yaban toprağına ekilen
bir bitkisin sen.

Yabancı bir toplumda yaşamak zorunda kalan insanın yalnızlığı, geçmişinden, içinden geldiği kültür-

den kopuşu Özkan Mert'in dizelerine siner; bu yanıyla sürgün gerçeğinin anlaşılması için eşsiz bir kaynaktır. Denebilir ki, Özkan Mert'in şiiri, yeryüzü şarkılarına dönüşmek için sürgünlüğün yakıcı ateşinden geçmiştir.

Türkçe gülmüyor insanlar burada.
Ateş almıyor kahkahaları.
Bizim gibi üflemiyorlar havaya
cıgaranın dumanını.
Devirip kasketi kafasında
bakmıyorlar bizim gibi
dünyaya yan.
Geçmemişler kekik kokulu tarlalardan.

Akdenizli Özkan Mert soğuk Baltık denizinin kıyısında İsveç'e yerleşir. Yurtdışının ilk durağı Almanya'dan İsveç'e geçiş öyküsü çok hoştur. Tam şaircedir. Bir gün arkadaşıyla bira içerken yere düşmüş bir broşür görür. Alır, dil bilmediği için arkadaşına sorar, "Ne yazıyor?"

Arkadaşı çevirir: "İsveç'i anlatıyor. Yüz bin gölü ve çok güzel kadınları olan bir memleketmiş."

"O halde, ben gidiyorum" der, Özkan Mert.

"Nereye?"

"İsveç'e; yüz bin gölden payıma düşeni almaya ve güzel kadınlara..." Cebindeki son parayla otobüs biletini alır ve düşer yollara.

AŞKLA DOLU

Özkan Mert'in şiirinde yaşam dolu bir cinsellik vardır. Güzel kadınlar, öpülesi memeleriyle bu yeryüzü şarkılarında başköşededirler. Cinselliği, fetişleştirmeden, sevişmenin yaşam dolu güzelliği ve sevinciyle Özkan Mert gibi ortaya koyan başka bir şair var mıdır, bilmiyorum. Özkan Mert'in şiiri, ölmez bir gençlik şiiridir. Devrimci umutlarını hiç kaybetmeden, yaşamı bütün ayrıntılarıyla araştıran ve yer vermeye çalışan bu şiirde aşk ve cinsellik, ağırlıklı bir yer tutar. Çünkü "şiirle dolu olmak aşkla dolu olmaktır."

Özkan Mert, cinselliği yaşamdan soyutlayarak, yabancılaşmış biçimde, abartılı ve öznelliğe sıkıştırarak sergilemez. Yaşamın

zenginliği içinde, çalışma ve eğlenmenin sıradanlığı ve olağanlığı içinde, cinsellik de bu şiir nehrinin aktığı en gözalıcı vadiler, çiçekli koyaklar gibi karşımıza çıkar. Bu şiiri ölmez bir gençliğin şiirine dönüştüren kaynağı da burada buluruz.

İlk yıllarda her türden işte çalışan şair, gemilerden yük indirir. Dünyanın birçok köşesinden gelen işçi arkadaşlar edinmiştir. Nehrin yeryüzü şarkılarına dönüşmesinde bu zengin insan tanışıklığı ve gözlem olanağının büyük katkısı vardır. Emekçilerden yana bir gençlik şiiri olarak başlayan bu şiir, yaşamın içinde emekçiyle buluşur ve onunla birlikte bütün yeryüzüne açılır. İnsana ve yaşama ilişkin en özlü gözlemlerini de bu niteliğiyle edinir. İşçi, seyyar satıcı İspanyol Pablo'nun gönderdiği kartpostalın arkasına yazdığıdır:

Bir valansiya portakalı kadar
Küçük dünyamız Özkan. Görüşürüz.

Herhalde, Özkan Mert'e bir dünya gezgini olması için gereken cesareti işçi Pablo'nun bu dünya tasavvuru vermiştir. Bundan sonraki aşamada İsveç'te bir limanda kaynaşan insanların geldiği şehirleri, ülkeleri, yeryüzünü gezip görmek ve bunun izdüşümlerini şiirleştirmek gelecektir. Özkan Mert, Tokyo'yu, Roma'yı, Amsterdam'ı, Berlin'i, New York'u, Leningrad'ı yazdığı kadar Bodrum'u, Ankara'yı, İzmir'i, Van'ı, İstanbul'u yazacaktır ve bütün yeryüzünü, o yeryüzünü vareden insanları şiire taşıyacaktır.

yeryüzünün tüm kentlerini
asmış omzuna giden...
o eskici benim.

Özkan Mert'in nehir şiirinde, tarihte, Leningrad gibi, devrimler ve karşıdevrimlerle adları ve yazgıları değişen bu şehirlerin ve insanlarının maceraları vardır. İnsan ve tarih vardır. Devrimci umut ve öfke vardır. İnsanın ölmez gençliği, aşk ve sevda vardır.

Özkan Mert'in nehir şiirinde ve yeryüzü şarkılarında sen varsın. Ben varım. Biz varız.

Kendimizin bilincine vardıkça, estetik ve felsefeyle arındırdıkça, "kuracağız her şeyi yeniden"...

ELEŞTİRİ ANLAMAK VE DEĞİŞTİRMEK İÇİNDİR!
B. SADIK ALBAYRAK 30 YILDIR ELEŞTİRİ YAPIYOR...

KİR TEORİSİ
Yalçın Küçük, B. Sadık Albayrak, Taylan Kara'nın üç kuşağı bir araya getiren ortak kitabı.
Kir Teorisi, darlık içinde insan imalathanesi Tekeliyet düzeninin kültürel yapısını anlamayı ve anlatmayı deniyor.

BESTSELLER OKUMA KILAVUZU
Edebiyatımızda hasar tespit çalışmaları... Vaazlar nasıl edebiyat oluyor (Ahmet Altan)? Ölüm yazıcılarını ödüllendirenler (Hamdi Koç)... TV dizilerine benzeyen romanlar (Zülfü Livaneli)... Devrimcilere karalama "Elveda"lar (Ahmet Ümit)...

DÜŞKIRANLAR
Tekelci burjuva kültürü üzerine incelemeler. İnsanın düşlerini bile ele geçiren kültürel hegemonyanın somut örnekler üzerinden eleştirisi. Tekellerin ortaçağında hortlayan skolastik ve mistisizm... Bankaların yayıncısı olduğu edebiyat... Sinemanın ışığında silinenler...

CİNAYET OLAN EDEBİYAT
Toplumsallığın çöküntüye uğratıldığı bir sömürü çağında edebiyat, insancıl değerlere nasıl yabancılaştı ve karşıtına dönüştü. 90'lardan günümüze kapitalist güdümlü edebiyatın şeceresi...

OKUMA YAZMANIN IZDIRAPLARI
Anlamak ve anlatmak istemeyen bir insanlık ve toplum gerçeğine karşı okur yazar olmanın acı ve sevinçleri... Karınlardan ibaret bir insanlık gerçeğine karşı bir "umut ve öfke atlası"...

FIRTINA İKLİMİNDE
Fırtına ikliminde devrim gündemdedir. Gezi'nin heyecanıyla yazılmış deneme ve eleştiriler; isyanın fotoğraflarını bugüne taşıyor. "Şeriat mühendisliği"ne karşı sanatın yaratıcılığı...

KOPUŞ SAHNELERİ
Brecht'in "Bir gün gelecek zaman bizim olacak bizim" dizeleriyle başlayan kitap, sermayenin sinema, edebiyat ve sanatından külliyen kopmak zorundayız diyerek bitiyor.

DOĞU KİTABEVİ • (0212) 527 29 26 • www.dogukitabevi.com

Bütün İnternet Kitap Satış Sitelerinde

HEİDE DEYİŞLERİ

■ HAYRETTİN ÖKÇESİZ

İyi şiir duyguyu söylemez, duyumsatır; düşünceyi söylemez, düşündürür. Bu yüzden iyi şiir çok azdır.

***

Şiir seraptır
Çoğu ulaştığını sanır
Birkaçı ulaşır
Bu çölde
Onlar birer vahadır

***

İnsan özsevgiyle, hevesle, tutkuyla kirlenir. Özveriyle, ödevle, vazgeçmeyle yunmalıdır.

***

Saf ırk diye bir şey yoktur. Buna inanan saflar vardır.

***

Önce önünde
Sonra ardında
Koca bir ömür

Önce önünde
Sonra ardında
Derin bir hasret

Susuzluk susuzluk
Bir engin denizde

***

Geçmişimizde yürütmenin bu denli kolay ve başarılı olduğu bir devlet yönetimi pek nadirdir.

***

Her acının kaynağına gitmeli
Her sevincin kaynağından gelmeli

***

TBMM bugünkü vekiller meclisi değildir. Onlar parti genel başkanlarını temsil ediyorlar. Karıştırmayalım. Onurları ve ufukları bu kadardır.

***

Okursan elden din gider güç gider
Okursan yarasalar çekilir karanlığa
Okursan adalet eğirir zaman senin için
Okursan yeryüzü cennet olur ışıl ışıl

***

Dikensiz gül olur mu
Olursa gül olur mu

Acısız aşk olur mu
Olursa aşk olur mu

Ayrılık ölümsüz olur mu
Olursa ayrılık olur mu

Gurbetsiz efkâr olur mu
Olursa efkâr olur mu

Sarılmadan sevmek olur mu
Olursa sevmek olur mu

Sensiz ben olur muyum
Olursam ben ben olur muyum

***

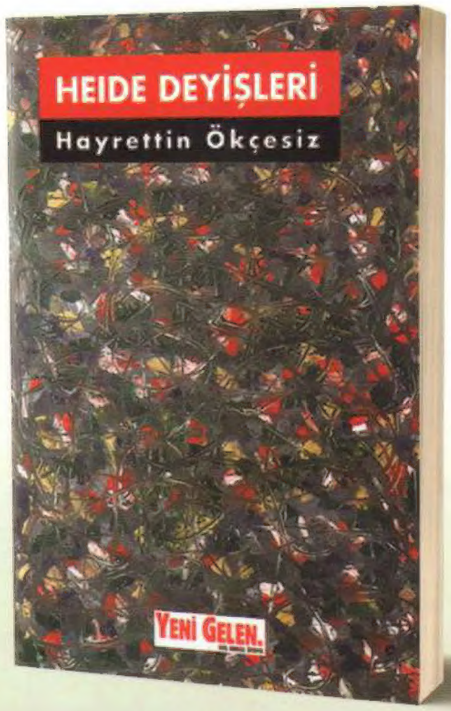

Yargıçlara en açık şeyleri açıklamak zorunda kalıyorsanız, bu onları asla duymak istemediklerindendir.

***

Suç ve cezayı egemen koyar. Egemen gücünün yettiği her şeyi suç sayıp cezalandırabilir. Hukuk budur.

***

Her açık olan gerçek değildir.

***

Evrende tek sevgi görece değil. Bu yüzden kavramak ve yaşamak yücelik istiyor.

***

İş gözünde büyür, elinde küçülür.

***

Hayyam'ın testisiyiz
Ne dolarsak
Onu dökeriz
Kadehe

Zehirse zehir
İksirse iksir
Şarapsa şarap
Aşksa aşk

***

Kendimizden başka kimsemizin olmadığı haller vardır.

***

Duygu usun altı ve üstüdür. Us duygusuz çürür.

***

Yazmak yaratıcı olabilir. Yazar zaten yaratıcıdır. Yaratıcı yazarlık değil, yaratıcı yazma demelidir. Tez elden düzeltmelidir. Yaratıcı sanatlar lafı da sakattır. Aklı başında onca kişi bu yanlışlara nasıl sürüklenebilir? Kötü çeviri, sorgusuz ezber tabii ki!